

קובץ צ"ב

ה'תשע"ו

קובץ גליונות לפרשת חיי שרה

ממרנן ורבנן גדולי ומאורי הדור

מרן ראש הישיבה הגרמ"י ליפקוביץ זצוק"ל

הגאון האדיר רבי אברהם גנחובסקי זצוק"ל

הגאון הצדיק רבי ישראל אליהו וינטרויב זצוק"ל

הגאון הגדול רבי שלום בן ציון פלמן זצוק"ל

ויבלחט"א

מרן ראש הישיבה הגראי"ל שטינמן שליט"א

מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א

מרן פוסק הדור הגר"נ קרליץ שליט"א

מרן רה"י הגר"ג אדלשטיין שליט"א

הגאון הגדול רבי יעקב אדלשטיין שליט"א

ניתן להשיג את הקובץ מודפס בערים הבאות:

מודיעין עילית בכוללים: עטרת שלמה, ישכר באוהל, הר"ן (בימי חמישי בין השעות 4-7) חפציבה 052-7143196 (דרמר) ישיבת כנסת יצחק ברכפלד ישיבת מיר בימי שישי בבוקר 050-4128779 (דרדק) נאות הפסגה 052-7608620 (מלר) נתיבות 054-8454356 (טרבלסי) צפת כולל בראשות הרב קפלן שליט"א 054-8454791 קרית אתא ישיבת מעוז חיים 052-7129279 ראש העין ישיבת בית הלוי בראשות הגה"צ ר' אבנר עפגין רח' חפץ חיים 6 רחובות 050-4101805 רכסים 052-7171992 (פרקש) תפרח 08-9924520	בית וגן 02-6449498 (שעיו) הפיסגה 46 (ניתן להשאיר הודעה) בר אילן/נוה צבי 054-8474651 גבעת שאול 052-7159755 (גינזבורג) כנסת 054-8429113 (גרוס) מאה שערים ביהכנ"ס תפארת בחורים (הישן) סורוצקין ביהכנ"ס אהבת תורה ביהכנ"ס באר שמואל יום חמישי 7:30-10 סנהדריה 052-7171376 מקוה פאג"י עזרת תורה 054-8474651 (אלקינ) קרית יובל 052-7639488 רמות א' 054-8408719 (גולדשטוף) רמות ג' 052-7675009 (קמיל לייבנר) רמות פולין 053-3180324 (דורוני) שערי חסד 054-8498969 (קירט) כרמיאל 052-7166636 (ברוורמן)	אצל הנציגים בישיבות: אורחות תורה בית מאיר בית מדרש עליון גאון יעקב משך חכמה פונוביז' קהילות יעקב קרית מלך שערי תורה תפארת ציון ביהכנ"ס הגדול החדש 052-7159869 (כולל גרטלר) (בימי חמישי בין השעות 12-5) פרדס כץ 052-7168580 קרית הרצוג 03-5708404 (שטרן) 052-7640848 (פרידמן) שכון ה' 053-3151405 (נמירובסקי) חיפה נוה שאנן 054-8454992 (גינזבורג) טלז סטון 02-5335545 (חנות כל בו אלן) ירוחם ביהכנ"ס בית פנחס 052-7627788 (מיכאל) ירושלים ישיבת מיר/נוה יעקב 052-7677676 (לוי) גאולה 053-3172626 (אלה) חנות גל פז רחוב מלכי ישראל	אופקים 052-7635246 (סמיד) אלעד 054-8415551 (הופנר) ישיבת בני ראובן אשדוד רובע ג' - קרית חרדים 058-3231891 (שוורץ) רובע ז' 052-7668323 (מונק) בית שמש קרית 02-9910398 (פינקלשטיין) רמה א' ישיבת נתיבות התורה-תפרח 052-7138967 (אמרון) ביתר גבעה A ביהכנ"ס זכור לאברהם גבעה B ביהכנ"ס בני הישיבות 054-8469557 בני ברק שכון ג' / יהודה הנשיא 053-3145900 (גולדשטוף) דסלר/כולל ברסלב 052-7159869 (בן אריה) ויזניץ (טסלר) 050-4192923 בבתי הכנסת: לדרמן משכנות יעקב רמת אלחנן בכוללים: בית הלל נחלת משה
---	---	---	---

המחיר לקובץ הוא בסך 2 ₪ בלבד,

יש להזמין מראש עד ליום רביעי בערב,
המעונינים להפיץ באזור מגוריהם יפנו ל: 053-3145900

ניתן לקבל קובץ זה בכתובת מייל: K.GILYONOT@GMAIL.COM

לתרומות, ולהנצחות ע"ג הקובץ ניתן לפנות ל: 053-3145900

דבר י שרי"ה

ממרן שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א

פשט על הפרשה

"ויתמהמה" (יט, טז)

ח. ופגעו לי בעפרון בן צוחר. יש ליתן טעם לפי פשוטו למה ביקש לקנות דוקא מעפרון (וחז"ל אמרו שידע ששם קבור אדה"ר), וי"ל דק"ל (בכורות נ"ב ב') המוכר קברו באין בני משפחה וקוברין אותו בע"כ משום פגם משפחה ולכן חשש שאם יקנה קבר יבואו אח"כ המשפחה ויסלקוהו ויאמרו לו שזה קבר משפחתם וא"א למכור ולכן קנה דווקא מעפרון דמבואר בת"י פ' דברים ובתוספתא דתרגום יהושע ט"ו וכ"א דארבע שבנה את חברון (כמ"ש קרית ארבע) הוא צוחר אבי עפרון ונקרא ביהושע ארבע אבי הענק ועפרון בנו נקרא הענק ואחיהם ששי ותלמי הם בני עפרון ונקראים ילידי הענק ובני ענקים וכיון שכל המשפחה ענקים א"א להיות שמערת המכפלה הקטנה הזו יהי קבר משפחתם שהם צריכים קברים גדולים מאד לפי מדתן [ועל אדה"ר אחז"ל שקיפלו הקב"ה והכניסו לתוכו]. ועי"ל בפשוטו שלא יבא אדם לערער אח"כ שהקרקע שלו לכך קנה מעפרון דכיון שאביו בנה את העיר א"כ השדה שביד בנו היא בודאי שלו. ואפשר דלכך הקדים בתחלת הפרשה ותמת שרה בקרית ארבע היא חברון ולא כתב בקיצור בחברון וחז"ל דרשו קרית ארבע זוגות אבל לפי פשוטו י"ל שבא ליתן טעם למה קנה אברהם מעפרון וכנ"ל.

(שעמא דקרא)

עלי שי"ח

שידוכים

בפרשת השבוע ניכר לעין כל, ההשגחה פרטית המיוחדת שרואים בנושא הזיווגים. הלא ידוע מה שאמרו חז"ל, קשה זיווגו של אדם כקריעת ים סוף. והיה מרן החזון איש זצ"ל אומר שבשידוכים הוא הדבר היחיד שעדיין רואים בימינו את ההשגחה הניסית והפרטית המלווה כל אחד.

והאיש משתאה לה מחריש לדעת ההצליח ה' דרכו אם לא (כ"ד כ"א). הרי שגם אליעזר עבד אברהם שהיה כבר מורגל בבית רם ונישא, ביתו של גדול הדור אברהם אבינו, שהיה שם ניסים ונפלאות וראו בחוש יד ה', אפילו הוא עמד משתאה מול ההשגחה הפרטית שנגלתה מול עיניו. נערה צעירה שממלאה כדי מים לכל הגמלים הרבים, ובנדיבות לב. לא יאומן.

ורבינו שליט"א העיר טובא, הלא יש כאן דבר תימה שמשמע כאן שהיה מסופק באיזה ענין עד שהבחין באיזה דבר ואז פשט הספק. ותמוה מה היה מסופק קודם ומה נתברר לו אחרי שכלו הגמלים לשתות, ומשיב על כך (שעמא דקרא) תירוצו עמוק ונפלא: אליעזר היה מסופק אולי רבקה היא בעצם נערה שכירה, ששכרו אותה למלאות מים לכל בני העיר וזה פרנסתה, ואם אכן כן, אז אדרכה עשתה שאלה כהוגן שנתנה מהמים למי שאינו שייך לבני העיר והוא גזילה, אולם אחר שראה שהגמלים כלו לשתות והגמלים של אברהם אבינו כידוע, לא היו שותים דבר שיש עליה חשש גזילה כמ"ש במדרש (ב"ר פ"ס ס"י ה' ע"ש) א"כ הוכיח מזה שהמים הפקר והיא היתה גומלת חסד ולכך נתן לה מיד הצמידים והנזם. תירוצו נוסף י"ל, דאליעזר סבר שהיא ממתנה לכסף שישלם לה ואין ראי' שהיא גומלת חסד אבל כשכלו לשתות וראה שאין מבקשת כסף הבין שזה בא מחסד ואז נתן לה הצמידים.

ומעשים שבכל יום באים לפני רבינו בחורים רבים והורים נבוכים לשאול שהם באמצע הצעת שידוך ונבוכים הם, אינם יודעים אם אכן זה הזיווג שלהם או שלא, ואיך ידעו להחליט נכון, בדרך כלל, תשובת רבינו היא - שניתן להבחין שאם זהו הזיווג המיועד אז "זה ילך בקלות" ויתגברו על כל המכשולים, מכשול כספי ומכשול טכני וכו' וכו', אם זה לא השידוך שנגזר, לא יועיל וחבל על כל המאמצים.

ומוסיף תמיד רבינו שליט"א - שכמובן על הכל יש להרבות בתפילה שלא יקלקלו מעשיו ויגרום רע לעצמו, אלא ילך לפי חוקי התורה ויזכה לטוב. אין טוב אלא אשה (מדרש) ויזכו כל הצריכים זיווגים לבנות בקרוב בית נאמן בישראל.

גליון זה נודב לע"נ

הר"ר מרדכי ב"ר דב פריזל ז"ל

נלב"ע א' כסלו תש"ע

תנצב"ה

נתרם ע"י בנו שיחי

דבר העורך

"ואברהם זקן בא בימים" (כד, א) "מימיהם של אבותינו לא פסקה ישיבה מהם... אברהם זקן ויושב בישיבה היה" (ילקוט שמעוני רמז קד) על אף זקנותו ישב אברהם אבינו והגה בתורה הקדושה, עד היום נוכחים אנו לראות את בניו אחריו ממשיכים בדרכו, שוקדים על התורה בכל גיל שהוא ואינם פוסקים מלמוד יומם ולילה. מרגש לראות אנשים בגיל מופלג יושבים והוגים בתורה ושמים בה את כל מעינם, עד שהם מתנתקים לגמרי מהוויות העולם, וכתוצאה מכך אף אינם פנויים להכיר היטב את עניני העולם הזה. מדרגה זו נחשבת לקדושה יתרה וכפי שנאמר בגמרא (עבודה זרה נ ע"א) על רבי מנחם ברבי סימאי, שנקרא בן של קדושים, "דאפי' בצורתא דזוזא לא מסתכל". רבי שמואל רוזנברג ספר כי באחד הימים נכנס אל רבי חיים קניבסקי שליט"א והראה לו את הספר "חמודי דניאל" על הלכות מילה. ספר זה חובר על ידי רבי דניאל מהורודנא על "יורה דעה". מרבית כתביו של רבי דניאל אבדו בשרפה גדולה, ומן הבודדים שנותרו לפליטה הוציאו ספרים אחדים, אחד מן הספרים הללו עוסק בהלכות מילה.

משראה רבי חיים את הספר אמר: "אינני מכיר את הספר הזה".

"אם כן, אביא אותו לרב", הגיב מיד רבי שמואל.

אולם רבי חיים סרב: "שונא מתנות יחיה".

"אבל אני רוצה להביאו לרב", נסה שוב רבי שמואל.

רבי חיים שוב סרב, אין הוא רוצה להנות ממתנות: "מתנות כבר קבלתי לבר מצוה".

אמר, "כמה עלה לך הספר? אשלם עליו".

"עשרים ושנים שקלים", השיב רבי שמואל בליט ברה.

רבי חיים צעד לארון, הוציא קופסא ושלף מתוכה שטר בן עשרים שקלים ועוד שתי מטבעות של עשרה שקלים כל אחת מהן, והגיש לו.

"יש כאן יותר מדי", הסב רבי שמואל את תשומת לבו.

"למה?", שאל רבי חיים, "אמרת לי עשרים ושנים".

"וכאן יש לי ארבעים".

"כמה יש?", שאל שוב רבי חיים, ולאחר שהות קלה הוסיף: "קח לך כמה שאתה צריך, ותחזיר לי את היתר".

רק כעת הבין רבי שמואל שרבי חיים אינו מכיר את המטבעות... לאחר מעשה, נגש אל בנו של רבי חיים ושאלו האם נכון שאביו אינו מכיר צורת מטבע.

אכן, השיב לו, שמת לי לב לכך כבר כמה פעמים. את צורת השטרות הוא מכיר, אולם צורת מטבעות אין הוא יודע... (ומתוק האור)

בברכת שבת שלום

יצחק זאבסון (ב"ס)

פרקי הדרכה לתקופת השידוכין

יש האומרים שכל שידוך שמציעים להם 'נתקע', ונדמה להם שהצד השני לא רוצה אותם, כביכול. אבל האמת שזו היא הדרך בתורת השידוכים, וכך מתנהלים הדברים, עד שמגיע מה שנגזר מן השמים, ואז הכל 'רץ', עד שאי אפשר לעצור את הגלגל. כמו-כן, אם עומד לפנינו שידוך שלא נגזר, הרי שיתכן מאוד שכאשר מתבצע בירור על המשפחה, יאמרו דברים שלא היו ולא נבראו, העיקר שהשידוך לא ייצא אל הפועל, והכל הוא מאת יתברך.

והכל תלוי בסיעתא דשמיא. יש מקרים שתקופת השידוכים עוברת מהר, ויש שנגזר להתעכב, הכל מאת ה' הוא. יודעני על בחור שנכנס לשידוכים כבר בגיל 17, וזאת על פי הוראת החזו"א, ולבסוף השתדך רק בגיל 24. מה התברר? כשהוא היה בגיל 17, הכלה היתה רק בת 12, והיה עליו להמתין עד שתגדל...

לא צריך להתרעם על תשובה שלילית

יש משודכים רבים שיש להם עוגמת נפש מהתקופה, ומצידם היו מעוניינים שהכל יעבור בקלות ובמהירות, אבל הגמרא (סוטה ב' א') אומרת שקשין לזווגן כקריעת ים סוף, ואת הים אי אפשר לקרוע בקלות, וצריך להתפלל שזה ילך מהר. וכאמור, כאשר מציעים שידוך שלא נגזר, מערימים מן השמים את כל הסיבות שיתעכב, וכשמגיע השידוך המתאים, הכל נעשה מהר בעזרת השם. יש שמתרעמים על כך שמשיבים להם תשובה שלילית, אבל האמת שלא שייך שתהיה תרעומת על צד שלא רצה. משל למה הדבר דומה, לאדם שהלך ברחוב וחיפש את ראובן, ופגש את שמעון, וחשב בתחילה שזה ראובן, ורק לבסוף ראה שזה שמעון; וכי שייך שתהיה לו תרעומת על שמעון למה הוא אינו ראובן?... בודאי שלא!

והוא-הדין לענייננו, מה שהצד השני סירב ולא רצה להתקשר, זה לא מפני שהוא שונא וכו', אלא מפני שזה לא השידוך שנגזר. יש שחוששים לשדך לדיהם בצעירותם (כמו שאכן צריך לעשות) ונרתעים מכך, וזה אינו נכון, מפני שאם נגזר, הכל יהיה בעז"ה, ואי אפשר לעשות מאומה נגד רצון ה'.

יש שחושבים שכביכול יש מי שמקלקל להם בשידוכים, אבל נחזור שוב ושוב על הכלל שכבר אמרנו לעיל, ששידוך שנגזר - אף אחד לא יכול לקלקל, וזה בדוק ומנוסה.

וידוע המעשה שאחד התאונן בפני החזו"א שהשכן מלמטה מקלקל לו כל הצעת שידוך... ומה השיב לו החזו"א? - כאשר תזכה ויגיע מה שנגזר, ישאלו אצל השכן למעלה... וכך הוזה... מה שנגזר כך יהיה, והקב"ה כבר יגלגל את הדבר בצורה הטובה והנקייה ביותר. ופעמים שנגזר השידוך דוקא ע"י גירושין, כמו שכתוב בספר חסידים שלפעמים אדם משתדך עם שידוך שאינו שלו, ומתגרש ובכך מקבל את שידוכו, שרק בתור גרוש ה' מקבלו, ואחרת לא ה' מקבלו. ובתחלה לא התאים לו להשתדך עם השידוך האמיתי שלו, והתגלגל רק בצורה כזאת, ורואים זאת בחוש הרבה.

ההתחייבויות הכספיות

והנה, אחד הקשיים הגדולים בשידוכים הוא ההתחייבויות הכספיות, ובאמת אין צריך להתחייב על מה שאין לו (דמה יעשה, שיגנוב?!). העצה היא שכאשר הוא יושב עם הצד השני יאמר לו שהוא מצידו ישתדל לתת כל מה שרק אפשר, וכך יאמר לצד השני שגם הוא ישתדל כך.

ובעצם זו בעיה של כל האברכים בזמננו, ויתפלל לה' שיבוא מה שנגזר, שיוכל להסתדר איתו גם מהבחינה הכספית, ופוק חזי מאי עמא דבר, שכולם משדכים לדיהם, ולא צריך לדאוג ולבסוף יהיה הכל בסדר בעז"ה.

החזו"א אמר שהנס הכי גדול שיש היום הוא שבני תורה מחתנים את ילדיהם. מעשה שהיה בבחור שהגיע אליי, ואמר שזכה להתארס אבל אין לו פרוטה להוצאות הנישואין, והוא עני ואביון, וחושב שיאלץ לחזר את פתחי נדיבים ולקבץ נדבות. הבחור היה נבון מאד, ואובד עצות. הנחתי ידיו על כתפיו, והרגעתי אותו ואמרתי: נאמר בפסוק "פותח את ידך ומשביע לכל חי רצון", שהקב"ה דואג לכל בריה ואינו שוכח אף אחד, אז גם לך הוא ידאג.

ובידי חזיתי הניסים שהיו לי בכל ילד שחיתנתי, כגון שהי' פעם שביקשו ממני לכתוב הערות על ספר ה'רוקח', וזה שהציע לי את זה, אמר שלא יאמר עכשיו את המחר. והנה, עברו 3 שנים ולא שילמו על כך, ואח"כ הביא את הכסף, בדיוק כפי הסכום שהייתי צריך בתקופה ההיא לנשואי בתי, והאדם ששילם לא ידע מכלום.

ועצה טובה היא לקנות דירה במקום זול, ולשכור ולהשכיר במקום אחר.

יש שמציעים להם שידוך עם גרוש, והאמת שלא תמיד זה חסרון, תלוי מה הסיבה שהתגרש, דלפעמים אינו אשם כלל.

המעלה בשידוך בגיל צעיר

יש שמתעכבים בשידוכים, וזו אינה הדרך הנכונה, דהא איתא במתני' (אבות, פרק ה' משנה כ"א) בן י"ח לחופה, וברמב"ם כתב בן י"ז לחופה, וצ"ע שסותר, וביאר הגר"א הכוונה שנת ה"ח, דהיינו בשנת י"ז [ועיי' שו"ע אבהע"ז סי' א' ס"ג].

והנה מלבד שחייבים לישא אשה מבן י"ח כדברי המשנה והשו"ע, ע"י שנושא אשה מוקדם יותר, יגרום שבאים יותר מוקדם נשמות לעולם, ויתקיים מה שאמרו חז"ל בגמ' (יבמות ס"ב א') אין בן דוד בא עד שיכלו נשמות שבגוף.

ובשם הגר"א נאמר שולל דמסתפינא היה מתיר חרם דרבינו גרשום שלא לישא ב' נשים, כדי שישאו כמה נשים, ויבואו יותר נשמות לעולם, ויבוא המשיח. והחזו"א רצונו היה שיינשאו כבר בגיל שבע עשרה.

ובפרט בזמננו שיש אפשרות ללמוד אחר החתונה, בודאי יש לישא קודם אשה (עיי' קידושין כ"ט ב'). יש כאלה שלא רצו לשמוע שידוכים בגיל צעיר, ועכשיו שכבר רוצים, קשה למצוא להם שידוך, ונתקיים בהם דברי חז"ל (ברכות ז' א) כשרציתי לא רצית, עכשיו שאתה רוצה איני רוצה.

ויש שמתרץ עצמו שמרגיש שאינו בשל, אמנם אינו נכון שהרי מה שייך שאינו בשל, כבר מגיל שלש עשרה ויום אחד אפשר להתחתן, ועד כמה שמתחתנים בגיל צעיר, יותר טוב.

ויש שטוענים שזה יגרום להם לירידה בלימוד, אבל כל זה אינו נכון, והטעם - דכל זה היה שייך פעם בחו"ל, שכשבחור התחתן היה יוצא לעבוד ומפסיק ללמוד, אבל היום שיש כוללים וממשיכים ללמוד, לא שייך טעם זה.

ויש התולים עצמם במרן הגר"מ שך זצ"ל, אבל גם אינו נכון, שהרי ברור שכל כוונתו היתה רק באם לא ילמד אחר החתונה, אבל עובדא ידענא שהוא בעצמו אמר 'על כזה שידוך לא התכוונתי, כשאחרי החתונה ימשיך ללמוד'!

יש דברים שראוי להימנע בשידוכים משום חשש סכנה, כגון לישא בני-דודים. מתחלה הייתי סבור להתיר רק חמישי בחמישי, כדמצינו לענין עדות גט וחליצה, אמנם שמעתי שהעידו בשם אאמ"ר שהתיר אף שלישי בשלישי.

סגולות לשידוך

ומהסגולות למציאות שידוך: ההשתדלות הכי טובה ומועילה היא תפילה, ואף אם הירבה להתפלל, כבר אמרו בגמרא (ברכות ל"ב ב') אם ראה אדם שהתפלל ולא נענה, יחזור ויתפלל, שנאמר קוה אל ה' חזק ויאמץ לבך וקוה אל ה'.

ועיי' ברא"ש (בנדרים דף מ' א') בטעם למה יש לבקר את החולה אף פעמים רבות, שאם היה מבקרו היה מבקש רחמים עליו, ואפשר שעת רצון הוא, ותהיה תפלתו נשמעת, ומניעת הביקור גורם שימות. וזה הפשט ב'חזור ויתפלל', שהרי אי אפשר לדעת מתי יהיה העת רצון שתקובל תפלתו. וכשמגיע לגיל השידוכים, יתפלל שיזדמן בנקל מה שנגזר. וכך סגולה לשידוך היא לכבדו בזימון בברהמ"ז.

וכן יש סגולה להתפלל ליד באר, כדמצינו לאבות הק' שמצאו זיווגם ליד הבאר. (שמ"ר פרשה א' פסקה ל"ב), וישב בארץ מדין וישב על הבאר, קלט דרך אבות, שלשה נזדווג להם זיווגיהם מן הבאר, יצחק יעקב ומשה, וכו'.

וכן מצינו סגולה לקיים מצות שילוח הקן, (מדרש תנחומא כי תצא), 'כי יקרא קן ציפור', וסמך 'כי ישא איש אשה', וע"י שילוח הקן זוכים לאשה ובנים.

ולחזוק הדבר איך הקב"ה מגלגל הדבר להוציא שידוך שנגזר העתקתי מהקדמת הספר סדר משנה על הרמב"ם מהגאון ר' חיים יונה תאומים זצ"ל שכתב ראה בספר בינת הלב הביא מ"מסורת אבות" וספרים וכת"י עתיקים, סיפור מופלא למקור השם "תאומים" ואנו מביאים אותו כאן כלשונו: השר וטפסר ר' שאול וואהל אשר כידוע הי' כסאו מוטלת בין גדולי שרי מלכות פולין באמצע המאה הט"ז וזמן קצר ישב גם על כסא המלכות שם, ובא לידי רום גדולתו ע"י הפרינץ מקולי כריסטוף רדזויל אשר בעת עברו דרך מדינת אטליא נזדמן לו סיבה שאזל הכסף מכיסו, ולמען לא יצטרך להתוודע עצמו לפני שרי עם המדינה בשם, גמר בדעתו לפנות את עצמו אל א' מגדולי חשובי היהודים להלות לו הסך הנדרש לו, ופנה עצמו אל הרב מפדוה הגאון מוהר"י מיניץ בן הגאון מוהר"ם מפדוה (מגזע רש"י ז"ל שהי' נצר משרשי דוד מלך ישראל חי וקים כמבואר באריכות בהקדמת מילין לספר דב"ממהדו"ת לזקני הגאון רבינו משה תאומים ז"ל) וביד רחבה מילא שאלתו, וגם התארחו בביתו איזה ימים, ובטרם הפרדו שאל את הרב אם יוכל להראות לו אות לטובה במדינתו, והשיב לו שבנו שאול הוא לומד בישיבת לובלין, ואולי יזדמן שיצטרך איזה טובה עבור בני עמו יוכל להראות לו אות לטובה שם. בשובו לעירו בריסקלטבסקי, שלח תיכף להזמין אליו את שאול, ומאוד מצא חן בעיניו, והי' מגדלו ומנשאו בעיני שרי ואצילי פולין, וגם הם הי' מוקירים ומכבדים אותו מגודל חכמתו וידיעותיו הרבות בקולטוראטליאנית, אשר הופיעה אז בגודל יפעתה על כל אפסי תבל, עד שהגיע לידי כך שאחר מות המלך בטורי בשנת אלף חמש מאות שמונים ושישית (למספרם) עד המלוך המלך החדש זגמונד השלישי ממשפחת וזימשודין, אשר לפי החק אין להשאיר כסא המלכות פנוי הסכימו כלם למנות את הר"ש וואהל למלך לפי שעה. להר"ש שאול היה בן יקר נחמד ונעים מאוד עם כשרונות מצויינים ושמו מאיר- הוא הגאון ר' מאיר וואהל המוזכר בשו"ת הב"ח סי' כ"ו-ואביו שהיה משתעשע בו היה רגיל להביאו אתו בעת ביקוריו בחצרות שרי המלוכה אשר היה מחבבים אותו ומתפללים על גודל חכמתו ויופי הופעתו, ואיתרמי מילתא... שבת המלך זיגמונד- שהיה גיסו של הפריץ רדזויל נחלתה במחלה קשה, והרופאים שלא יכלו לעמוד על סיבת מחלתה האיצו בה שתגלה לפניהם אולי איזה דבר סתר צפון בלבה וגילתה להם בדמעות עיניה שנפשה חשקה בהעלם מאיר וואהל. וכאשר הרופאים הודיעו זאת להורי הנערה ושחייה היא בסכנה אם לא תשיג מאווי לבבה באו במבוכה כי היה יקר בעיניהם חיי הנערה האהובה אצלם, ופנו להאפפיר לשמוע דעתו והיה מחכים לתשובתו. הר"ש שאול וואהל שלא ידע מאומה מכל זה, אחז דרכו להיות יוצא ונכנס בחצר המלך והשרים כמאז ומקדם, רק לתמהונו הרגיש והתבונן מרמיזתם והתלחשותם שאיזה דבר סתר שורר שם בנוגע אליו, ולמרות עמלו לא היהיכול למצוא פשר הדבר עד שפנה בבקשה נמרצה לאחד מידידיו ממתי סודו וההוא גילה לו בסוד תוכן הדבר. נפחד ונרעד משמועה איזמה זאת התחיל לטכס עצה בלבבו האיק להחליץ מן המיצר, וגמר בדעתו שאין לפנות עצה אחרת רק למהר להשיא אשה לבנו בטרם יבא דבר המלכות בהצעה לפניו. אבל הלא הדבר צריך להיות נעשה במהירות ואין עת להמתין עד שיבקש וימצא ויבחר שידוך הראוי לפי רום ערכו ותפארת גדולתו וגדולתו בנו, לכן שת עצות בלבבו לחקור ולדרש אצל פקידי רופאי בתי החולים למצוא איזה אשה חולנית אשר כבר אמרו נואש לחייה ועומדת למות ובנו יקדש אותה תיכף שיוכל להוכיח להם שבנו כבר נשא אשה, ולשמחתו השיג ידיעה מרופאי שפיטל א' בורשה ששם נמצאת אשה כזאת שהוא מבקש, ותיכף ומיד נסע בנו לשם וקידש אותה וחיש מהר שב לביתו שבע רצון כי הפך זממו להנצל ממצוקתו. וכאשר דמו כן היה והועילה להם תחבולותם, כי כאשר בא הסכמת האפפיר להורי הנערה חרדו להודיע ולבשר להר"ש וואהל, והוא הביע להם צערו שבנו כבר נשא אשה, ונפטר ממנו בשלום. אחר שלש שנים מאותו המאורע, בהיות הר"ש יושב שקט ושאנן בהיכלו, והנה אשה אחת

באה לפני פתח ארמונו וביקשה רשות לכונוס להבחור מאיר כי יש לה דבר נחוץ אליו, וכאשר הודיעו מזה להר"ש השתומם על דרישה מוזרה כזאת מאשה, וצוה להכניסה אליו. בבואה לפניו הודיעה לו שהיא היא אשת בנו מאיר שקידש אותה לפני ג' שנים בשפיטל שהיתה אז חולה מסוכנת נוטה למות, ופתאום כהופיע לעיניה הצעיר מאיר שבא לבקרה וגם נשא אותה לאשה הפיח בקרבה חיים חדשים ושב רוחה אלי' והתקוה ושאיפה לחיים אמצה את לבבה עד שלהשתוממות הרופאים לאט לאט שבה לאיתנה מה שחשבו זאת לנס, ועתה כאשר היא בבריות השלימות הנה היא באה לדור עם בעלה כאורח כל ארעא. מיד נקראו דייני הביד"צ לכתוב את הגט, וקודם המסירה, הביעה דרישתה שחפצה עכ"פ לשוחח עם בעלה- בעוד שהוא בעלה - רגעים אחדים בחדר מיוחד, וכמובן נתמלא בקשתה, ושם בחדר המיוחד אמרה אליו: -שמע נא מאיר! יודעת אנכי שיציעו לפניך שידוכים מכל אפסי תבל עם בנות גדולי היחס ובעלי הון, וגם אנכי רוצה להציע לפניך שידוך הגון, עם נערה מלומדת ויראת ה' הראויה לפניך, ויש לה הון, והיא בת גדולים ומגדולי היחס, - ועל שאלתו מי היא זאת? השיבה לו: אנכי הנני הנערה הנצבה עמך בזה שיש לי הון סך עשרת אלפים דוקטין שאתה נותן בעבור הגט, והנני בת הגאון ר' פנחס גיסו של הרמ"א, ואחרי שמת עלי אבי, נהייתי ונחליתי מאוד עד שכבר הכל הי' מתייאשים ממני והייתי עומדת למות, עד שהופיעו לפני פתאום פניך שבאת אלי לבקרני ונשאת אותי לך לאשה, הפחת בקרבי רוח חיים והעלית מן שאול נפשי, ועתה בתתך לי גט כריתות הנך כורת חוט תקות החיים שלי. -אמת הדבר שאתה הנך עול ימים ושנותיי הם כפליים משנותיך, אולי תשקול בלבבך הטהור הצער שתגרום לי, חיים נתת לי והחיים אתה עתיד ליטול ממני...! כשמעו זאת תיכף נכנס לחדר הביד"צ וצוה להפסיק מסידור הגט, ופנה לאביו הר"ש ואמר לו: אבי! הנערה הזאת היא יתומה בת גדולים וחולנית, ואינני רוצה לצערה ומוכן אני להחזיקה לאשה ולדור עמה, כי להרנין לב יתומה ולבלי לגרום לה צער שקול בעיני יותר מכל תענוגי עוה"ז והצלחותי. הר"ש שאול התרגז והתקצף לדבריו ואמר לו: בני! אם כי יש לך הרשות לוותר על תענוגי עוה"ז משלך, אבל אין הרשות בידך לשלול ממני התענוגים שאנכי מצפה להשיג ממך כשתשא נערה בגיל שלך ותעמיד ממנה תולדות צאצאים ברוכי ה' כמוך, מה שאין לקוות מנערה זאת אשר כמעט עברו שנותיה מלהוליד ובוודאי לא הרבה, - אחרי וכוח דברים ביניהם הסכימו להביא דברי תעצומותיהם לפני הרב הרמ"א-דודה של הנערה- והוא יכריע ביניהם... כשבאו לפני הרמ"א והציעו לפניו טענותיהם, הוציא להם הכרעת דעתו ואמר, שטענת הר"ש לאו טענה היא, כיון שהנערה עדיין ראויה להוליד בדרך הטבע, ואף אם רק זרע אחד, עדיין אפשר הדבר שיעמידו תולדות הרבה, שיתמלא החסרון שבתולדה על ידי שיצאו מחלציהם משפחות תאומים, וגם על ידי בנים חשובים רבי ערך שאחד יהי' שקול כנגד הרבה, או על שניהם ביחד. כשמוע הר"ש שאול פסק דינו של הרמ"א הודה לדבריו וחבק את בנו ואמר לו: בני יקירי! אתה הנך בן לי והינדא תהיה לי לבת, ויה"ר שיתקיימו בכם דברי הרב איסרלס וברכתו, שיצאו מכם משפחות תאומים בבנים צדיקים גדולי הערך כמוך. אח"כ פנו בשאלה להרב רמ"א שהקידושין בהשפיטל לא היה כהלכה ושלפי דעתם מהצורך לעשות קידושין מחדש, הרמ"א הסכים לדבריהם וסידר להם הקידושין מחדש- ועשו אז חוזה ביניהם שלמזכרת הדבר, הזרע שיולידו יהי' מכונה בשם תאומים, ואם בת תלד ותנשא לאיש יהיה הוא ג"כ מכונה בשם תאומים, - אח"כ נולדה להם בת ושמה בילא, ונישאה אח"כ להר" יונה בנו של הגאון ר' ישעי' פרענקל מוינה, וקרא את עצמו בשם תאומים, הוא הגאון ר' יונה תאומים אבד"ק מץ וניקל שבורג בעל הקיקיון דיונה. לפי גירסא זו מקורו של השם תאומים מתחיל רק מרבי יונה תאומים.

פנינים בעניני נישואין

צוואת ריה"ח

א. יש להזהר מאד בצוואת ר"י החסיד אף מי שאינו מצאצאיו, וכדעת רבותינו דר"י החסיד ציוה צוואתו לכל ישראל ואמר רבינו בשם מרן החזו"א זצוק"ל שלא ראה מי שעשה נגד צוואת רבי יהודה החסיד והצליח.

ב. בצוואת ריה"ח סעי' נ"א כתב לא יקרא איש מזרעו את בנו יהודה ולא שמואל. ומה שאיננו נזהרים בזה כתב רבינו משום שיטת חלקים בצוואה שמקובל שהורה לזרעו בלבד וזה אחד מהם.

ג. בני ספרד שלא נהגו במקומותיהם להזהר בצוואת ר"י החסיד אף שידעו מקיום הצוואה אזי צאצאיהם אינם צריכים להזהר, אך אותם שלא נזהרו מחמת שלא ידעו על הצוואה צאצאיהם צריכים להזהר בזה.

ד. אף שבצוואת ריה"ח כתב ששני אנשים ששמותיהם שווים לא יזדווגו יחד בילדיהם, כתב רבינו שאף כששמות הנשים שווים אין לעשות השידוך. ועי' בזה בהגהות מקור חסד על ספר חסידים שהביא משו"ת אבן יקרה מהדו"ק אהע"ז סי' ט"ו שנסתפק בזה, ושם כתב להתיר מצד ס"ס ספק לזרעו בלבד וספק אנשים דווקא. אמנם להנ"ל שהצוואה בזה היא לכל ישראל לא שייך כאן ס"ס, ואף להשיטות שציוה רק לזרעו אמר רבינו דכיון דסכנה היא יש להחמיר אף בס"ס.

ה. באופן שצד אחד נקרא בשם אחד וצד השני בב' שמות שאחד מהם שמו של הראשון, רבינו מורה שאין לחוש בזה כיון דשני השמות הם שם אחד א"כ אין שמותיהן שווים, אא"כ נקראים בפי כל אדם רק באותו השם דבזה יש לחוש. ועיין בהנהגות והוראות ממרן החזו"א בסוף טעמא דקרא אות ל"ב.

ו. והכלל הוא שאזלי' לפי מה שרגילין בני אדם לקרא לו, וע"כ אצל ההורים כשרגילין לקוראם באותו השם ורוצים לשנות כעת ומבקשים לקוראו מעתה בשם השני, אומר רבינו שלא לעשות כן משום שבגיל מבוגר קשה לומר שאכן תשתנה המציאות מעתה ויקראוהו בשמו השני ונמצא שבאים לסכנה גדולה.

ז. אמנם בחתן צעיר שיש לו שני שמות ובפי בני אדם נקרא כשם אבי המדוברת ורוצה לשנות שמעתה ויקראוהו בשמו השני, בדרך כלל מורה רבינו להקל ולשנות באופן שאכן משנה שכולם יקראוהו כך.

קניית מקום החופה

אמר רבינו שמרן החזו"א זצוק"ל לא היה מורה לחתן שיקנה את מקום החופה ואת חדר הייחוד, וגם בחתונת רבינו לא הורה החזו"א לעשות כן. (וקנה הוא מדנפשיה). ואמר רבינו דפשוט דס"ל להחזו"א נמי דמקומות אלו צריכים להיות קנויים לחתן, אלא דס"ל דכששוכרים האולם שוכרים ממילא עבור החתן גם את חדר הייחוד ומקום החופה, דבסתמא כוונת השוכרים היא לשכור באופן המועיל לכל ההשתמשות הנצרכת עפ"י ההלכה.

קנין הטבעת

הקנין שקונה הכלה את הטבעת הוא בקנין יד, דלכו"ע הוא מן התורה כמבואר בחזו"א בכורות סי' י"ח סק"ד. ואף שידועה ש' הגרעק"א דקנין יד מהני רק למה שמונח בתוך אויר ידו ממש ומה שחוץ לידו ל"ק. ומה"ט כתב הרמ"א אהע"ז סי' קל"ו ס"א דמקפלים הגט שיהיה הכל בתוך ידה. כתב רבינו דהטבעת כשמונחת באצבעה דרך לבישה, חשיב ככולו בתוך ידה לקנותה.

שימור

- א. מרן החזו"א זצ"ל הורה לרבינו שעד כניסתו לחופה אין דין חתן לענין שימור, ושרי לילך ביחיד.
- ב. שומר מהני אף קטן בן יומו.
- ג. ביעב"ץ כתב דבעי להיות יושב ומשמר ולא מהני ישן. ואמר רבינו דלא נהגו כן.
- ד. מרן החזו"א הורה דכשהולך לתפילה או לדבר מצוה יש להקל בשימור, דשומר מצוה לא ידע דבר רע.
- ה. כשהולך ברחוב אם מצויים עוברים ושבים הרואים אותו והוא רואה אותם יש להקל בשימור.

דומה למלך

בס' תשב"ץ קטן סי' תס"ה כתב שחתן אינו צריך לעמוד מפני ת"ח. ורבינו אמר דחייב לקום מפני ת"ח, דאינו אלא דומה למלך, וק"ו לקום מפני אביו דאף מלך חייב לקום מפני אביו. והא דכתב הרמב"ם פ"ב ממלכים הל"ו דבפרהסיא לא יעמוד מפני אדם, אמר רבינו דקאי על עמידה מפני ת"ח ולא מפני אביו דאף מלך חייב בכבוד אביו.

הליכת החתן לביהכנ"ס

בט"ז כתב דהחתן לא יבא לביהכנ"ס בז' ימי המשתה כדי שלא ימנעו הציבור מלומר תחנון, וכן הובא בסידור בית יעקב להיעב"ץ. ונפסק במשנ"ב בסי' קל"א ס"ק כ"ו. ומרן החזו"א הורה שאין לחוש בזה לדברי הט"ז. חתן שבא לביהכנ"ס ולפניו ב' מנינים שבמנין אחד המתפללים מועטים ובשני מרובים האם יש ענין להעדיף משום דברי הט"ז את המנין הקטן. כתב רבינו שאין נפק"מ בזה.

חתן שיצא קודם נפילת אפים

חתן שיצא מביהכנ"ס קודם שהגיעו הציבור לתחנון משמע מהמשנ"ב הנ"ל שכתב שלא יבוא כלל לביהכנ"ס, שהוא פוטר מתחנון דאל"כ מדוע ימנע לגמרי מתפילה בציבור. וכתב רבינו שיש אומרים שאינו פוטר אא"כ נמצא שם בשעה שבאו לאמירת תחנון. חתן פוטר אף באופן שאינו מתפלל יחד עם הציבור אלא נמצא עמהם.

פנים חדשות

פנים חדשות היינו דוקא אדם שלא היה כלל באחד מימי השבע ברכות. וכתב רבינו דאין לדייק ממש"כ רש"י בכתובות דף ז ע"ב ד"ה פנים חדשות שלא היו שם אתמול, שאם לא היה יום אחד מימי שבע הברכות אפשר לברך בעבורם אלא כל ששמע פ"א השבע ברכות אצלם אינו פנים חדשות.

אם השתתפו הפנים חדשות בסעודה ויצאו קודם הברכות, יש דעות בזה ויתכן דלא מהני, וא"א לברך בשבילם. אבל לענין דיעבד אם יצאו הפנים חדשות אחר שהתחילו לברך לא מעכב דדיעבד סמכי' על מה שנשתתפו בסעודה ויגמור לברך כל הז' ברכות.

בתוס' כתובות דף ז' ע"ב כתבו ששבת חשיב פנים חדשות משום שמרבים בהם בשמחה ובסעודה. ומ"מ חוה"מ ופורים לא חשיב כפנים חדשות אף שמרבים בהם בסעודה.

להסוברים דגם סעודה שלישית חשיב פנים חדשות, יש להסתפק אם נמשכה הסעודה למוצ"ש אם יברכו, וצ"ע בזה.

(יי"ש"כ לידידיו הר"ר יצחק אוהב ציון שליט"א על מסירת הדברים)

לקבלת הגליון ניתן לשלוח בקשה במייל : 0573145900@okmail.co.il או בפקס: 077-2092005

נשמח לקבל הערות והארות וכן עובדות ושו"ת מרבינו

כתובת: רבי יהודה הנשיא 52 בני ברק

להנצחות ולתרומות: 053-3145900

באי"ל תערוג

פנינים על פרשיות השבוע וענינא דיומא
 מרבן של ישראל מרן הגראי"ל שטיינמן שליט"א

גליון 120

שנה ג'

פרשת חיי שרה

שנת תשע"ו

להערות, הארות והוספות על הענינים
 הנכתבים בעלון, לתרומות והנצחות, נא
 לפנות ל: 0527680034@okmail.co.il
 או ל: 0527680034 הסדרים, או בתד.
 5397 ירושלים, או בפקס 0722164414
 ולציין עבור מערכת עלון כאיל תערוג

פניני הפרשה

הממון היה רק כדי להראות שיש לו ממון אבל לא ישתנה זכותו בממון
 על ידי שימצא אשה.

ואולי משום מה שנתן לאשה מתנות כדכתיב שנתן שתי צמידים על
 ידיה לכך חשיב דאיכא ממונא, וצריך עיון קצת. (אילת השחר שבועות דף
 ל"ו ע"ב תוד"ה ה"ג בסוה"ד)

אהל שרה

פרק כ"ד פסוק ס"ז: ויביאה יצחק האהלה שרה אמו פרש"י ויביאה וכו'
 ונעשית דוגמת שרה אמו שכל זמן ששרה קיימת הי' נר דלוק מע"ש
 לערב שבת וכו'.

והנה הרי אין מצוה שהנר שהדליקו לשבת ידלוק כל השבוע, וע"כ שזה
 נס והקב"ה אינו עושה נס בחינם, ומה זה נצרך וצ"ל שזה בא להראות
 דמעשיה חביבים ורצויים לפני הקב"ה מקבלם באהבה, וכעין מש"כ
 הרמב"ן לעיל י"ח א' שיש לפעמים גילוי שכינה שבא להודיע כי מעשיו
 רצויים כי רצה האלקים את מעשיהם, ואע"פ שהדבר מצד עצמו לא
 נצרך מ"מ זה נצרך להראות חביבות.

ויל"ע דמסתמא לאחר פטירת שרה אברהם הדליק נר של שבת ולמה
 אצלו לא הי' הנס הזה עד שבאה רבקה. והנה בתנחומא נח אות א'
 כתוב מפני מה נמסרו לאשה ג' מצוות נדה, חלה, והדלקת הנר אמר
 הקב"ה: אדה"ר תחלת בריותי הי' ונצטווה על עץ הדעת וכו' וגרמה לו
 מיתה ושפכה את דמו וכו', הדלקת הנר מנין היא כבתה נרו של אדם
 דכתיב נר אלקים נשמת אדם לפיכך תשמור הדלקת הנר עי"ש.

ויל"ע מה בכך שחווה היתה אשה הרי מ"מ צאצאי' הם בין אנשים בין
 נשים, ולמה הנשים חייבות לתקן את מה שקלקלה יותר מאנשים, והרי
 מרדכי אמר לאסתר שצריכה לתקן מה ששאלו השאיר את אגג לחיות
 אע"פ ששאלו הי' איש והיא אשה.

וי"ל שהרי מדות האשה הם אחרת מאיש א"כ אשה שמדויתה יותר
 דומות למדות חוה יש יותר תיקון על ידה. ולפי"ז י"ל דאע"פ שאברהם
 הדליק נר שבת לאחר מיתת שרה מ"מ כיון שעיקר התיקון דהדלקת
 הנר נעשה ע"י הדלקת אשה משו"ה הנס שהי' להראות את חביבות
 המצוה הי' רק אצל שרה וחזר אח"כ כשבאה רבקה. והעירו דמצינו
 במד"ר י"א ב' ר' אלעזר אומר וכו' פעם אחת הדלקתי את הנר בלילי
 שבת ובאתי ומצאתי אותו במוצאי שבת דלוק ובפשוטו משמע דר"א
 הי' המדליק והי' הנס הזה גם בהדלקת אנשים. (אילת השחר כאן)

נקיטת חפץ במילתו של אברהם

ויאמר אברהם אל עבדו זקן ביתו המשל בכל אשר לו שים נא ידך תחת
 ירכי (בראשית כ"ד ב')

היכי משבעינן ליה, אמר רב יהודה אמר רב משביעין אותו בשבועה
 האמורה בתורה דכתיב ואשביעך בה' אלקי השמים וכו', נפקא מינה
 צריך לאתפוש חפצא בידה (שבועות דף ל"ח ע"ב).

יש לעיין דהנקיטת חפץ שהיה בשבועת אליעזר היה רק חפצא שעשו
 בו פעם מצוה, ואינו כמו נקיטת חפץ בציצית ותפילין שמצותן כל הזמן,
 ואטו אם יחזיק צפור שנתקיים בו פעם שלוח הקן יהא חפצא של מצוה
 לנקיטת חפץ.

וצריך לומר דשאני מצות מילה דהמצוה נמשכת כל הזמן ולכן חשיב
 כל הזמן כחפצא דמצוה, וכמו שאמרו חז"ל (מנחות דף מ"ג ע"ב) בדוד
 המלך ע"ה שבהיותו במרחץ ראה עצמו ערום מן המצות וכשנסתכל
 במילתו שמח, ומוכח מזה דמצות מילה הוי מצוה הנמשכת כל הזמן.
 ושור"ר שכן כתב בשו"ת מהר"ח אור זרוע (סימן י"א) 3. (אילת השחר שבועות
 דף ל"ח ע"ב ד"ה בריטב"א כתב)

שבועת אליעזר עבד אברהם

ויאמר אברהם אל עבדו זקן ביתו המושל בכל אשר לו שים נא ידך
 תחת ירכי (בראשית כ"ד ב')

בשבועות דף ל"ו ע"ב מבואר דבאיסורא אית ליה לרבי מאיר מכלל לאו
 אתה שומע הן, וכתבו התוס': ואם תאמר והלא בקדושין בעי רבי מאיר
 תנאי כפול בשבועה גבי אז תנקה מאלתי, ויש לומר דהתם איכא
 ממונא דכתיב וכל טוב אדוניו בידו, עכ"ל.

לכאורה אפילו אם האבות קיימו את כל התורה, ומסתמא גם אליעזר
 עבד אברהם קיים הכל, מכל מקום הא קודם מתן תורה לא היה אותו
 חומר כמו לאחר מתן תורה, ואם כן מה הוקשה לתוס' הא יש לומר
 דלכך הוצרך תנאי כפול.

אמנם עיין במשך חכמה פרשת יתרו (על הפסוק לא תשא) שכתב שבדבר
 שהשכל מחייב גם בני נח מזהירין, אלא דאין עונשין בדיני אדם רק על
 ז' מצות, ולכן שבועה שפיר יש לו אותו חומר כמו לישראל.

ובתירוץ התוס' שם שכתב דשבועת אליעזר איכא ממונא דכתיב וכל
 טוב אדוניו בידו, צריך ביאור מה ענין השבועה לתנאי הממון, וכי
 אברהם התנה עם אליעזר שאם ימצא אשה יתן לה ממון, הא נתינת

1 ובי מדרשא אתבדר בזה כמה ראיות מן הראשונים ליסוד זה, עיין לשון הרמב"ן
 אמונה ובטחון פרק כ"א דמילה דוחה שבת מפני שהיא קבועה בנפשו של אדם וזאין
 הפסק לקיומה, עכ"ל, ועיין רשב"א כתובות יא. באה דגר קטן מטבילין אותו ע"ד ב"ד,
 דנקט מטבילין ולא נקט מלין, לפי שמייליה דין הוא שתעלה לו כשיגדיל ויתרצה דישנו
 בעולם בשעת רצונו וכו', עכ"ל, [ועיין במש"כ המגיה ברשב"א בזה]. ועיין תי"ט נדרים
 פ"ג מ"א לפרש מה שאמרו אם לא בריתי יומם ולילה וכו' אברית מילה, כיון שמשעה
 שנמול קיימת בגופו יומם ולילה.

2 יש לדון בראיה זו, דיל"ל דשמחת דוד ל"ה על קיום מצוה אלא על היותו מסובב
 במצוה, ועיין בספרי ס"פ ואתחנן חביבין ישראל שסיבבן הקב"ה במצות וכו' ומביא
 מעשה דדוד וכו', וכ"ה ברש"י בשבת קל. ד"ה שש, שכתב שדוד שמח על המילה שזו
 מעיד עליהן לעולם ע"ש.

3 שמענו מרבנו (סיון תשנ"ה) להוסיף דלפי"ז מבואר מה שהשיב אברהם במילתו שלו,
 ולא במילתו של אליעזר, וכבר עמדו בזה מפרשי המקרא, והוא לפי מה שצדדו
 האחרונים שאין העבד מחוייב במילתו של עצמו רק הוא חיוב האדון, [עיין ברע"א גליון

שו"ע י"ד סימן רס"ז שנסתפק אם חיוב מילת עבדים רמי עליהם או שהם פטורים
 כאשה והחיוב הוא על אדוניהם, ועיין מנ"ח מצוה ב' אות ט' בזה, ובחי' הר"פ על הרס"ג
 מ"ע ל"א (ח"א דף קפב-קפה) האריך בזה]. וא"כ אין להעבד קיום מצוה הנמשכת
 דליהוי חפצא דמצוה, רק למילת אברהם הי' מצוה הנמשכת, עכ"ל רבנו. ויש שתיירו
 בעוד אופן, דאף אם מילת העבד הוא חיוב על העבד אבל אינו מעלת אות ברית כמש"כ
 המלבי"ם וא"כ א"צ מצוה הנמשכת, עכ"ל. ויש להעיר ע"ז דגם גבי מילת עבדים חותמין
 בברכה כורת הברית (שבת קל"ז). ועיין.

4 וכמו שמצינו על אליעזר ביומא כח: שהיה זקן ויושב בישיבה ומושל בתורת רבו,
 ודולה ומשקה מתורת רבו לאחרים, ובב"ר (פרשה ג"ט ס"ז) שיצא מכלל ארור ובא
 לכלל ברוך, ושם (סי' ח) שהיה זיו איקונין שלו דומה לרבו, וברשב"ם ב"ב נח. איתא
 שאליעזר משבעה צדיקים קיימים שלא מתו [אבל בתוס' בשבת קנג. מבואר לא כן].
 אמנם בפרקי דר"א פט"ז איתא שכדי שלא יהיה שגר לאותו רשע עשאו מלך והוא עוג
 מלך הבשן, וכ"ה במס' סופרים פרק כ"א, הרי שאליעזר עבד רשע היה, וצ"ע.

ענין בפרשה – שידוכין

הנה לכתוב משנת רבנו של"א בעניני שידוכין נצרך חיבור גדול, ומה גם שחלק מהוראות ניתנו באופן פרטי והשיקול דעת של כל ענין וענין בפני עצמו, והבאנו כאן בעיקר דברים כללים השווים לכל נפש, התבססנו על הספרים מאחורי הפרגוד – צדיק כתמר יפרח – ואפיקי איל, וכתבי תלמידים ובהם הרחיבו יותר. ואי"ה ובל"ג נרחיב עוד בסוגיא זו, ומי שיש בידו הוראות מרבנו של"א בענינים אלו, נשמח אם יעביר למערכת לתועלת ולזיכוי הרבים.

לא להוריד שידוך סתם

פעמים שאדם מפסיד את השידוך שלו משום שמוריד בלי סיבה רצינית כמו למשל אם אינה בגובה שלו, או שהיא מבוגרת ממנו מעט, אבל אם מוריד עם סיבה רצינית אז אינו מפסיד. מצוי בשידוכים שהאדם פוסל מיד ואומר, על זה אין על מה לדבר, ואין זה טוב לנהוג כך, אלא יחשוב. ואם אח"כ יחליט שהשידוך אינו בסדר, יוכל להוריד אבל לא לפסול מראש. (אפיקי איל)

גאוה בשידוכים

בחז"ל יש בעיה קשה מאוד של שידוכים [ושם אי"ז בעיה של ממון כ"כ כמו כאן בארץ ישראל] וכשהייתי שם שאלו אותי מה לעשות, ואמרתי להם שיש בשידוכים בעיה של "גאוה", הוא רוצה שידוך שלא נולד, והיא רוצה שידוך שלא נולד, ולכן אין שידוכים. שידוך זה דבר קשה, ועד שיש "שידוך" יש בעיה עם הנדוניא שזה ממש "שווער מצב". (אפיקי איל)

להתחזק בביטחון בד'

אדם צריך להתפלל שיוכל לחתן את ילדיו בשקט, כבר מגיל צעיר, ולחזק ביטחונו בהקב"ה, וכפי מידת ביטחונו של האדם כך הוא צריך פחות השתדלות. (שם)

לבדוק שידוך ע"י "גרפולוגיה"

שאלה: אנשים בודקים את השידוכים שלהם ע"י גרפולוגים וכבר כמה פעמים השידוך לא יצא טוב דרך זה? תשובה: מה הם רואים ע"י "חסרונות", יש לכל אחד, וגם לפעמים הם טועים.

אך שמענו כי בחור בא אל רבנו עם מעשה לא הגון שנעשה, ואבי המדוברת הסכים להשתדך איתו בתנאי שיתן קודם לכן את כתב ידו לגרפולוג, ומרוב פחד הביא את כתב ידו של חברו ולפי חו"ד שנתן הגרפולוג על כתב היד של החבר, גמרו את השידוך וליבו נוקפו שהטעה את אבי המדוברת.

רבנו אמר לו שאכן יתכן שחייב להודיעו שלא היה זה כתב ידו כ' אע"פ שבעיקרון בדיקה גרפולוגית היא מיותרת ואין בה צורך, מ"מ כיון שהלה עשה את השידוך רק על פי כתב ידו יש בכך מקח טעות. ופעם אחת אמר רבנו לשואל פלוני, שכיון ששידוכים הם מסודות הבריאה אין לחכמת הגרפולוגיה חלק בזה, והוסיף תמים תהיה עם ה' אלווקיך. אמנם פעם אחת כאשר לאחר פגישות טענו דבר מסוים שעייב רבות את השידוך ולא הצליחו לברר בשום אופן בצורה אחרת, הסכים לברר על יד גרפולוגיה. (מאחורי הפרגוד)

"כל המשיא בתו לת"ח" (גדר ת"ח לענין זה)

שאלה: כתוב בגמ' פסחים (מט.) לעולם ימכור אדם כל שיש לו וישא בתו לת"ח וכו', מה הכוונה שבגיל עשרים כשלוקח אותו הוא כבר ת"ח. תשובה: הכוונה "לתלמידים" שלומדים אצל חכמים. והיו בהמשך ת"ח, תדע, שפעם היו מתחתנים בגיל שלש עשרה וכי כבר בגיל צעיר כ"כ יכול להיות ת"ח?

כתוב שאדם צריך לישא בת ת"ח, והפשט שאדם שמוכן לתת "כסף" לחתן ת"ח זה כבר נחשב שהוא ת"ח לגבי זה. (אפיקי איל)

בזכות שלא רצה לבייש בת ישראל זכה ויצא ממנו "המהר"ל מפראג" מסופר, על אביו של המהר"ל מפראג שעשה "שידוך" והוריה הביטחו

לזכות החתן יוסף נ"ו והכלה חיה רבקה תחי' לרגל נשואיהם בשט"מ

שלוחה בזה ברכתי מזל טוב כל הברכות וההצלחות, להזוג העומדים להינשא בימים אלו, ויה"ר שיהי' ביניהם אהבה ואחוה שלו' וריעות, ואז שכינה בבית, ויזכו לדורות צדיקים וחסידיים עד ביאת גואל האמיתי א.ס. [נוסח רבנו של"א בכמה מכתבי ברכה]

לו נדוניא, משום שירדו מנכסיהם ולא יכלו לקיים את הבטחתם, וממילא לא יכל להתחתן מכיון שלא היה לו מה לאכול כפשוטו ממש. אבל מצד שני לא רצה לבטל את השידוך כדי שלא לבזות את בת ישראל, וחיכה לה עשר שנים, ולא ביטל השידוך, והיא חיכתה לו, ויום אחד היא מכרה לחם, ובא אדם ואכל מבלי לשלם, והיא בכתה מאד, ואמרה לו שהיא עניה ולמה הוא אוכל בלי לשלם, ריחם עליה והביא לה את מעילו בתור "משכון", ואמר לה שאם תוך שלושה ימים הוא לא בא לשלם המעיל שלה, ולא בא, וכנראה שנהרג במלחמה, ואח"כ מצאה בתוך המעיל הרבה אבנים טובות ומרגליות, והיא לקחה זאת, ואמרה לו עכשיו אפשר להתחתן. ובזכות שלא רצה לבייש את בת ישראל (אחד מהסיבות) זכה בעבור זה שיצא ממנו מהר"ל. (שם ומאחורי הפרגוד)

הקושי לפני ביאת המשיח בשידוכים וכדו'

נראה שמה שיש היום הרבה בעלי תשובה, משום שאח"כ כשיבוא המשיח כבר לא יוכלו לחזור בתשובה אז הקב"ה מחזירם בתשובה, ולכן גם נראה שכ"כ קשה היום לאדם, שהרי יש הרבה "צער" להורים לחתן את הילדים משום שצריכים להתנקות לפני "ביאת המשיח". (אפיקי איל)

חיוב השתדלות בשידוכים (גדרו)

השתדלות "לשידוך" מספיק מעט זמן ביום. שאלה: בחור שטוען שבגלל שהישיבה שנמצא בה אינה נחשבת כ"כ, זה מפריע לו בשידוכים, האם יעבור ישיבה, או ששידוכים זה משמים ומה שנגזר עליו יקבל?

תשובה: צריך לעשות השתדלות גם בשידוכים כיון שהאיש מחפש את אשתו, וא"כ הוא צריך לעבור ישיבה וזאת ההשתדלות שלו, אלא א"כ הוא לומד טוב בישיבתו, שזה כבר משהו אחר.

שאלה: האם זה לא סותר למה שנאמר שהשתדלות "לשידוך" מספיק מאד מעט זמן ביום?

תשובה: הכוונה לא לעשות מזה ענין, אבל השתדלות צריך לעשות.

"בת פלוני" יש רק אחת

שאלה: בחור נפגש ולאחר כמה פגישות נודעו לו כמה דברים (בעיות צדדיות) ובא לשאול מה לעשות. ושאלו האם רואה בה חסרון כל שהוא, ואמר הבחור שלא רואה בה שום חסרון, ושאלתו היתה שאם היה יודע מתחילה על הבעיות לא היה נפגש! וענה לו שידוך זה משמים, ולכן לא להוריד.

ואחד הנוכחים שאל, והרי הבחור הזה יכל לקבל שידוכים יותר טובים? וענה: לא נכון, בת פלוני יש רק אחת. (אפיקי איל)

והוסיף רבנו שבמקרים מסויימים הוא מתיר לא לגלות מומין רק אחרי פגישה או שניים וכו' ונשאל הרי הוא גורם עוולה לבחור ולבחורה שעכשיו שנפגשו הם רוצים את השידוך, ומלכתחילה לא היו מוכנים לזה. אלא שכל אדם בעצם יש לו אחריות על כל כלל ישראל ולכן בעצם הוא גם אחראי שהבחורה תיתחתן וכו' וכן היא אחראית שהבחור ינשא, ובוודאי שאדם לא חייב בגלל זה לומר כן" על חסרונות מסויימים. אבל לפעמים הוא מגלה את זה אחרי כמה פגישות ואז יש חשבון שבעצם הוא גם אחראי שתינשא ובוודאי שאין בזה כללים ותלוי לפי ענין וצריך שאילת חכם, אבל יש ללמוד ולהתבונן בזה. (כ"ת)

איך לענות בברור על שידוכים

שאלה: אדם שממליץ לבחור על ישיבה, או על שידוך ואם יאמר את כל האמת לא ילך הבחור לישיבה זו, או השידוך לא יצא. תשובה: אין לומר את כל האמת אלא להתעלם, כמו למשל אם היא בעלת גאווה לא לדבר ע"ז, אלא להתמקד במעלות אחרות, ורק אם שואלים בפירוש אם היא בעלת גאווה אסור לומר שאינה בעלת גאווה, מכיון שזה שקר, וכן בישיבות להתמקד במעלות הישיבה, ורק אם שואל על החסרונות במפורש צריך לומר לו את האמת. סיפר רבנו שפעם היתה בת שנפגשה עם בחור ולא רצתה אותו כי לא מצאה חן בעיניה, ושאלתי את החזו"א ואמר החזו"א היא צודקת הוא לא יהיה ת"ח, ובאמת אח"כ התחתנה עם ת"ח גדול. כאשר שואלים אותי על שני אנשים מי מהם ראוי יותר למשרה, או לשידוך אני לא עונה, ומשום שזה נקרא להשאיר את השני "עגון" ומי התיר זאת, ורק כאשר שואלים אותי של אדם א' אני עונה. ודבר זה למדתי מדברי בעל הטורים בחומש ויקרא (תזריע יב, ו) וז"ל: בכ"מ מקדים תורים לבני יונה חוץ מכאן לפי שאינו מביא אלא אחד שאם ימצא יונה לא יקח תור שכן זוג מתאבל עליו ואינו מזדווג לאחר, עכ"ל, ותורף דבריו שבקרן שצריך רק אחד עדיף לקחת בן יונה ולא תור, והטעם שהתור לא יזדווג לעולם אם יקחו לו את בן זוגו, משא"כ יונה שכן זוגה יזדווג אח"כ, וראוי לאדם לדאוג ע"כ, וה"ה בנידון דידן. (אפיקי איל)

מה יאמרו

בחור בא לשאול על שידוך שהכל בסדר אלא שמפריע לו בה דברים חיצוניים. ושאלו הרה"י אם מפריע לו מה העולם חושב, או מפריע לו כלפי עצמו וענה לו הבחור כלפי העולם! ואמר א"כ אין זו בעיה ולא להוריד. (שם)

שידוכים משמים

אדם חושב שאם הוא יהיה במקום פלוני, או במקום אחר יהיה לו שידוך, זה משמים ואין לזה קשר. שאלה: האם בחור שאומר בהרבה שידוכים לא, זה אומר שיכול להפסיד את השידוך שלו? תשובה: לפעמים כן, ולפעמים משמים רוצים שיאמר לא, מכיון שזה לא השידוך. הקב"ה עושה שיראה ע"פ דרך הטבע, אבל למעשה הכל נשלח משמים אדם צריך להחליט בכל דבר כמה השתדלות צריך, ולא יעשה יותר וזה לא יעזור שיעשה יותר, למשל כאשר אדם רואה חנות מצליחה חושב שהוא יקנה אותה וכך הוא יצליח, ואינו מבין שלא שהחנות מצליחה אלא בעל החנות מצליח, ואם יקנה אותה לא בטוח שיצליח. שאלה: האם אין בזה חשבון לקחת חנות שמרוויחה יותר כסף בשביל פרנסה? תשובה: זה לא בטוח שירויח יותר כסף בזה, יש חנויות במקום מרכזי ולא מרויח, ויש חנות בקומה שישית ומרויח. שאלה: א"כ למשל בשידוך אדם לא יתבע "כסף" בשביל בנו, או בתו אלא הקב"ה ישלח? תשובה: כך הקב"ה סיבב שהוא יבקש שהכסף יעבור דרך הצד השני, בכדי שיראה קצת ע"פ דרך הטבע, אבל למעשה הכסף נשלח

לאדם משמים. (שם)

החפץ חיים רצה לחתן את בנו בגיל שמונה עשרה

החפץ חיים התחתן בגיל שש עשרה עם בחורה בגיל עשרים ושש, וכאשר הגיע בנו לגיל שמונה עשרה רצה לחתן אותו ואשתו לא הסכימה כי אמרה שהוא ילד ולא רצה לצערה, ואח"כ נפטר אותו ילד בעודו רווק. (שם)

חשש "עין הרע"

שאלה: שאלו אדם שבנו סגר ווארט אתמול, והיום בתו ג"כ אמורה לסגור בעז"ה שידוך, האם לסגור את הווארט, או לדחות. תשובה: לסגור כן, שמא יקדימונו אחר אבל לא לספר עד כמה שאפשר, אמנם בין כה לא תצליח שלא לספר בכלל. אבל מה שתצליח זה טוב. (כי יש חשש של "עין הרע"). (שם)

מידת הביטחון בשידוכים

שאלה: אדם שאין לו כסף להתחייב ומתחייב אף על פי שאין לו, האם זה לא נחשב "שסומך על הנס"? תשובה: הנס הזה זה נס שקורה, ויכול לסמוך על הנס עוד הפעם ולהתחייב. שאלה: אדם שיאמר, אני לא נותן נדוניא לחתן את ילדי, אם הקב"ה רוצה הוא יחתן את ילדי? תשובה: הנס הזה עוד לא קרה. שאלה: הלכה למעשה, אדם שנראה שאין לו אפשרות להתחייב האם יתחייב בשביל נישואי ילדיו? תשובה: תלוי "במידת הביטחון" של האדם! שאלה: כולנו בינוניים "בביטחון", והאין "יתחייב"? תשובה: כמו שאדם גודל ולא יודע איך יאכל, ואח"כ הקב"ה דואג לו, כך ידאג לו גם בזה. (ובשאלות שנוגעות למעשה מורה לפי הענין) ובפעם אחרת אמר רבנו שליט"א בשם רבי אלחנן וסרמן הי"ד דכמו שאמרו חז"ל (ביצה טו, ב) על הוצאות שבת, ות"ת כשאין עכשיו מה לשלם אומר הקב"ה לך עליו ואני פורע כך גם בהוצאות נישואי הילדים יש בזה את הכלל של "לך עליו ואני פורע", אמנם כ"ז רק כפי ההכרח הנצרך ולא יותר.

ומובא מהגר"א במשלי (כ"ב, י"ט) וז"ל: עיקר נתינת התורה לישראל כדי שישמרו בטחונם בד' וכו', והוא לפי שעיקר הכל הוא הביטחון השלם והוא כלל כל המצוות, עכ"ל, ותורף דבריו שעיקר חובת האדם ותמצית "התורה" "והמצוות" להגיע למידת הביטחון. וזה ע"י שמתחזק באמונה. ואין מגיעים "לבטחון", אדם צריך לחשוב שמי שעזר לו עד עכשיו ימשיך לעזור. (שם, וא"ה בפר' מקץ נאריך בענין הבטחון)

חתן ת"ח

שאלה: בחור טוב שדורש דירה לנישואין בבני ברק, או בירושלים מחמת לחצי חברה וכדומה, האם הוא בגדר ת"ח? תשובה: אם ת"ח הכונה למדן הוא "למדן", ואם ת"ח הכונה "ירא שמים" הוא לא "ירא שמים"! שאלה: האם עדיף חתן ירא שמים, או למדן? תשובה: עדיף שניהם ואם אי אפשר שניהם עדיף ירא שמים, ומידות טובות. (שם, א"ה ובס' מאחורי הפרגוד הביא בשם מרן הגר"ק שליט"א שאמר בשם הגרי"ז שמידות טובות ויר"ש זה מגוף האדם, ולמדן זה רק מעלה, ולכן כשא"א שניהם עדיף מעלה בגוף האדם ע"ש)

בס"ד יצא לאור במהדורה מצומצמת אוגדן גיליונות 'כאיל תערוג' של שנת תשע"ה ניתן להשיג במחיר עלות בתיאום מראש:

בירושלים: רח' בית שערים 2 ב דירה 16 - 026516834

בבני ברק: צפניה 2 כניסה מצד ימין קומה ראשונה 0533105040

במודיעין עילית: דפוס 'צילומית' רח' שאגת אריה 7 בשעות הערב

לאור הצלחתו וחשיבותו הגדולה של הספר 'אפיקי איל' שבו - שאלות ותשובות שנאמרו בשיעורי נפש החיים ודרך ה' מרבנו שליט"א. - נדבה רוחו של נדיב יקר נ"י לחלק חנים לישיבות ובתי מדרשות את הספר. המעוניינים לקבל את הספר נא לפנות בשעות הערב למס' 0548409666 או להפצת קולמוס 0722441660

השלמות - יום הארציט של מרן הגאון מטשעבין זצ"ל נלב"ע י' חשוון תשכ"ו

סיפר רבנו שליט"א שבשנות תשי"ט - תשכ"ב היה התעוררות של כמה ת"ח לחזק את ענין הכוללים בארץ ישראל ולהרבות תורה בישראל, שעיקר המגמה תהיה אחרי החתונה ללמוד בכולל, ולשם כך התכנסו בבית הגר"ש ברעווה זצ"ל וערכו את הספר 'עמלה של תורה' שענינו לחזק ענין זה.

ובאחד הימים ארגנו טנדר ויצאו מכולל חזון איש משלחת להגאון מטשעבין לדבר עמו על ענין זה, ובעיקר רצו שיחזק את הענין זה גם ע"י שיקים כולל לאברכים חסידים. ונסעו רבנו שליט"א ועמו הגאונים רבי שלמה ברמן, רבי גדליה נדל, ורבי שלמה ברעווה, ועוד. ועלו לדבר על כך עם הרב מטשעבין, ומאוד עודד אותם בזה וחזקם. ובתוך השיחה גם דיבר הרב מטשעבין עם רבנו ביחידות. ואח"כ בא שוב רבנו לבדו להרב מטשעבין זצ"ל לשוחח על איזה ענין. (מפי נכדו הרה"ג ר' אשר שטיינמן שליט"א)

[בנהקדמה לס' שיח ים מביא הגאון רבי יוסף רוט זצ"ל שהרב מטשעבין סיפר לו שהם ביקשו ממנו לכתוב מאמר בתחילת הספר הנ"ל כמו שעשו מרנן הסטיפלער והגרמ"מ שך, אך הוא לא הסכים ע"י טעמן].

השלמות - יום הארציט של הגאון רבי יהושע תנחום קרליץ זצ"ל נלב"ע ט"ו מרחשוון תשל"ז

הגר"ת היה בידידות עם יבדלח"ט רבנו היו יושבים בכולל חזון איש ומדברים בדברי תורה, וכשנפל הגר"ת למשכב אחרי חג הסוכות תשל"ז הזמינו את רבנו למסור שיחה התעוררות לרפואתו ובדרך פגש את הגר"ש [בן מרן הגר"נ] קרליץ שליט"א ואמר לו שהוא כבר נלב"ע, וחזר רבנו לביתו ואחרי שבוע אמר הספד עליו. ונדפס כעת בס' ימלא פי תהלתך עניני ציבור עמ' ש.

מידת הדין פגעה בנו

בזמן שאברהם הלך לעקידה כתוב (פרשת וירא כ"ב ד') וירא את המקום מרחק וגו' שבו לכם פה עם החמור, ובדעת זקנים מבעה"ת הביאו בשם מדרש, כשראה אברהם את המקום מרחוק וענן קשור עליו חזר אצל נעריו ואמר להם מה אתם רואים, אמרו לו אין אנו רואים שום דבר, אמר להם אתם והחמור שוים שאינכם רואים כמוהו א"כ שבו לכם פה עם החמור עכ"ל.

ויש להבין דאם זה הי' דבר רוחני שא"א לראות רק בדרגה של רוח"ק, למה הוא אמר להם שהם שוים לחמור, וכי מי שאינו בדרגת רוח"ק הוא כבר בדרגת חמור, הרי רוח"ק זה המדרגה הכי גדולה, ולא רואים רק מה שצריך לראות כדמוכח בכמה דוכתי (ועי' מגילה דף ג'), וע"כ שזה הי' ראייה גשמית ואיך הם לא ראו.

וצ"ל דבאמת הרבה פעמים יש ענן על הר, אלא דאברהם ויצחק ראו שזה אחרת מתמיד, שהענן לא זז משם, וזה מה שאמרו וענן קשור עליו, שאינו זז משם, אבל נעריו לא שמו לב ודנו שזה ענן רגיל, והיינו דאברהם ויצחק ידעו שיש להסתכל בהתבוננות על הבריה וכי זה לא פשוט, ומה שיוצא מהרגילות בודאי המקום הזה מיוחד, אבל נעריו שלא הסתכלו בהתבוננות ללמוד מכל שינוי בהבריה, חשבו שזה כרגיל, ולזה אמר להם שמי שאינו יודע ללמוד מהבריה ולהסתכל עליה, הרי אינו בן אדם, כי זה למטה מהמדרגה שהאדם צריך להיות.

ואם בזמן האחרון הורגלנו למיתות פתאומיות ולא מתפעלים, אע"פ שבשנים הקודמות גם בזה היו מתפעלים, וגם מתאונות דרכים רח"ל הורגלנו, אבל בנסיבות כאלה כמו שקרה כאן זה יוצא מכל הרגילות, ומוכרחים לבוא למסקנא כי זה לא מקרה פשוט, אלא יד מדה"ד פגעה בנו באופן מיוחד. בסנהדרין (ק"ג ב') אמרין וגם דם נקי שפך מנשה הרבה מאד עד אשר מלא את ירושלים פה לפה וכו', הכא תרגימו שהרג את ישעי' וכו', כמאן אזלא הא דאמר רבה בר בר חנה שקולה נשמה של צדיק אחד כנגד כל העולם כולו כמ"ד ישעי' הרג, הרי דנשמת צדיק אחד הוי חורבן העולם, ואנו צריכים לדעת שיש לפנינו חורבן עולם שלם במיתתו.

בחיגה (ט"ו ב') איתא אשכחיה רבה בר שילא לאלהו, א"ל מאי קא עביד הקב"ה, א"ל קאמר שמעתא מפומיהו דכולהו רבנן ומפומיה דר"מ לא קאמר, א"ל אמאי, משום דקא גמר שמעתא מפומיה דאחר, א"ל אמאי ר"מ רמון מצא תוכו אכל קליפתו זרק, א"ל השתא קאמר מאיר בני אומר בזמן שאדם מצטער שכינה מה לשון אומרת קלני מראשי קלני מזרועי, אם כך הקב"ה מצטער על דמן של רשעים ק"ו על דמן של צדיקים שנשפך. וצ"ב דבשלמא תורה הקב"ה אומר בשם החכמים משום דלא בשמים היא, וכל התורה כעת מסורה כפי דעת חכמי התורה, אבל מה שהקב"ה אומר קלני מראשי קלני מזרועי, למה צ"ל דמאיר בני אומר, ולא אמר פשוט אני אומר קלני מראשי קלני מזרועי, ועוד צ"ב דהא דברי ר"מ מלאים במשניות ובברייתות, וסתם משנה ר"מ, ולמה בחר לומר כעת דוקא מימרא זו דר"מ בזמן שאדם מצטער שכינה מה לשון אומרת.

והנה מה דקודם לכן לא רצה לומר שמעתתא בשמו, כיון דלמד מאחר ועליו נאמר ולרשע אמר א' מה לך לספר חוקי, ובודאי לא רק עצם הדבר למד ממנו, אלא כיון שהד"ת יצאו מאחר, נכנס בו חלק מעצמיות תוכו של אחר, ולזה תורה כזאת אינה מתקבלת אצל הקב"ה, אבל לאחר דרבה בר שילא פסק דתוכו אכל קליפתו זרק, ונתקבל בשמים לימוד זכותו על ר"מ, נמצא דכשיצא דיבור מר"מ זה הי' בלי תעורבות תוכיות של אחר, וכבר שייך שהקב"ה יאמר שמעתתא מפיו.

אמנם יש שמעתות שהם דברי תורה מצד עצמם, וכגון שור שנגח את הפרה, דהם דינים והם תורה, אבל הנהגת הקב"ה עם בראיו לפני שנתגלו ע"י החכמים הם אינם תורה, ומה שהקב"ה עושה הוא עושה, אבל כשנאמרו ע"י החכם עכשיו הם כבר שמעתתא, והקב"ה לא יאמר שהוא אומר קלני מראשי, אלא כעת זה תורה ששייך לומר לא בשמים היא, וצריך להזכיר את שם החכם שעל ידו זה נעשה תורה, ולכן אמר מאיר בני אומר.

ולפי"ז מדויק ג"כ שדוקא זה אמר תיכף הקב"ה, מפני דכשרבה בר שילא פעל דר"מ זיקק את הד"ת ולא מעורב בהם מאחר, אז אמרו לא רק את הדינים והתורה דר"מ לומד, אלא מה שנעשה ע"י דיבורו תורה, דבלי זה לא הי' תורה, ועוד דשאר הדינים בין כך אמרו בשמים בשם התורה, אבל זה שנעשה כעת תורה, דלפני זה כל זמן שלא רצו בשמים להכליל תורתו בתוך תורה טהורה, לא הי' על זה דין תורה של בני אדם, אבל עכשיו זה נעשה תורה וזה לא בשמים, וצריך להזכיר תורה שנתחדש עכשיו, שקיבל דין דברי תורה.

אמנם לכאורה החכמים הא מסור להם התורה מה שנוגע לאנשים דלכן יש לזה דין תורה דלא בשמים היא, ומה זה משנה לגבינו הנהגת הקב"ה שמצטער.

אלא דבנפש החיים (ב' י"א) מבואר דכל ענין תפילה על הצער כגון עבור חולה וכה"ג, הוא מה שצריך לדעת כי הקב"ה מצטער, והנה מי שעושים לו ניתוח עבור שנפל, בזמן שלא הרגיש יסוריו הי' חולה יותר גדול, וכשמתחיל להרגיש היסורין וצועק אז כבר קצת יותר טוב ומצטער על שצריך לצער הזה, והי"נ הקב"ה מצטער על העונות שגרמו שצריך ליסור, ומתוך שהאדם יתמרמר על צער השכינה, ובפרט על עיקר הגורם של הצער, דהיינו מה שגרם הצער זהו התקוה שיושע מזה.

א"כ צריך לדעת שבגלל זה אנו מקוים להוושע, ובענינו שבעונותינו הוכינו בצער כזה גדול של המיתה הנוראה של הצדיק, הרי אין צער שכינה גדול מזה, ויש לנו להצטער על עיקר הגורם שגרם לצער השכינה.

ויתן ה' שנתחזק בתורה, ובחלק הדיבור שזה עיקר כח של יעקב, ובפרט בני הישיבות, וזה יהי' זכות לו, ובזכותו נושע שלא נוסף לדאבה עוד, ונזכה לבנין ביהמ"ק בקרוב.

מרבִּינוּ מֵרֵן בַּעַל "אֵילַת הַשַּׁחַר" שֶׁלִּיט"א

לעילוי נשמת הבחור היקר חיים בן ציון ז"ל בן יבלחטיא הרה"ג ר' אברהם צבי טויב שליטיא

תיקון ל'ח'לול השם

נשאל רבינו על ידי א' מזקני ראשי הישיבות שליט"א בנוגע לאברך שבצעירותו עשה רח"ל חילול השם גדול מאד! ועכשיו רוצה תיקון לנשמתו, לעשות קידוש השם שיהי' משקל כנגד החילול השם, ונפשו בשאלתו איזה קידוש השם יכול לעשות אברך בן תורה השקוד על לימודו יומם ולילה?
השיב רבינו "עצם הדבר שעוזב את כל הנארישקייטין — כל ההבלים, ויושב ועוסק כל הזמן רק בתורה, אין לך קידוש השם גדול מזה!"

הדרך עלך ודעתך עלך

כאשר "כאן ישראל" סיימו כלבוע פאחרון מנסבת נזיר כאימא פגל פיומי, פנץ אפלאים חוכותי, אפכיא
מאפ אנתחבל אצל רכינו אאחרונא כאסכת זו.

= בדף י"ד ע"א מיבעיא לן באמר במי שאמר כמשה בשבעה באדר מהו, ופי' תוס' ספק הגמ' היות דביום הוולדו דהיינו ב' באדר שמחו שמחה גדולה, וביום מותו בז' באדר מסתמא רבים נדרו בנדר ורבו נזירים בישראלמחמת צער, והוא אמר בסתם "אהה", היינו כמו שהיה דורו של משה בז' באדר ביום מותו ונזירות קבל עליה או כיום הוולדו ושמחה קבל עליה ע"כ. והעיר רבינו שצריך להבין ספק הגמ' הרי יש שכונתם ליום לידתו של משה ויש שכונתם ליום מותו, ומה שייך להסתפק. וביאר דספק הגמ' הוא "מה צריך לחשוב" כשאומרים כז' באדר, אם להתכוין על יום הלידה או על יום המיתה.

= נשאל רבינו - לאור ביאור מרן רי"ז צ"ל בסוגיא זו - במי שנזר נזירות ומת באמצע ימי הנזירות, אם כשיקום לתחיית המתים ימשיך את ימי הנזירות, או יהא צריך להתחיל לספור מחדש. וכמובן כל הספק הוא רק לפי הצד בגמ' בנדה דף ע' ע"ב דמתים שלעתיד לבוא אינם צריכים הוייה, דאם המת נסמא בעצמו, הרי ממילא נפלו ימים הראשונים. ואמר רבינו דספק זה עלינו להמתין שיבוא משה רבינו ויפשוט, על דרך מה שאמרו שם בנדה לענין כמה ספיקות.

= דף נ"ז ע"א, במתני' שני נזירים שאמר להן אחד ראיתי אחד מכם שנטמא וכו', דהו שניהם ספק טמאים, ומביאין קרבן ביחד ומתנים כמבואר במתני'. וכת' תוס' והרא"ש דע"כ מיירי שהן שותקין, דאם היו מכחישין אותו לא היה נאמן, כמבואר בקידושין דף ס"ה ע"ב דעד עאחד בהכחשה אינו נאמן. ושאל היקר הרב אברהם י. ספראי שליט"א מה יהיה הדין באם רק אחד מהם מכחיש את העד, מי נימא דעכשיו אין כאן עדות רק על השני, וממילא הוי ודאי טמא, או דלמא כיון שהעד מעיד על שניהם בתור ספק, ממילא אפילו שאחד מכחישו ולגביו אין כאן עדות, מ"מ לגבי השני הויא רק עדות על ספק טומאה. ודן רבינו בדבר ונקט לבסוף דמסתמא דינו רק כספק נזיר, כיון דאכתי אין עליו עדות ודאי שהוא נטמא, ואפילו שחבירו אומר שהוא בודאי לא נטמא, מ"מ הכחשתו אינה מועלת אלא להוריד מעצמו את נאמנות העד, אבל לגבי חבירו נשארה העדות כצורתה, דראיתי טומאה על אחד מכם, והוי רק ספק טמא.

ולקראת התחלת מסכת סוטה, הזכיר רבינו מה שהק' למרן הגרי"ז צוק"ל על חידוש רבינו חיים הלוי בהל' נבום וחליצה פרק ו' הי"ט – וכן נקט האחיעזר בסי' א' סק"ג, וכן שמע רבינו מפי מרן החזו"א – דמה שאמרה תורה לחוש בסוטה דהוי ספק, אי"ז ספק מצד עצמו, אלא בלי חידוש התורה לא הוי חיישינן לה בתור ספק כלל, רק שחידשה תורה לשויי ספק, ולאוסרה, עי' בדבריהם באורך. ושאל רבינו מהא דאמרי' בריש סוטה דף ב' ע"ב דס"ד אמינא שיהא ע"א נאמן בסוטה יותר משאר מקומות, משום דאית לה רגלים לדבר, והרי לפי דבריהם באמת אין כאן רגלים לדבר, רק שהתורה חידשה דהוי ספק ואסורה, וא"כ מהיכי תיתי לומר מסברא דמחמת זה יהא ע"א נאמן, כיון שדבר זה לא חידשה תורה. ושמע מרן הגרי"ז צוק"ל את תמיהתו ולא השיב. וכעיי' קשה בנדה דף ג' ע"א הובא כל זה באילת השחר נדה אות פ"ה ע"ש באורך.

ואמר רבינו דכשהי' צעיר בעיר בריסק לא הרהיב עוז בנפשו לבוא למרן עם קושיות, רק היה בא אליו שיבחון אותו, אך לאחר שעלה רבינו ארצה והי' כבר אברך, הרגיש שיכול לבא אליו עם קושיות.

וסיפר רבינו שבערב יום כיפור האחרון היה אצל מרן זצוק"ל וחזר לביתו מאוחר סמוך מאד לכניסת יום הקדוש, ובקושי הספיק לאכול כזית לסעודה המפסקת, ולמצאי יום כפור הגיע השמועה הקשה על סילוקו.

ונסיים ככרכת בפיוט אכל אומי פגל פיאי, ואל פתיחת שיגוריס חבליס, יפי רצון שגכפ כולן
 אבגת את כל פל"ס אל כוריו.

אבינו מלכנו שלח רפואה שלמה לחולי עמן

כאשר יביצין פג'ול הרה"ג ר' יוסף צבי בן שלמה טורק שליט"א פאסור ככל אבו ונפשו ארכותיו
מאורי פאסור שליט"א כקוק פרכה ארחמי אמיס, נכבד כתפילא אכיון לשלמים ארפאותו רפואה שלימה
אן פלמים כאפרה כתוק לאר חולי ישראל.

ומתוך מיטת חליו ביקש לשאול את רבינו כמה דברים, א' מהם למה נתנסה אברהם אבינו בכל כך הרבה
נסיונות, וכי לא התפלל "אל תביאני לידי נסיון". ואמר ע"ז רבינו "אגוטע קשיא" ולא השיב.
עוד ביקש לשאול מה הפשט שרופאים אף שאינם בני ברית, מסורים מאד לחולים, והרי רחמנים היא מדה
של כלל ישראל. ואמר רבינו שאל לו לחשדם שזה בא ממדת הרחמנות, אלא רוצים לקנות לעצמם שם טוב...
וי' רצון שנאפו אחים כאפרה ויכא כעצמא על רגלי אפרות פנפאות ארכיון.

מרן בעל "החזון איש" זצוק"ל

זכו כלל ישראל בימים האחרונים ליארצייט ה - ס"ב של מרן בעל החזון"א זצוק"ל שיצא לאור חלק חזון"א
ש"ת וחידושים" המלא באור תורתו של מרן זצוק"ל, ואמר רבינו דבודאי יש חשבון למה סיבב הקב"ה
שיצא לאור רק עכשיו, כ"כ הרבה שנים לאחר סילוקו, אך מהו החשבון איננו יודעים.
והראו לרבינו חידוש נפלא בסי' ק"ג שכתב שם מרן זצוק"ל לאחד שישמור על בריאותו, ומסיים שיש בזה
מצות ביקור חולים, וחידוש הוא דשייך ביקור חולים לעצמו.
והביא רבינו את הגמ' באלו מציאות דף כ"ט ע"ב אשר ילכו זה ביקור חולים, ולא פירש מה כונתו להביא
משם. רק אמר דאשר ילכו, שייך גם בנוגע לחולה עצמו, שצריך לילך.
כה יתן השי"ת וכה יוסיף להגדיל תורה ולהאדירה

מרן בעל האבי עזרי זצוק"ל

ליום היארצייט הארבעה עשר לפטירת רשכבה"ג מרן הגרא"מ שך זצוק"ל הרבות בדברים אך למחסור, רק
נזכיר פרט א' שראינו אצל רבינו, וכפי שזכינו לראות בכל ממשיכי מסורת התורה לדור ודור, עד למשה רבינו,
זוה ע"י ההתבטלות להנהגה, ולא הביע רבינו דעת עצמו, רק בכל בקשת מרן זצוק"ל היה דואג לממש את
הדבר, ולהורות לכלל בני התורה בכלל ובפרט להישמע בציות מלא לדבריו, ותקצר היריעה מהכיל הדברים.
והרבה הי' רבינו מתפעל מכוחו הגדול של מרן זצוק"ל ובפרט במידת האמת שהי' מוכן לילך על זה עד
מסירות נפש ממש, כפי שכתב רבינו לעצמו באחת ממחברותיו, לאחר שיצא פעם אחת ממרן זצוק"ל.
אין לנו אלא להמשיך בדרכי רבותינו מאורי האומה לבטל עצמנו להנהגתם ובכך נהיה מקושרים בקשר כל
ינתק למסירת התורה מפי משה רבינו ע"ה

רבי יוסף מחייב את כולנו,

אי שלא שמע את רבינו אומר כקול רם "כרוק פלס" כלפכיא או יביצין פג'ול מכבד את פרכים עב אין
קל, פ"פ הצדיק רבי יוסף ז. פוגל שליט"א את ספרו פחפח שיח יוסף חלק ג', לא יכין כאפ אפוכר.
אק יבצ כי ילנמ מלאכים כפאות אבס, על אול כל יסוריפס פנוראים יאליכו אפרכות חלים אורפ ונצות.
וככב אפרצב ארכב ארכין שליט"א ככל עת.

יתן פלי"ת ליכב ארפואה שלימה כאפרה ופלאים אפרכות ככיוי פרכים פרכה מאב, שגופי לאיפתו עלי
חלב ככר עלרות רכות כלנמ, וכפי לפעיצ עליו כפנ רכין אפנ כאפ שנים הגאון הצדיק רבי דוד
אבוהצירה שליט"א "לרכי יוסף פפכ את פצפון..." ופוציא עוב פרכה ספרים טוכים ומוציאים אכלא ישראל.

"פירות שביעית"

אפריון נמטייה לבני היקר הבה"ח אליהו נ"י שטרך הרבה עם כמה מיקירי ארחות תורה ללקט כעמיר
גורנה כל הני מילי מעלייתא של רבינו בעניני שביעית, בהלכה ואגדה, וזכה להוציא לאור בימים אלו
קונטרס נרחב אשר בשם "פירות שביעית" יקרא,
יתברך ממקור הברכות לעלות בתורה ויראת שמים כשאיתו הטחורה

אחריות!

בימים אלו זכו רכני פארכב פארכי אמן טפרת פאפפח אפוסיל ארליאת פאקאות פאפפחות עוב מקופ, רחוק מאב
מארכב פילוכ, ואול שפנפ ככר אפנ כאפ שנים, אק לא זכב אפיות נכלא כתואר כפ עב כעת. ופן אמנמ לפארכח פצפוס
בורל כוחות מיוחבים, אק כלכוכים מלאכ אומר או עב, ורכין ארחיכ בלי פרי על פאחריות ופככות פצפומה כתיקון
וכלרות פאקאות, לא יפאב פארכח אכפול. כאוכן עס נפיות כרכה ארכין ומארן לר פתורפ שליט"א.
ואב ככבי כלחכרו מפניעב ופככב פאתלת, פרחיכ רכין על פככות פצפומה שפלב כחלקם, ואין אן אלא אפיות
אכורא ית"ל שכיכנ ככב, ולעזוק על פעתיד שפכב שיקויים "ארל ישראל טפורפ ופאקאותיפ טפורים".

נשיח בחוקיד

עילוז שבועי על פרשת השבוע ועניני השעה
מתורתו של מרץ פוסק הדור רבינו נסים קרליץ שליט"א

גליון מס' 91 * חיי שרה תשע"ו

מה' יצא הדבר (כד, נ)

סיפר רבינו שליט"א [נמסר ע"י בנו הגאון רבי אברהם ישעיהו קרליץ שליט"א, רבה של בית המדרש הגדול הליגמן, ב"ב] שהסידור קידושין הראשון של רבינו היה בחתן וכלה שרצו להנשא, והבחור היה מבוגר והמיועדת היתה צעירה, והיתה בגיל שע"פ החוק היה אסור לה עדיין להנשא, והם הלכו לכמה וכמה רושמי נישואין ולרבנים, וכולם לא הסכימו לסדר להם קידושין, מהאי טעמא. והם פנו לרבינו שליט"א, ולאחר ששמע את פרטי הענין, השיב להם, שהוא מוכן לקחת על עצמו את סידור הקידושין שלהם, וכך הוה. ומפשחת הכלה היו עשירים, והם רצו ליתן לרבינו שכר הגון על סידור הקידושין, ורבינו לא רצה לקחת מהם מאומה, ואמר רבינו לבנו "רציתי שהשליח מצוה יהיה עד הסוף, אף שמצבי אז היה דחוק מאוד". ולאחר זמן נולדה להם בת. ולאחר זמן נהרגו ההורים הנ"ל בתאונת דרכים והבת יצאה מזה בריאה ושלמה. ואמר רבינו "כיון שהם נישאו אז, נשאר להם המשך בעולם", ולאחר שנים נישאה אותה הבת לבן תורה ויש להם בנים ובנות, ולרבינו יש קשר עימם, עכת"ד. (חוט שני או"ח א')

ותלכנה אחרי האיש (כד, סא)

אחרי האיש ולא לפני האיש, מלמד שלא יהלך אדם אחורי אשה (ברכות סא).

באיסור להלך אחר האשה, ולהתרחק מן הנסיונות

בשו"ע (סי' כ"א סעי' א') כתב, פגע באשה בשוק אסור להלך אחריה, אלא רץ ומסלקה לצדדין או לאחוריו: מבואר בגמ' (ברכות ס"א). שכל העובר אחורי האשה בנהר אין לו חלק לעולם הבא. ופ"י התוס', אם רגיל בכך, לפי שיבוא לידי ניאוף וסופו יורד לגיהנום. ובגמ', אמר ר' יוחנן, אחורי ארי ולא אחורי אשה, אחורי אשה ולא אחורי עכו"ם. א. אין לילך אחורי אשה, ואפילו אחרי אשתו, אלא רץ ומסלקה לצדדין עד שיעבור לפניה. ונחלקו האחרונים, אם דוקא תוך ד' אמות, ויש אוסרים כל שהוא מכיר בהילוכה ובתנועותיה. ב. הממהר לדבר מצוה ואם יתעכב כדי לא לעבור אחורי אשה יעבור זמן המצוה, יתקע עיניו בקרקע ויעבור. ג. אף בזמנינו שישנם נשים רבות ברחוב, ואף אם יסלקנה ימצא עצמו אחר אחרת, מ"מ עדיף שאינו אחרי אותה אשה. וכבישת פנים בקרקע לא מועיל אלא לדבר מצוה וכנ"ל. ד. דעת החזו"א דאף בשיבה אחר אשה שייך איסור זה. וכמו באטובוס, וזה חמור מלשבת ליד אשה. ה. אין היתר להכנס לנסיון, אף שסבור שיעמוד בנסיון, ואף אם סומך על זכות התורה שלו. (חוט שני אבה"ע ז')

ויהי אחרי מות אברהם ויברך אלקים את יצחק בנו (כה, י"א) נחמו תנחומי אבליים (רש"י)
הלכות אבילות ממרן פוסק הדור רבינו נסים קרליץ שליט"א

עד שיפתח האבל תחילה

א. אבל שנכנסים ויוצאים אצלו, אם נמצאים אצלו מהנכנסים הראשונים אין צריך שיפתח לכל אחד שנכנס מחדש. ב. אפשר לומר לכמה אבליים ביחד המקום ינחם וכו'. ג. בתוך שלשה ימים הראשונים נמי איכא מצות תנחומין, אלא כיון שהם ימי בכיה אינו זמן מסוגל לזה כל כך.

שאילת שלום

במסכת מו"ק (טו.) גרסינן, אבל אסור בשאילת שלום, דקאמר ליה רחמנא ליחזקאל האנק דום, פרש"י, כלומר בדבר זה תנהוג אבילות שתדום, ולא תשאל לשלום. ובתוס' (ד"ה אסור) כתבו, דמשמע שתיקה משאילת שלום, ומתלמוד תורה נמי משמע בסמוך מהאנק דום, עיי"ש.

עוד ענינים:

א. אע"פ שאין האבל שואל בשלום, מ"מ אם שאל האבל בשלום אדם אחר ישיבנו, דאין אסור אלא לפתוח. ב. העולם שאינם נזהרים בשאילת שלום לאבל, לענין להוכיחם, בשאילת שלום של זמנינו יש צד להקל. ג. בוקר טוב, אע"פ שאינו שאילת שלום, מ"מ נוהגין שהאבל מקדים כדי שלא יקדימו לו. ד. לומר גוט מארגען [בוקר טוב] לאבל, הוא שאלה אם מותר, ובשבת אסור נמי לומר גוט שבת, זולת במקום דהוי פרהסיא.

שאלת שלום בשבת

שואלים בשלום אבלים בשבת. ברא"ש (מו"ק פ"ג סי' ל"ח) כתב, ירושלמי פרק היה קורא מקום שנהגו לשאול בשלום אבלים שואלים, ובדרום נהגו להיות שואלים, רבי אושעיא רבה אזל לחד אתרא וחמא תמן אבליא בשבתא ושאל בהון, אמר איני יודע מנהג מקומכם אלא שלום עליכם כמנהג מקומינו, עכ"ל.

והרמב"ם כתב, ואין אבילות בשבת אלא בדברים שבצנעא כגון עטיפת הראש וכו' ונותן שלום לכל אדם, ע"כ. ובכסף משנה כתב, ונותן שלום לכל אדם, טעמו משום דהוי מדברין בפרהסיא, ולא הוזכר בגמ' משום דמילתא דפשיטא היא, עכ"ל. ומשמע מהירושלמי המובא בש"ך הנ"ל דבמקום ספק היאך נוהגים, מותר לומר בשבת לאבל גוט שבת.

עוד ענינים:

א. משפחה שכולם אבלים ר"ל, כשנכנסים לבית בשבת ואין אומרים לאף אחד גוט שבת, יש בזה משום אבילות בפרהסיא. [ועיין בפוסקים גבי ברהמ"ז שכ' דאם האבלים אוכלים יחד יאמרו ההוספות ואם יש שם אדם אחר לא יאמרו, חזינן דהאבלים לעצמם אין שייך אבילות בפרהסיא, וי"ל דהתם כיון שכל אחד מחוייב מצד עצמו לומר, מה שייך לומר שמפני חבריו "שגם אומר" יהא פרהסיא, משא"כ הכא שכל אחד מצד עצמו שואל בשלום אחרים אלא כיון שחבירו אינו שרוי בשלום אין שואל לו, אם כן מה לי אם העומדים שם ג"כ אבלים הרי החסרון מצד הנשאל].

(ולפי"ז בתוך ז' שאינו שואל בשלום אחרים שאני, ואולי דוקא בתוך ג' שאם שאלו אינו משיב).

ב. בדבר שיטת הרמב"ם שאבל שואל בשלום כל אדם בשבת משום אבילות בפרהסיא, י"ל דגוט שבת קיל שהוא בלא לשון שלום.

עטיפת הראש באבל

במס' מו"ק (ט"ו). גרסין, אבל חייב בעטיפת הראש מדקאמר ליה רחמנא ליחזקאל ולא תעטה על שפם מכלל דכולי עלמא מיחייבי. ובגמ' לקמן (כד). בתוך הדברים, אמר שמואל, כל עטיפה שאינה כעטיפת ישמעאלים אינה עטיפה [הלכך כיון דכל ימי השבוע שהוא אבל מתעטף כישמעאל אם אינו נוטלה בשבת נראה כנוהג אבילות דכולי עלמא לא נהיגי בעטיפה זו אלא אבלים בלבד, רש"י], מחוייב רב נחמן עד גובי דדיקנא [גומות שבלחי למטה מפיו, רש"י].

ובטור כתב, וכתב רב האי, דיקנא הוא שער שעל הלסתות פירוש, ועטיפה זו למעלה מן החוטם וישמעאלים נראין עדיין שמחזירין קצת המצנפת על [פניהם] ועל ראש החוטם שלהן.

ובב"י הביא (בספרו תורת האדם עמ' קפ"ג) מה שכתב הגהות מייצון בשם ספר המצות על עטיפת הראש, אבל באלה המלכיות לא נהגו כן מפני שמביא שחוק גדול מן הגויים ועבדים ושפחות שבינינו, ע"כ. וכתב הב"י, ואנו לא ראינו ולא שמענו מי שפטר מעטיפה מפני טענה זו, עכ"ל. וכן הוא בתוס' (כ"א. ד"ה אלו דברים).

ובב"ח הביא מהרוקח שכתב, אבל חיי בעטיפה כמו שעתה שמושכין הכובע לפני העיניים כל שבעה, ע"כ, וסיים הב"ח שם בתוך הדברים, אבל לשום הכובע לפני העיניים שנוהגים במלכותינו כל שבעה בלחוד, דזה נקרא עטיפה לדידן, הוי פרהסיא בשבת אם לא יגביה הכובע כדרך כל אדם, עכ"ל.

והובא זה בש"ך (סק"א) וסיים, מיהו יש לנהוג בעטיפה קצת, דהיינו למשוך הכובע למטה לפני העיניים, וכן משמע בבית חדש.

ועיין בחכמת אדם (כלל קס"ה, דין ט"ו) שכתב, ובמדינות אלו אין נוהגין בעטיפה זה מפני שמביא לידי שחוק גדול מן הגויים ועבדים ושפחות שבינינו ואין להחמיר ולשנות במה שלא נהגו אבותינו, עיי"ש.

עוד ענינים:

א. הא דיש שכתבו שצריך לילך עם הכובע כל ז' משום עטיפת הראש הוא טענה חזקה. ויש לעשות כן. אמנם למשוך הכובע עד לפני העיניים אין לעשות [אחד מהטעמים דדבר משונה אין לעשות].

ב. עטיפת הראש כתוב לילך בכובע כל ז', ואם קשה לו בכובע מפני שהוא כבד, אבל ליקח כיפה גדולה שישפילו על העיניים, הא איתא שאין עושין דברים משונים, ומשום כך אין עושין עיקר העטיפה.

לא יצא האבל מפתח ביתו

במסכת מו"ק (כג). גרסין, ת"ר אבל שנה ראשונה אינו יוצא מפתח ביתו, שניה יוצא ואינו יושב במקומו, שלישית יושב במקומו ואינו מדבר, רביעית הרי הוא ככל אדם, עיי"ש.

עוד ענינים:

א. קשה להקל לאבלים לצאת מבית האבל למקום אחר, כגון לישב קצת בעיר אחר עבור המנחמים שם. ואם צריך להקל להם לצאת, עדיף שיצאו בלילה.

ב. מותר לחכם שהוא אבל, לצאת מביתו בתוך ימי השבעה, כדי להספיד לחכם שמת, דודאי זה נחשב צורך רבים שמותר.

(חוט שני הל' אבילות)

שנזכה ויקויים בימינו במהרה מה שנאמר בישעיה [כוט]

'קומו הקיצו ורננו שוכני עפר, כי טל אורות טלך וגו'

ופירש רש"י, הקיצו ורננו, כל זה יאמר להם הקב"ה הקיצו ורננו, לשון צווי הוא זה

כי טל אורות טלך, כי נאה לך לעשות כן שיהא טל תורתך ומצוותיך להם טל של אור.

גליון נג, פ' חיי שרה
כה מרחשון ה'תשע"ו
רמת - השרון

מסירותו של מרן רבי יעקב אדלשטיין שליט"א

שני חיי שרה

[צדיק מחבר בין שני עולמות]

שתי שיחות:

על פרשת חיי שרה | על אביו
ה'הוד צבי' זצ"ל

התורה מספרת לנו בפרשת חיי שרה באריכות, שאברהם אבינו השתדל והשקיע הרבה מאמצים כדי לקנות את מערת המכפלה ולסדר אחוזת קבר לשרה. אח"כ קברו שם גם את אברהם עצמו ואת יצחק ואשתו ויעקב ביקש גם הוא שיקברו אותו במערת המכפלה. בגמ' כתוב שלא רק בימי אברהם זה התחיל להיות מקום קבורה, כבר אדם הראשון וחוה היו קבורים במערת המכפלה. התורה מספרת בהרחבה את ההשתדלות של אברהם אבינו, מכאן שיש בזה עניין, לאפוקי מחכמת יון - חכמת אומות העולם.

היונים היו עם של חכמים. היו בהם הרבה חכמים ופילוסופים גדולים, ממילא בענייני חכמות חיצוניות הם היו גדולים מאוד, בספרי המתמטיקה של היונים הם הגיעו לשיאים כ"כ גדולים וכן בחכמת ההנדסה, אסטרונומיה ועוד.

ובכן, אברהם מטפל בעניין קבורת שרה ודואג איפה לקבור אותה, הוא דואג לשלם כסף מלא לעפרון ובשום פנים לא מוכן לקבל בחינם. ונשאלת השאלה, שרה הרי מתה, מה זה כל כך חשוב איפה יקברו אותה? אלא שזה כן עניין חשוב, כיון שהאדם גם אחרי שהוא מת הוא לא עבר מן העולם, אפי' אם הגוף אחר המוות לא מרגיש כלום שהרי זו חתיכת בשר ובתוכה עצמות, אבל האדם עצמו מרגיש את הגוף שלו ואם קוברים אותו הוא יודע בדיוק איפה קוברים אותו ואם רימה אוכלת אותו, הוא מרגיש כאבים, כי האדם אחרי מותו רוחו נשארת בחיים, זו רוח האדם. ויש גיהנם וגן עדן, ייסורים וחייבוט הקבר, כל זה בניגוד למהלך המחשבה של חכמי יון.

טעות היונים

היה חכם, פילוסוף גדול מחכמי יון, סוקרטס היוני שמו, שאלו אותו תלמידיו כשכבר היה זקן כשראו שהוא חלש מאוד והולך למות, מה לעשות עם הגויה שלך, לאיזה בית קברות להוליך אותך כשתמות? אמר להם סוקרטס - זה לא מעניין, תעשו מה שאתם רוצים עם הגויה שלי. מה בעצם אתה אומר, להשאיר אותך בבית? מה אכפת לי! תשאירו אותי בבית. אמרו לו תלמידיו - הגוף הרי נרקב ויש ריח רע מאוד, אה... אמר, אם כך זה יפריע לכם? אז אל תשאירו אותי בבית, אז מה נעשה? תזרקו אותי ברחוב, בחוץ. - אבל כל מי שיעבור ברחוב יראה נבלה סרוחה וריח של אדם מת גרוע יותר מסתם בשר שמסריח. - אז אם כך, תזרקו אותי רחוק מהעיר שהריח הרע לא יפריע לאנשים. שאלו אותו תלמידיו, אבל מה אם נשים אותך שם, יבואו ציפורים שינקו את הבשר שלך, - אמר להם, מה הבעיה... לפני שתזרקו אותי לשדה תנו לי ביד מקל ואני אגרש את הציפורים. אמרו לו, אבל מת לא יכול לגרש ציפורים. אה! אתם טוענים שמת לא יכול לעשות כלום, אם כן זה חתיכת בשר בעלמא, אז מה מפריע לי מהציפורים? זו סתם חתיכת נבלה, מה אתם דואגים מה יקרה עם הגוף שלי.

זו טעות היונים, שאחרי שהאדם מת הנשמה נפרדת מהגוף והגוף זה נבלה - בשר רקוב. לא מעניין אותו שום דבר ואין שום דבר לאחר המוות. הרמב"ן אומר שהיונים האלה אמרו שאם הם רואים אנשים שקוברים מישהו ומצטערים על המת ובוכים ואומרים הספדים, אומרים עליהם היונים - אין לאנשים הללו חכמה חזקה הם פרימיטיביים כאלה, אבל מי שהוא חכם גדול יודע שזה לא יעזור לו אם יבכו עליו או לא.

אבל אברהם אבינו יודע שאין זה כך, הוא יודע שאדם גם אחרי שנפרד מהעולם הזה הוא אמנם לא נמצא עם הגוף החי והוא לא יכול ללכת, אבל יש דין וחשבון ואדם שעשה מצוות בגוף שלו הגוף שלו נהיה קדוש, היד הזו שנתנה פרוטה לצדקה היא חפצא של מצוה, היעלה על הדעת שכשספר תורה נפסל

הקב"ה רוצה מאיתנו שלא נתרגש מהאירועים, כי לא נשתנה שום דבר, הפחד היה צריך להיות גדול כל הזמן. רק שבני אדם עצלנים והתרשלו לחשוב, ולא הכניסו בלב את הפחד הגדול שקיים במציאות כבר עשרות שנים. אנחנו מוקפים אויבים והיינו מוקפים גם לפני שנה גם לפני שנתיים. הקב"ה עושה איתנו חסד, מעורר אותנו לדעת שאנחנו תלויים בחסדים שלו. זה חסד שהקב"ה מביא לנו שנהיה יותר קרובים לאלוקים. אנחנו שוכחים שאנחנו צריכים לחסדיו בכל רגע. (מרן שליט"א בתשובה לשואל)

זורקים אותו לאשפה? גוף של מת זה כמו ספר תורה קדוש.

אומרת הגמרא, שהגוף של יהודי שהייתה בו נשמה, זה כמו נרתיק של ספר תורה - הגוף הוא קדוש, את זה אברהם אבינו רצה לפרסם, הוא דיבר באזני בני חת, כל העיר צריכה לשמוע שהוא מטפל בקבורת הגוף. שרה אימנו הייתה צדיקה ואת הגוף שלה צריך לשמור בקדושה, והוא רוצה דוקא את המקום הזה, את מערת המכפלה, יש לו עניין מיוחד דוקא בה. הוא יודע ששם קבור אדם הראשון, אותו אדם הראשון שהקב"ה ברא אותו. הוא עצמו גם רצה שיקברו אותו שם, ואברהם אבינו רצה לפרסם כמה חשוב לדעת שאדם בעולם הזה שהוא רק עולם עובר, הוא זמני, ועולם האמת הוא עולם הנצחי עולם שאחרי החיים של העולם הזה. אברהם אבינו רצה להעביר את המסר הזה, וללמד זאת שכל העיר ישמעו ויראו.

טעות המתיונים

היה כופר גדול בירושלים שקראו לו אליעזר בן יהודה. שמעתי שיש על שמו רחוב בתל-אביב. אותו רשע היה אוכל נבלות ומחלל שבתות, והחרדים בירושלים שנאו אותו מאוד, היו אומרים שצריך להבדל ממנו. היו לו כשרונות והוא אסף חוג אנשים סביבו ואמר להם שצריך לחבר מילון. לחבר את השפה העברית החדשה, הוא עשה והפיץ את הסגנון של 'העברית החדשה', כמו שאמרו אז 'עברי דבר עברית'

שאלו אותו כשהיה כבר זקן מה לעשות איתו כשימות, אז הוא אמר שום דבר! ובכל זאת, מה לעשות עם הגוף שלך כשתהיה כבר מת, אמר בבדיחה - יש לי רעיון, תפתחו את החלון ותזרקו אותו, את הגוף, דרך החלון החוצה - אמרו לו מה תרויח מזה? - אמר להם, הרי בטח יבואו כמה יהודים חרדים ששנאו אותי בחיי, שיבואו לשמוע אם באמת אני מת או לא, אז לפחות שהגוף שלי יפול על הראש של מישהו. זו דוגמא של אדם שלא מאמין בשום דבר...

לעילוי נשמת: עובדיה בן גורגיה | חי בן יעקב בובה מימון, ניסים סופר, לאומה סופר, יעקב בן בובה, אסתר בת לאומה, שמאי בן צבי, איטה בת רחל, עובדיה בן חיים, דליה בת אסתר.

היה עניין במלחמה של גויים נגד גויים, עשו לעצמם מום כדי לפטור עצמם מהשירות, ואבא לא רצה לעשות לעצמו מום מחשש הלכתי דחבלה בגופו. ולכן אבא עזב את הבית כדי שלא ידעו היכן הוא, והוא הלך ללמוד תורה אצל הגאון ר' שמחה סולובייצ'יק, אח של הרב מבריסק, בסוף גילו אותו ולקחו אותו לצבא.

אבא זצ"ל סיפר שהיתה תקופה ארוכה של חודשים או אולי שנה שהיה אוכל רק לחם מים ומלח. ולא רצה לאכול שום דבר מבושל כיון שבארצות הקרות, באירופה בחורף אין פירות טריים. והוא אמר שהוא החמיר על עצמו יותר מדי (כך סיפר לי תלמיד שלו) שעכשיו הוא מצטער על כך שהרי ישנם מצבים שניתן להקל, ישנם איסורים מדרבנן שמוותרים גם לחולה שאיננו בסכנה ממש, והוא החמיר על עצמו יותר מדי בספק איסור דרבנן וקלקל את בריאות גופו, שסבל מזה כל ימיו.

בתחילת המלחמה היה אבא חייל עם רובה והוא היה מחושב כל כך. הוא היה גם צלף והמפקד שלו אמר שאם הוא [המפקד] יהרג הוא ימנה את אבא להיות מפקד במקומו, כי הוא אדם מאוד דייקן. וכשהגיעו לחזית (מה שהיום מנהלים עם אוירונים וטנקים) היה שם חייל רגלים ונלחמו צבא מול צבא וירו האחד על השני כרובים. אבא לא ירה על צבא האויב וכשניתנה הפקודה לירות היה יורה באוויר נזהר שהכדור לא יפגע באף אחד כיון שבצבא ממול, של האוסטרים והגרמנים, יש גם חיילים יהודים.

המפקד צעק עליו, מה קרה לך, במקום להרוג גרמנים אתה תהרוג את הרוסים, האם התעקמו לך הידיים? וסיפר לי אבא שאמרו להם שלמחרת ישנו קרב לחיים ולמוות. קרב גדול בחזית על יד דווינסק, אבא סיפר שהוא עשה את היום הזה לערב יום כיפור, צם וקיבל על עצמו קבלה מסוימת התפלל 'על חטא' עשה וידידיו ולא סיפר לנו מהי הקבלה שקיבל על עצמו^א.

באותו קרב נהרגו אלפים ואבא היה בין אלה שנפלו בשבי ונשאר במחנה השבויים ארבע שנים. בספר 'הוד צבי' יש קונטרס של חידושי תורה של אבא שחיבר אותו בעודו בשבי. שם הצליח בניסים שישחררו אותו מעבודות הפרך. והיה צריך רק שכשסופרים את השבויים לראות שהוא לא ברח. אז בבוקר בדקו אותו אם הוא נמצא, אח"כ הלך ברגל לביכ"נ קרוב לעיר של מחנה קאסל בגרמניה ושם הוא למד וכתב חידושי תורה, והוא הביא מרוסיה את המחברת.

אנו אומרים דברים אלו כציוני דרך, מה חזקה החובה שלנו ללכת בדרכי אבותינו. יהיו הדברים הללו לעילוי נשמתו שתהא צרורה בצרור החיים, ובשמיים הוא ודאי מליץ טוב על כל הקהל הקדוש הזה ועל כל אנשי רמה"ש. שאבא היה מסור מאוד וכולם אהבוהו, וגם כשאמר דברים תקיפים דברי מוסר, אמרו האנשים שאכן זה כואב אבל אנחנו אוהבים אותו... היה צועק הרבה נגד חילול שבת כשהיו בודדים שחיללו שבת, ואפי' הכי אהבו אותו. שנזכה לישועה ולשמירה מן השמים ויתרבו לומדי תורה עד שנזכה שיתקיים הפסוק וכל בניך לימודי השם ורב שלום בניך אמן ואמן

שמשפיע תאורה וחימום, אבל הקב"ה מראה לנו דוגמאות, יעקב אבינו כשעבר את מעבר יבוק, כתוב שהוא הלך להעביר פכים קטנים, כי צדיקים ממון חביב עליהם, מה הכוונה בזה, שצדיקים אוהבים כסף?

שמעתי ממו"ר הרב דסלר, שאם אחד היה שוכח את התפילין המהודרות שלו שכתב אותם צדיק ירא שמים וסופר מומחה, אז ודאי היה חוזר להביא את התפילין. אצל יעקב אבינו כל חפץ וחפץ שימש אותו לעבודת השם. הוא נזהר מגזל ובכל פרט ופרט. ומשום שאצלו כל תנועה הייתה לשם שמים אז החפצים והממון כמו התפילין שזה משמש לעשות את המצוה של הנחת תפילין כי כותבים את זה בכוונה וקדושה - אז זה נהיה קדוש, ולפני מתן תורה [לפני שהיו תשמישי מצוה כמו אחר מתן תורה] כשהצדיקים היו משתמשים בכל חפץ וחפץ - החפץ הזה הפך לקדוש.

רואים אנו דברים נפלאים ולא שמים לב. שמים עץ באדמה, לאחר שנים הוא מת, אחרי שבעים שנה, אם יוציאו אותו מהאדמה, לא יהיה בו תולעים ולא יהיה רקוב? ודאי שכן. אבל עשרות אנשים ראו ממש בעינים כשהעבירו מחו"ל את הקבר של הצדיק הרבי מספינקא לקבור אותו בפתח תקווה, ראו דבר פלא. בחוץ לארץ קוברים את המתים לא כמו פה שעושים פלטות של אבנים, בחו"ל היו עושים פלטות, קרשים מעץ.

לפני פטירתו הוא צווה שמהשולחן שעליו היה מניח ולומד את ספרי הגמרא הוא רוצה שיעשו מהשולחן הזה את הדפנות של הקבר. פתחו את הקבר והעץ נשאר שלם כמו שהיה מתי שקברו אותו, שום דבר לא חסר, מה קרה, זה הרי סתם עץ, לא, זה עץ שהצדיק למד עליו את הגמרא, וידוע שהיה עמל גדול בתורה. ידוע שהיה לומד תורה במסירות נפש ממש, כל כך השקיע עמל תורה בשולחן הזה, זה שימש אותו. אז השולחן הזה קיבל כח רוחני כ"כ גדול, שהתולעים לא אוכלים אותו ולא ניגשים אליו, רואים שיש מושג כזה של דברים שמתקדשים.

לקדש את הרחובות

אני בטוח, שהשנים שאבא זצ"ל היה ברמת השרון, משנת תרצ"ד ושבתרצ"ה מונה לרב (ההחלטה היתה בחנוכה) ועד יומו האחרון, כל פיסת ארץ שדרך עליה וכל מקום שראה אותו, ודאי הוא הכניס בהם דרגה רוחנית גבוהה לרמת השרון, וזכינו שברמת השרון מתרבים לומדי תורה ועוסקים בעבודת ה'. אם כן אין ספק שאבי מורי זצ"ל שהיה מוכן למסור נפשו על קידוש ה' בכל דבר [קידוש והעלה את העיר].

לדוגמא בעיצומה של מלחמת העולם הראשונה (התנהלה אז מלחמה שהתחילה משנת תרע"ד בין ניקולאי מלך רוסיה לווילהלם מלך גרמניה), הוא היה שבו כחייל כי הוא, בניגוד להרבה צעירים שלא רצו שיגייסו לעבודות כפייה בצבא הרוסי גם מפאת הסכנה וגם שלימודים לא

התורה מספרת לנו שאדם שנמצא בעולם הזה צריך לשמור על גופו כדי שיעשה בו מצוות ולא יטמא אותו, ויתנהג בצניעות בחיים שלו. ועוד מלמדת אותנו התורה שאדם בעולם הזה קונה לעצמו חיי נצח. וכן כדי שיקום בתחיית המתים, אומרת הגמרא, שצריך לעסוק בתורה. ושיש תחיית המתים ובתחיית המתים הגוף חוזר בחזרה.

אור החיים הקדוש אומר על דרך רמז שזו כוונת הפסוק - 'ותמת שרה בקרית ארבע היא חברון', התורה מאריכה פה לומר באיזה מקום מתה שרה, 'בקרית ארבע היא חברון', אומר אור החיים הקדוש, 'בקרית ארבע' - הכוונה בכך, שכל דבר בעולם מורכב מארבע יסודות: אש, רוח, מים ועפר, כך אומרים חכמי הטבע, והגוף של שרה התפורר, כיון שכל דבר שמורכב מארבע יסודות לא חי לעולם, אבל שרה היא שרה גם אחרי שהיא מתה, 'חברון' - מלשון חיבור, דהיינו שנשאר חיבור בין הגוף המת שלה לנשמה שלה. אמנם הגוף עצמו לא מחובר כי הוא נפרד ואין בו רוח חיים, אבל אצלה החיבור עוד קיים הרוח והנשמה. יה"ר שהשם יעזור לנו לשמור על הגוף שלנו שלא יעשה חטאים ונזכה להרבה סיעתא דשמיא על ידי לימוד התורה הקדושה אמן ואמן.

ביארצאייט על אביו ה'הוד צבי' זצ"ל - כ' חשון תשס"ט

איננו יכולים למשש חפצא של רוחניות, אין ביכולתנו להרגיש זאת, אבל את המסור לנו מרבתינו אנו מחויבים ללמוד. הרמח"ל בפתחה לספר מסילת ישרים אומר שהאדם שעושה את מגמתו לעשות רצון ה', וכך הוא קובע את הדרכים שלו, אזי לא רק את עצמו הוא עושה מושלם, הוא משלים ומעלה את המצב הרוחני של החפצים הגשמיים. הוא מביא שם את הגמ' שנותנת דוגמאות.

אנחנו מרגישים שאכן זה אכן וכל האבנים אותו הדבר ואותו המשקל, אבל כשיעקב אבינו לוקח את אבני המקום ושם מראשותיו, היה ריב בין האבנים, לפי משל ציורי כל אבן ואבן אומרת: עלי ניח צדיק את ראשו, פירוש אחד אומר שכל האבנים נהיו לאבן אחת. וישנו פירוש אחר שעילוי גדול נהיה לאבן כשהיא עושה שירות לצדיק, הצדיק משתמש באבן. ולאבן רמה רוחנית מסוימת ששימשה לצדיק. הדברים החומריים מתעלים.

אנחנו לא מרגישים בחוש המישוש או בחוש הראייה דברים שיש בהם רוחניות, אבל זה דבר קיים, כמו שאף אחד לא רואה את זרם החשמל, אף אחד לא רואה בחושים מבחוץ שיש דבר

^א שמעתי פעם שקיבל ע"ע שלא לישון בלילה לפני שהיה מיישב קושיא של רעק"א או גאון אחר. [ד.ר.]

מִי יֵרֵם הָיִים

"אין לו להקדוש ברוך הוא בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד" (ברכות ח').

גליון 274 מדינו שביעית בשנה שמינית, ושאלות המצוות חשון תשע"ו
ההלכות נפרצו פ"י הרב יהודה אריה הלוי דינר שליט"א – רב ביהמ"צ "דברי שיר" ב"ב

אנו תולים שנלקטו בשמינית ("חזון איש" סי' ט' ס"ק י"ג-י"ד).

תבואה וקטניות

◀ תבואה וקטניות שגדלו שליש בשנה השביעית והמשך גידולם היה בשמינית, יש בהם קדושת שביעית ואיסור ספיחין, הואיל והשלב הקובע בהם הוא שליש גידולו.

קופסאות שימורים

◀ יש לבדוק עפ"י תאריך היצור המופיע על גב הקופסא, אם לא השתמשו בהם בירק שנלקט בשביעית, שיש בו איסור ספיחין, אולם אם יש בו הכשר טוב, יש לסמוך עליו שאין בו חשש ספיחין כלל, וכמו שמדפס עליהן.

ביעור מלפפונים

◀ בתחילת החורף של שמינית מגיע זמן ביעור של מלפפונים, ומצוים הרבה קופסאות שימורים של מלפפון חמוץ שהם מיובל נכרי של שביעית, וצריך לנהוג בהם כל דיני ביעור, אבל מלפפונים שנלקטו לאחר ראש השנה של שמינית אע"פ שעדיין נוהגים בהם קדושת שביעית לא חייבים בביעור כיון שיש כמותם בשדות, והמלפפונים המצויים בחנויות (לא בשימורים) בתחילת החורף רובם משל שמינית.

הפרשת תרומות ומעשרות

◀ פירות האילן שיש בהם קדושת שביעית, הי"ה הפקר ופטורים מהפרשת תרומ"ם.

ירקות שגדלו בשדות ישראל ונלקטו בשמינית הרי הם אסורים לאכול עד חנוכה משום איסור ספיחין. ואם אין בהם איסור ספיחין (כגון בננות או אחר חנוכה וכד') ומותרים באכילה, חייבים בתרומ"ם ויש להפריש מעשר ראשון ומעשר שני כדין שנה ראשונה.

ירקות שגדלו בשדות נכרי יש בהם קדושת שביעית לדעת ה"חזון איש", אבל אין בהם איסור ספיחין, ומותרים באכילה, אבל אין חיוב הפרשת תרומ"ם כיון שגמר מלאכתן ברשות עכו"ם.

פריחם ושתלילים

◀ בחודשים ראשונים של שמינית אין לקנות פריחם או שתילים במקום שאין עליו הכשר, מכיון שעדיין יש חשש ששתלו ונטעו בשביעית (ואפילו אם יש מקום מעיקר הדין לצדד להקל בנעבד בשביעית, וכמש"כ ה"חזון איש", בכל זאת ראוי להימנע מלהשתמש בדבר שאינו חיי נפש, כגון פריחם וכד'). ובאופן שיש חשש ששתלו ונטעו בשביעית, הרי זה אסור מעיקר הדין, וחייב לעוקרו כמבואר ברמב"ם (הל' שמיטה ויובל, פרק א' הל' י"ב).

גינה של חילוני

◀ שאלה: בשנת השמיטה, המשכיר (חילוני) נטע גינת נוי בחצר, האם בשנה השמינית מותר לשוכר להשקות?
תשובה: איתא ברמב"ם הנוטע בשביעית בין בשוגג בין במזיד יעקור, ע"י שם, אמנם אין אדם חייב לעקור דבר שאינו שלו, אבל אסור לו לסייע לבעלים, ולעשות פעולות שיוסיפו בגידולו, ואינו יכול להשקותו.

שאלות המצוות

תפילת הדרך ברמקול

◀ שאלה: אחד הנוסעים התכוון להוציא את כל הנוסעים באוטובוס בתפילת הדרך שאמר ברמקול, ואני התכוונתי לצאת, האם יצאתי ידי חובתי או שאני צריך לחזור ולברך בעצמי?

תשובה: יש בזה נידון גדול בפוסקים אם אפשר לצאת על ידי רמקול, ולכתחילה בודאי אין להוציא ע"י רמקול, אולם אם כבר שמע והתכוון לצאת, הוי ספק, דכבר כתב הגרש"י אויערבך זצ"ל שאמר לו ה"חזון איש" שיתכן כיון שהקול הנשמע נוצר ע"י האדם, וגם נשמע מיד כדרך המדברים, אפשר שגם זה חשוב כשומע ממש, וכתב על זה הגרש"י אויערבך זצ"ל שהוא חידוש גדול ולא נראה לו כן (שו"ת "מנחת שלמה" ח"א סי' ט' הערה 4), לכן היות שכבר שמע וכיוון לצאת בזה משום ספק ברכות אינו יכול לחזור ולברך בעצמו, אלא ישמע מאחרים.

אכילה לפני מנחה למי שלא התפלל שחרית

◀ שאלה: האבא נפטר בלילה, ובבוקר התקיימה ההלוויה, ורק בצהריים חזרו מהלוויה, האם יכולים לאכול מיד סעודת חברה או

לע"נ חמות

מרת חיה בת ר' שמשון וינקלר ע"ה,

נלב"ע י"ב באייר תשע"ה

מדיני שביעית בשנה שמינית

פירות וירקות במוצאי שביעית

◀ שנת השמיטה מסתיימת בכ"ט אלול, ובכל זאת יש פירות וירקות שאוכלים בשנה השמינית (מוצאי שביעית), שיש לנהוג בהם קדושת שביעית. ויש חילוק בין פרי האילן ופרי האדמה.

פרי האילן:

פירות האילן שנלקטים בחורף של שנת השמינית, מכיון שחנטו בשנה השביעית, יש בהם קדושת שביעית.

ולכן בפרי הדר, אבוקדו וכל פירות האילן הנקטפים בחורף של שנת השמינית, אסור לקצור ולבצור פירות אלו בשנה השמינית כדרך הקצירה והבצירה בכל השנים, ופירות אלו הם מופקרים לכל, ואסור לבעלים לשמור פירות אלו ויש בהם קדושת שביעית (ע"י רמב"ם פרק ד' הל' י"ג, וב"חזון איש" סי' ז' ס"ק י"ב).

פרי האדמה:

ירקות שנלקטו בשמינית מדין תורה אין בהם קדושת שביעית, ולא איסור ספיחין, שהרי הולכים בהם בתר לקיטה, וכיון שנלקטו בשמינית אין בהם שום קדושה כלל, אלא שחז"ל חששו שילקטו הירקות בשביעית, ויצניעו עד השמינית ויאמרו שעכשיו נלקטו, ולכן כל הירקות שנלקטו בתחילת שמינית משדה ישראל אסורים משום ספיחין.

שיעור כיוצא בהן:

ואמרו חז"ל שאם הגיע הזמן "בכדי שיעשה כיוצא בו", מותר באכילה אף אותו ירק שגדל בשביעית ונלקט בשמינית, והטעם כיון שבזה אין חשש שיצניע משנת שביעית, כיון שיש כבר זמן לזרוע בשמינית ולאכלם בהיתר בשמינית.

מחנכה של שמינית:

ועוד אמרו, כשהגיע זמן חנוכה של שמינית, מותר לאכול כל הספיחים, ואפילו אם ישנם סוגים שעדיין לא הגיע זמן של "כדי שיעשה כיוצא בו", לא חששו שילקטו בשביעית ויצניעו עד חנוכה, ולכן מחנכה ואילך מותר לאכול כל הירקות שנלקטו בשמינית, ואפילו אותם שלא הגיע זמן "כיוצא בו" (שביעית פרק ו' משנה ד', רמב"ם פרק ד' הל' ה"ח, וע"י "חזון איש" סי' ט' ס"ק י"ג-י"ח). וחנוכה היינו תחילת חנוכה ("דרך אמונה" שם ס"ק מ"ג).

ירקות של נכרי

◀ לדעת ה"חזון איש" כמו שגזר חז"ל על איסור ספיחין (עד שיעשה כיוצא בו או עד חנוכה) כך גזרו שיהיה גם קדושת שביעית בירקות אלו, שנזרעו בשביעית ונלקטו בשמינית, עד שיעשה כיוצא בו או עד חנוכה כנ"ל, ואפילו כשלא חל עליהם איסור "ספיחין" ולכן ירקות טריים הנלקטים בתקופה זו משדות נכרים, אע"פ שנלקטו בשנה שמינית, לדעת ה"חזון איש" יש בהם קדושת שביעית אע"פ שאין בהם איסור ספיחים, ולכן עדיין יש לנהוג בהם בכל הלכות שביעית.

בננות

◀ הגם שיש להם דין ירקות, אין בהם גזירת ספיחין, מכיון שהם גדלים בעצמם, ואין דרך לחזור ולזרוע כל שנה, אבל קדושת שביעית יש בהם גם באלו שלקטו בשנה השמינית, הגם שביקש אוליין בתר לקיטה וצריך להיות שאין בהם קדושה כלל, בכל זאת לדעת ה"חזון איש" הם ג"כ בכלל גזירה זו שיש בהם קדושת שביעית, וכנ"ל עכ"ד. אמנם כל זה עד ג' שבועות לאחר ראש השנה. אבל לאחר ג' שבועות שיש היכר גדול שהם משנה זו כבר אינם בכלל הגזירה, ואין בהם קדושת שביעית כלל (הגר"נ קול"ץ שליט"א). וצריך להפריש מהם מעשר ראשון ומעשר שני כמו שנה ראשונה, כדלקמן.

ירקות שנלקטו בשביעית

◀ ירקות שנלקטו בשביעית משדות ישראל, אסורים באכילה לעולם משום איסור ספיחין, אלא שאין צריך לחשוש לכך בירקות טריים כי

בית הוראה ע"י ביהמ"צ "דברי שיר", רח' זכריה 4, בני ברק. פתוח כל ימות השבוע (א'-ו'):

בבוקר בין השעות 09:00 - 09:30, אחה"צ (א'-ה') בין השעות 13:45 - 14:15. טל': 03-6194741

חייבים להתפלל קודם מנחה?

יסוד השאלה, היות שהאבלים לא התפללו עדיין שחרית מכיון שהיו אוננים, נמצא שעדיין לא התפללו היום כלל, האם מותר בינתיים לאכול לפני מנחה או לא.

תשובה: איתא בשו"ע (סי' פ"ט סעיף ג') שאסור לאכול ולשתות קודם שחרית, והטעם מבואר במשנ"ב (סי' כ"א) "לא תאכלו על הדם" (ויקרא י"ט, כ"ו), ודרשו חז"ל לא תאכלו קודם שתתפללו על דמכם, ומבואר בשו"ע (שם סעיף ה') שאפילו התחיל בהיתר לאכול בלילה, והגיע לעלות השחר חייב להפסיק מלאכול, ע"י שם (ויש ראשונים שסבירי שזה איסור תורה, ע"י רמב"ם, סה"מ שורש ט', "ספר החינוך" מצ' רמ"ח, לרוב ראשונים נקטו שהוא מדרבנן, ע"י "מנחת חינוך" שם). והנה דין זה לאו דוקא על תפילת שחרית, אלא בכל היום, שאסור לאכול לפני שהתפללו להקב"ה, ולכן בנד"ד שעדיין לא התפלל כלל, לא שחרית ולא מנחה, אסור לאכול משום "לא תאכלו על הדם" (הגרא"י) שטיינמן שליט"א, הגר"ח קניבסקי שליט"א, וכן מבואר במשנ"ב סי' ע"א ס"ק כ', ובספר "מנחת ישראל" פרק ז' לענין מי שעוסק במצוה, הובא ב"דרשו" (שם).

הכהן דיבר בין הברכה לברכת כהנים

שאלה: מעשה בבית כנסת שכהן אחד התחיל לברך (ולכן לא אמרו 'כהנים'), ובאמצע הברכה שמו לב שיש עוד כהן, וכשגמר לברך "ברוך... באהבה" צעק אחד מהכהנים "מישהו בבקשה יאמר כהנים", האם נחשב להפסק?

תשובה: הטעם שהכהן עשה כן, בגלל שרצה לקיים מצות ברכת כהנים דאורייתא ("שנאמר: "אמרו להם"), ואם לא אומרים 'כהנים' אין זה חיוב דאורייתא, נמצא שהכהן דיבר לצורך המצוה עצמה לעשותה מצוה חיובית, ואין זה נחשב להפסק (הגר"נ קרליץ שליט"א, הגר"ח קניבסקי שליט"א).

חצי קדיש לאחר קריאת התורה

שאלה: מצוי בנופש שמתפללים במנין במקום, ורק אח"כ מגיעים למקום שיש ספר תורה ושומעים קריאת התורה בלבד, האם יש לומר חצי קדיש לאחר הקריאה, או שמא חצי הקדיש (שאומרים תמיד לאחר קריאת התורה) שייך להמשך התפילה?

תשובה: אמירת חצי קדיש הולך על קריאת התורה, וכמבואר במשנ"ב (סי' תרס"ט ס"ק ט"ו), שבליל שמחת תורה קוראים בתורה ג' גברי לאחר התפילה, ולאחר הקריאה אומרים קדיש, ע"י שם, והיינו חצי קדיש (קישו"ע סי' קל"ח ס"ז, ובסידור "בית יעקב" עמ' שפ"ו), ע"י שם, והרי אין שם עוד תפילה, ובכל זאת אומרים חצי קדיש, וע"כ שזה חוזר על קריאת התורה שלפניו, וא"כ ה"ה בכל קריאת התורה, יש לומר חצי קדיש לאחריו.

קנה כלי כדי להשכירו

שאלה: קנה מזגן כדי להתקינו בדירה שמשכיר לאחרים, האם מברך על זה ברכת "הטוב והמטיב"?

יסוד השאלה הוא, מכיון שהוא עצמו לא משתמש בו אלא מתקינו בשביל שימוש על ידי אחרים, האם בכח"ג לא מברך?

תשובה: מסתבר שאם מרגיש שמחה בזה שקנהו, יברך עליו ברכת "הטוב והמטיב" כיון דסו"ס הרי נשאר עליו הבעלים (הגר"ח קניבסקי שליט"א).

ברכת "מגן אבות" בשבע ברכות

שאלה: אנתנו עושים מנין למשפחה בבית מדרש של ישיבה קטנה (שהם בשבת חופשית), האם אנו צריכים לומר ברכת "מגן אבות"?

יסוד השאלה הוא, איתא בשו"ע (סי' רס"ה סעי' י') אין אומרים ברכה מעין שבע בבית חתנים ואבלים דליכא טעמא דמאחרים לבוא שיהא ניוזקין, ע"י שם, והיינו כיון שזה רק מנין ארעי לאותם אנשים לא צריך לחשוש לאחרים שיבואו מאוחר. ולפי"ז יש לדון באופן שהמתפללים הם ארעיים אבל המקום הוא קבוע למנין כל השנה, האם דנים לפי המקום שהוא קבוע או על המתפללים שבתוכם.

תשובה: מכיון שזה מקום שיש בו מנין קבוע, אע"פ שהמתפללים האלו הם ארעיים, זה בגדר בית כנסת קבוע, ויאמרו ברכת "מגן אבות" (הגר"נ קרליץ שליט"א, הגר"ח קניבסקי שליט"א).

וכענין זה נוהגים במנין קבוע בבית מלון, אע"פ שבכל שבוע יש שם אנשים אחרים, מ"מ אומרים שם ברכת "מגן אבות".

לבישת חוט אדום

שאלה: יש ההולכים עם חוט אדום על היד ואומרים שעושים כן כנגד עין הרע, האם מותר לצאת בזה בשבת, או שיש בו משום משאוי ברשה"ר?

תשובה: גם ביום חול אין ללבשו משום דרכי האמורי (הגר"ח קניבסקי שליט"א).

נדרה האשה לתענית ציבור ובעלה הפר לה

שאלה: אשה נשואה נדרה תענית דיבור ליום שלם, וכששמע בעלה על זה, אמר שמסכים לחצי יום, כיון שבין כך הוא לא בבית, אבל משעה 14:00 ואילך הוא לא מסכים והפר לה מיד. האם חלה הפרה זאת?

תשובה: מסתבר שזה נחשב לדברים שבינו לבינה, שבודאי מפריע לו שלא יוכל לדבר עם אשתו, ויכולה הבעל להפר נדר כזה (הגר"ח קניבסקי שליט"א).

אולם בנד"ד לא מהני הפרתו מצד אחר, כיון שאמר שמסכים לנדר עד חצות, הוי כאילו אמר קיים הנדר לפי שעה, ולאח"כ רוצה להפר שהגמרא (נדרים ע.) מסתפקת בזה שמא יש כאן קיום ולא שייך להפר אח"כ, וכן נפסק בשו"ע (יו"ד סי' רל"ד סעיף מ"ח), ע"י שם. ולכן הפרתו לא מהני בזה, והיא צריכה לשמור תענית דיבור כל היום.

לבוש בתפילין או נושא תפילין

שאלה: נזדמנו שני אנשים להיכנס לביהמ"ד אחד לבוש תפילין והשני נושא תפילין בתיק שבידו, מי יכנס קודם?

תשובה: יש סוברים שכיון שהתפילין לבוש עליו, לא נחשב שהתפילין נכנס לתוך הבית ולכן מי שנושא תפילין הוא קודם (ספר "פסקי תשובה" פיעטרוקווסקי, בשם "בית הלוי" מברסק, וראה ממשנה נגעים פי' י"ג מ"ט, שהבגד שמחזיק ביד, נטמא מיד כשנכנס לבית המנוגע, אבל הבגד שלובש לא נחשב שבא אל הבית, ונטמא רק לאחר שיעור אכילת פרס).

ויש סוברים שמי שלובש תפילין הוא קודם, דסו"ס מביא דבר קדוש לתוך הבית, וגם יש לו קיום מצות תפילין, לכן הוא חשוב יותר (הגרא"י שטיינמן שליט"א והגר"ח קניבסקי שליט"א, וע"ע "אילת השחר" קידושין סי' ו').

אכילת פירות שביעית בשדה חברו

שאלה: כשהתורה התירה להיכנס לשדה חברו, האם מותר גם לאכול את הפירות שם, או צריך לצאת מיד?

תשובה: פלגי בזה הראשונים, יש סוברים שהתורה התירה רק להיכנס ללקוט הפירות ולצאת מיד (ר"ן נדרים מ"ב; ורא"ש שם), ויש סוברים שיכול להישאר שם ולאכול הפירות, ומיד לאחר האכילת לצאת (תוספות שם וכן מפרש רש"י), ולכן יש כאן ספק גזל ועדיף לצאת (וכן הורה הגר"ח קניבסקי שליט"א, שהמנהג לצאת מיד).

ביקור חולים ע"י טלפון

שאלה: האם אפשר לקיים מצות ביקור חולים ע"י טלפון?

תשובה: בחולה שאפשר לבקרו בפניו, בודאי חייב לעשות כן, שזה עושה לו נחת רוח, וגם רואה דברים שהוא צריך, וכן מתרגש המבקר יותר ומבקש יותר רחמים ותחנונים, ואולי מתקבלת שם התפילה יותר משום שהשיכנה מצויה עם החולה (ע"י שו"ת "מנחת יצחק" ח"ב סי' פ"ד, ובשו"ת "אגרות משה" יו"ד ח"א סי' רכ"ג, ושו"ת "חלקת יעקב" יו"ד סי' קפ"ח, וע"ע ב"שערים המצוינים בהלכה" סי' קצ"ג ס"ק א' שכתב להוכיח שא"א לבקר ע"י הטלפון ממה שהלך הקב"ה לבקר את אברהם אבינו ולא נגלה אליו ושאל בשלומו מרחוק, ע"י שם).

להתפלל על חולה כדי שימות

שאלה: חולה שיש לו ייסורים גדולים ומבקש שיתפללו עליו שימות, האם לעשות כן או לא?

תשובה: איתא בגמרא (נדרים מ'), כל מי שאינו מבקר את החולה אינו מתפלל עליו לא שיחיה ולא שימות, ומפרש הר"ן שצריכים לבקש על החולה שימות כשמצטער בחוליו הרבה, וא"א לו שיחיה.

וכעין זה בגמרא (כתובות ק"ד), שאמתא דרבי אמרה יהיה רצון שיכופו העליונים את התחתונים, כלומר שרבי ימות, ע"י שם.

וכבר תמה ה"תפארת ישראל" (יומא פרק ח' אות מ') כיצד מותר להתפלל על חולה שימות, הרי מחללים שבת אפילו על חיי שעה. וע"י שו"ת "מנחת שלמה" (ח"א סי' צ"א) אפילו חולי כזה שמצוה להתפלל עליו שימות, מ"מ גם באותה שעה חייב להתעסק בהצלתו, ע"י שם.

אולם ע"י שו"ת "אגרות משה" (ח"ו"מ ח"ב תש" ע"ד) עדיף לנו להתפלל שלא יהיו לו ייסורים, ואף שאין תפילותינו מתקבלות כל כך מ"מ עדיין הם מועילים להתרפאות ולהקל מהייסורים.

וכן מבואר בשו"ת "שבט הלוי" (חלק י' תש" רצ"ב) שהלכה זו שכתב הר"ן לא מוזכרת בפוסקים, ויתכן שהיא דעת יחיד, ואין הלכה כן, וע"י "ערוך השולחן" (יו"ד סי' של"ה) שהביאו לדינא וכתב שאין דבר זה נמסר לכל אדם, ולהכי לא מביאים זה הפוסקים בפירוש, ע"י שם.

רפואת הנפש ורפואת הגוף

שאלה: כשמתפללים על חולה (בשמו"ע או ב"מי שבידך"), אומרים "שתשלח רפואת הנפש ורפואת הגוף", מהו ענין רפואת הנפש במקום חולי הגוף?

תשובה: איתא בגמרא (נדרים מ"א), א"ר חייא בר אבא אין החולה עומד מחוליו עד שמוחלים לו על כל עוונותיו וכו', ע"י שם, לכן מתפללים שיהיה לחולה רפואת הנפש, דהיינו שהקב"ה יתרצה וימחל לו על כל חטאיו, ותתוקן נפשו, רוחו ונשמתו, וממילא יתרפא כל גופו (שו"ת רדב"ז ח"א סי' ס"א תשובה מבין המחבר).

וכעין זה מבואר בגמרא (עירובין נ"ד). חש בראשו יעסוק בתורה, חש במעיו יעסוק בתורה, ע"י שם. והא ייסורים באים מחמת עוון ולכפר על עוונותיו והאיך יעברו על ידי תורה, וע"כ שהתורה מכפרת עוון, וממילא יעברו ייסורי הגוף, וזה ע"י רפואת הנפש תבוא גם רפואת הגוף (שו"ת "האלף לך שלמה" או"ח סי' שני"ח).

ספרים ש"ל

התפילה
במחיצת החפץ חיים

השבת
במחיצת החפץ חיים

הימים הנוראים
במחיצת החפץ חיים

הגדה של פסח
במחיצת החפץ חיים

פרקי אבות
במחיצת החפץ חיים

החינוך
במחיצת החפץ חיים

ביד הלשון

פעילויות תורניות

מבצעי שמירת הלשון

שיעורים תורניים

מילגות לנוקשים

הפרשה במחיצת החפץ חיים- חיי שרה 35

בס"ד

"תהילת עולם"

שְׁמַעְנוּ אֲדֹנָי נְשִׂיא אֱלֹקִים אֹתָהּ בְּתוֹכָנוּ (כג, ו).

מעמדו המלכותי של אברהם אבינו בעיני בני חת - מבני כנען - מעוררת התפעלות ומחשבה. הלא אברהם נרדף ע"י נמרוד בן כנען - עד מוות ממש, ורדיפות אלו היו, על רקע קריאתו תיגר על עבודת האלילים, שכל באי עולם סגדו להם. ועתה התעלה מעמדו, שהתפרסם לשם ולתפארת בכל העולם כולו, שאפילו בני כנען עצמם כיבדוהו עד כדי כך. כסימן נוסף למעמדו המלכותי, אפשר לראות בנאמר "והוכח אברהם את אבימלך" (כא, כה), שאברהם היה ראוי לפי מעמדו להוכיח מלכים. תופעה זו אנו רואים גם אצל יצחק, שבחילה היה נרדף ע"י אבימלך שגירשו מארצו, ולאחר מכן בא אליו לכרות עמו ברית שלום. וכן אצל יעקב, שבתחילה היה נרדף ע"י לבן, ואח"כ יצא ממנו אומה שלימה של י"ב שבטים. בהתבוננות ארוכת שנים ודורות אנו רואים, שהרודפים של אז כלה כבודם, תפארתם וזכרם לגמרי. נמרוד, לבן וחבריהם אין מי שמזכיר את שמם לכבוד ולתהילה, ושום אומה לא יצאה מהם ומזרעם. לעומתם הנרדפים - אבותינו הקדושים, שמם מוזכר לשם ולתהילה בכל העולם כולו עד היום הזה, וזרעם בחיים - אומה לתפארת.

אומר רבינו (חומת הדת פ"ג), שהבחנה זו מעודדת את כל מי שיראת ה' בלבבו וכבוד התורה יקר בעיניו, לא להתייאש בראותו שאינו יכול לחזיר למוטב את כל מכיריו, אנשים רבים. ואל יחשוב, שאם הוא יכול ללמד את התורה והאמונה רק למעט תלמידים מקשיבים, כבוד ה' לא יתרבה על ידי מעטים אלו. שהרי הוא ילמד לתלמידים מועטים, והם ילמדו לתלמידים, וכך תתרבה ידיעת כבוד הדר מלכות ה' וכבוד תורתו מעט מעט, עד שתתרבה ידיעה זו בעולם, ובביאת הגואל תקום הנבואה (ישעיה מ, ה) "ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר יחדו כי פי ה' דבר".

כך ארע עם רבי עקיבא, כמסופר בגמ' (יבמות סב, ב). לאחר שמתו כל כ"ד אלף תלמידיו במגיפה, היה העולם שומם לגמרי מהתורה. עד שבא לדרום, ולימד חמישה תלמידים בלבד, ר' מאיר ור' יהודה ור' יוסי ור' שמעון ור' אלעזר בן שמוע, ויצא העולם משיממונו. שחמישה בודדים אלו, האירו לכל העולם בתורתם, העמידו את התורה והחזירו את עטרת תפארת התורה ליושנה. כך צריך לנהוג גם בימינו, אין להתייאש מכך ששומרי התורה והאמונה נרדפים. עלינו לקיים את מצות (דברים ו, ז) "ושננתם לבניך", שפירושה חז"ל 'אלו התלמידים', עלינו להודיעם את כבוד הדר מלכות ה' כנאמר (תהלים קמה, יב) "להודיע לבני האדם גבורותיו וכבוד הדר מלכותו", ולאט לאט תרבה ידיעת ה' וכבודו בעולם.

מלבד כל זאת, עלינו לזכור, שאף שמלכותו של מלך בשר ודם תלויה בכמות האנשים המקבלים עליהם את מלכותו וסרים למשמעתו. ובאם יתמעטו אנשים אלו וימנו אלפים מועטים בלבד, בבוא עליו מלך אחר למלחמה, מיד ייכנע תחתיו ותתבטל מלכותו. אין כן אצל מלך מלכי המלכים הקב"ה, שמלכותו עצמית וקיימת, אף אם אין שום בריה המקבלת על עצמה את עולו, כפי שאנו אומרים בכל יום 'אדון עולם אשר מלך בטרם כל יציר נברא'. לכן, גם אם רק אלפים מעטים מקבלים עליהם את מלכותו, כבוד מלכותו וכבוד תורתו שרירים וקיימים, ואין בהם שום פגם וחסרון.

אורחות חיים במחיצת רבינו

מעשה היה במרן החפץ חיים, שבא אליו הרבי דסאקאליווקא זצ"ל, לבקשו שיברכהו כי יהיה לו 'בנים הגונים'. נשא החפץ חיים עיניו, והסתכל בו בחיוך ואמר: "אוי יהודי יקר, אין עושים זאת בברכה! זה ענין שצריכים הרבה לעבוד עליו ודורש מסירות נפש!!!

כתבי אבא מארי

ספרים שו"ל

התפילה
במחיצת החפץ חיים

השבת
במחיצת החפץ חיים

הימים הנוראים
במחיצת החפץ חיים

הגדה של פסח
במחיצת החפץ חיים

פרקי אבות
במחיצת החפץ חיים

החינוך
במחיצת החפץ חיים

ביד הלשון

פעילויות תורניות

מבצעי שמירת הלשון

שיעורים תורניים

מילגות לנוקמים

פניני הפרשה במחיצת החפץ חיים

בס"ד

השידוך של יצחק בזכות מידת החסד,

סיפרה לנו התורה בכמה פרשיות, ההזדמנות שנזדמנה רבקה ליצחק, והעיקר היה ע"י מדת החסד שבה, וכדכתיב אותה הוכחת לעבדך ליצחק, וכמו שפרש"י ראויה היא לו שתהא גומלת חסדים, וכדאי לנוס בביתו של אברהם, ובששי פסוק ט', ויקברו אותו יצחק וישמעאל בניו, וגם בפסוק י"א, ויהי אחרי מות אברהם ויברך אלהים את יצחק בנו, היינו שנחמו תנחומי אבלים, כמו שאחז"ל, אהבת חסד - פתיחה

המעלות שזוכה האדם ע"י מידת החסד,

וכן יתר המעלות הטובות, שאדם זוכה על ידי דביקתו במדת החסד, זוכה גם על ידי זה, כי היא גם כן בכלל גמילות חסדים, כדאיתא בגמרא, ונשואי רבקה ליצחק, זימן ה' אשר הוא גדול העצה ורב העלילה, שיבוא הסיבה על ידי שהתקרבה את עצמה לאורח, כמו שכתוב והיה הנערה אשר אומר עליה וגו', אותה הוכחת לעבדך ליצחק, וכפירוש רש"י שם ראויה היא לו שהיא גומלת חסד וכו', מכל זה אנו למדין, לכמה מעלות יכול האדם לבוא על ידי קיום מצוה זו בלב טוב כראוי, וכמו שהיה במעשה דרבקה, שהיא הוסיפה בכמה דברים על בקשתו עיין שם בקרא,

ביאור הפסוק אך טוב וחסד "ירדפוני" כל ימי חיי,

יהודי לדגדוגי ידוע, ר' אברהם פנחס לנדאו, גבאי של מחזיקי הדת ומנהיג של תלמוד תורה ומוסדות אחרים, שעסקיו בזמן האחרון לא התנהלו כשורה, סבל רבות מבני ביתו, הללו האשימוהו כי גבאותו ומסירותו בכל לב לגמול טוב וחסד לאנשים המה בעוכרי עסקיו השוקעים, ולפיכך דרשו שיחדל מפעילותו הצבורית, בנסעו לוינה גמר ר' אברהם פנחס בדעתו לשאול עצה מפי האדמו"ר מגור, (שעל חסידי נמנה) ומפי החפץ חיים כדת מה לעשות, מצד אחד הרי זו שאלה של שלום בית, ומצד שני קשה היה לו להפרד מצדקה וחסד שלו,

בבואו אל החפץ חיים, מצא את החדר מלא אנשים, מן הנמנע, היה לפניו להגיע עד הרבי, החפץ חיים סיים אותה שעה את סעודתו, ודרכו היתה לומר דבר תורה לפני ברכת המזון, לאחר שהיה מסיים את מזמיר לדוד ד' רועי לא אחסר, בפעם זו אמר כך:

אך טוב וחסד ירדפוני כל ימי חיי, עובדה מענינת: מזדמן לפעמים לאנשים שהם סובלים בגלל עשותם טוב, מתרחש לפעמים שאדם אף נרדף על עשותו טוב וחסד, ברם, האמת היא שעל כל אדם נגזר לסבול רדיפות, ממילא לפיכך מוטב כבר שהרדיפות תבאנה בגלל עשות חסד, זהו פשוטו של מקרא זה: מבקשים מהקב"ה שאך טוב וחסד ירדפונו כל ימי חיינו,

אורחות חיים במחיצת רבינו

הפסד שבא לו ע"י המצוה הוא רק לפי שעה כי לבסוף בודאי ישלים לו הקב"ה את הגירעון בכפלים וכמו שכתוב ואל ירע לבבך בתתך לו כי בגלל הדבר הזה יברכך ה' אלהיך בכל מעשיך וגו' אה"ח

פניני דעת

משיחות שהשמיע רבינו הגדול מרן רבי מיכל יהודה ליפקוביץ' זלה"ה

דעת תורה

לב טהור ברא לי אלוקים

הביאתו לכלל טעות זה. אמנם כי כן אין זו נגיעה פסולה, מי לא יחפוץ בחתן כיצחק, אולם היות ונגיעה אישית יש כאן, נגיעה הנובעת מחסרון בטהרת הלב הרי שמגיע אליעזר לכלל מאזני מרמה ולכלל הרוצה לעשוק אהובו של מקום.

ומבהילים הדברים - יכול האדם להיות בבחינת זיו איקונין של אברהם אבינו, יכול אדם להיות שליט ביצרו כמו אברהם אבינו, אולם בכ"ז מגלה לנו התורה כי בשורש ליבו עדיין נותר בו גרעין של מאזני מרמה.

ויבט האדם ויפק לקח - עומדים אנו יום יום, שעה שעה לפני בוחן כליות ולב. עד כמה צריך כל יחיד ויחיד לעבוד וליגע ע"מ להגיע לטהרת הלב. יעשה האדם כל שיעשה, אולם אם חסר בו בנקיות הלב הרי שהוא נשאר בבחינת "ארור כנען".

ואמנם היה אשר הפיק לקח וזכה - "ויאמר בא ברוך ד'... א"ר יוסי ב"ר דוסא כנען הוא אליעזר ועל ידי ששרת אותו צדיק באמונה יצא מכלל ארור לכלל ברוך ויאמר בא ברוך ה' (בר"ר ס' ז').

אליעזר שמע מאברהם דברים שאינם פשוטים כלל - אני ברוך ואתה ארור. תקוותו של אליעזר לזכות ביצחק כחתן לבתו, התנפצה לרסיסים פשוטו כמשמעו, אולם הוא ממשיך בשליחותו בשלימות. אליעזר אינו עושה את שליחותו אך ורק ע"מ לצאת ידי חובה אלא עומד בתפילה להצלחת שליחותו. תפילה אינה מעשה כי אם רגשי לב. באותו זמן מתעלה אליעזר מעל נגיעותיו האישיות ומתפלל תפילה מעמקי לב ע"מ שיזכה למלא את ציווי אדונו. אליעזר מגיע באותו זמן ומכאן ואילך לנקיות וטהרת הלב ובזכות זה זוכה ויוצא מכל ארור לכלל ברוך.

בפרשתנו מוצאים אנו אריכות דברים גדולה ותיאור מפורט במשאו ומתנו של אליעזר עבד אברהם היוצא בשליחותו של אברהם לקחת אשה לבנו ליצחק. ועל כך כתבו חז"ל - "א"ר אחא יפה שיחתן של עבדי בתי אבות מתורתן של בנים, פרשתו של אליעזר שנים ושלושה דפים הוא אומרה ושונה, ושרץ מגופי תורה ואין דמו מטמא כבשרו אלא מריבוי המקרא" (בר"ר ס' ח').

על פי דברי חז"ל אלו הרי שעלינו להעמיק עומק אחר עומק בשיחתו של עבד אברהם ומזה להשכיל וללמוד למצפוני ליבנו.

המעין בדברי חז"ל ימצא מימרות שונות אודות אליעזר אשר לכאורה סותרות הן האחת את השניה.

מחד גיסא - "ויאמר אברהם אל עבדו זקן ביתו - שהיה זיו איקונין שלו דומה לו. המושל בכל אשר לו - שהיה שליט ביצרו כמותו"

ומאידך גיסא - "כנען בידו מאזני" (ה' לעשק אהרב' (הושע יב:ח).

'כנען' - זה אליעזר. 'בידו מאזני מרמה' - שהיה יושב ומשקיל את בתו, ראויה היא, או אינה ראויה. 'לעשק אהב' - לעשוק אהובו של עולם, זה יצחק. אמר, אולי לא תאבה ואתן לו את בתי? אמר לו (=אברהם): אתה ארור ובני ברוך ואין ארור מתדבק בברוך" (בר"ר נ"ט ט')

והתמיהה גדולה - שולט ביצרו כמותו או אוחז מאזני מרמה ומבשק לעשוק אהוהו של עולם? ולא זו אף זו - וכי מה מרמה יש ברצונו ובשיקול דעתו של אליעזר האם ראויה ביתו ליצחק אם לא?

יסוד גדול גילו לנו פה חז"ל - מרחק גדול היה בין יצחק לבין בתו של אליעזר, מרחק אשר כמעט ובלתי ניתן לגישור - הוא בגדר ברך והיא בגדר ארור. איך למרות יושב אליעזר ומחשב אולי בכ"ז ראויה בתו ליצחק? הנגיעה האישית היא זאת אשר

עד
כמה צריך
כל איש מישראל
לעבוד ולעמול בכדי להגיע
לידי טהרת הלב. ומי הם אלו
אשר יבינו עמקותם של דברים
- אלו הטועמים
טעמה של
תורה!

הדא הוא דכתיב יפה שיחתן של עבדי אבות - משיחה זו נמצאנו למדים עד כמה עמוקה היא נפש האדם ועד כמה צריך כל איש מישראל לעבוד ולעמול בכדי להגיע לידי טהרת הלב. ומי הם אלו אשר יבינו עמקותם של דברים - אלו הטועמים טעמה של תורה!

מחוייבים אנו כאו"א לעקור מליבנו את המידות הרעות והנגיעות האישיות. צריכים אנו להשתדל שכל מעשה ומעשה יהיה בטהרת הלב. והדרך לכך

היא אחת ויחידה - ע"י לימוד התורה הקד'. אם יבוא ויאמר לך אדם כי יכול הוא לעקור את המידות הרעות ולקנות את המידות הטובות ללא לימוד התורה, דע לך כי הוא איננו אלא טועה. רק התורה אשר סגולתה היא כתבלין כנגד יצר הרע יכולה להיות כפטיש יפוצץ סלע ולשבר את הלב אשר קשה הוא כברזל וכאבן וע"י קדושת התורה והגיעה בה להפוך את לבו של האדם ולהיצאו מכלל ארור לכלל ברוך.

למען דעת

דרך ארץ קדמה לתורה

לכיוון רחוב וילקומירר, הבחין וראה מרחוק את הרכב הקבוע קרב ובא. מיד מיהר סב על עקביו במהירות רבה ונכנס לביתו והמתין שם לרכב, ורק מששמע את הרכב בחוץ, יצא לקראתו. כל זאת עשה רבינו כדי שלא לגרום לנהג רגשות אשמה וצער כתוצאה מאיחורו וטרחתו של רבינו עקב כך.

באותו ענין סיפר אחד מאלו אשר זכו בקביעות לקחת את רבינו: הייתי משמש כנהגו של רבינו למעלה מעשרים שנה לשיעוריו בישיבה. כשהייתי מגיע לקחתו מביתו, פעמים רבות ראיתי אותו מציץ דרך הוילון לראות אם כבר הגעתי, ורק משהבחין בי היה יוצא החוצה. רבינו נהג כך כדי שלא תהיה לי הרגשה לא נעימה כשימתין לי מחוץ לבית, כאילו הוא ממתין לי כבר זה זמן רב. באופן כזה יצא הדבר שתמיד הגעתי בדיוק בזמן!

גם כשארע ואיחרתי מעט, היה רבינו גורם לי להרגיש שרק עכשיו בדיוק הוא מוכן לצאת! מוסיף בעל המעשה: כשבאתי בתחילה לבקשו לשמש כנהגו, סירב רבינו באמרו כי אינו זקוק לנהג, וכי יילך כבר את הדרך לבדו. רק כשכנעתי אותו שהדבר יהיה לטובתי שכן אתחזק באמצעות קביעות זו, רק אז הסכים לדבר. בכל סוף זמן בישיבות, היה מוסר לי דברי תורה מיוחדים על נסיעתו עמי במשך כל זמן, והיה מרעיף עלי ברכות. באחד השנים אף נתן לי אתרוג מהודר עם פיטם, מתנה לחג, כאות הוקרה והכרת הטוב.

על ראש הכולל לדאוג למצבם של האברכים
סיפר ראש כולל נכבד - כשפתחנו את הכולל, הלכתי לשמוע ולקבל עצות מרבינו. ברור היה לי שידבר עמי על עניין ההתמדה בתורה, על הספק הראוי וכו'. אולם משנכנסתי, בחר רבינו לדבר עמי בהרחבה על השימת לב שצריכה להיות לי לארשת והבעת פניהם של האברכים. רבינו אמר לי כי באם רואים על פני האברך מצב רוח לא טוב - צריך להיכנס לעניין ולטפל בו בנחת, בחכמה ובמתון.

"היכן הבן?" ... את המעשה הבא סיפר יהודי שכל הקשר שלו עם רבינו התבטא בכך שכאשר היה הולך רבינו להתפלל בישיבה קבלת שבת, היה אותו יהודי הולך עם בנו בכיוון ההפוך, לשטיבל כשהיו רבינו ואותו אדם נפגשים, כל אחד בדרכו למקום תפילתו, היו מברכים האחד את השני בברכת "גוט שבת".

באחד הפעמים לא חש הילד בטוב, והאב הלך לבדו לשטיבל. כשהגיע מול רבינו לומר "גוט שבת", שאלו רבינו "והיכן הבן?" ומשמע שאינו חש בטוב, ביקש מהאב שימסור לבנו בשמו ברכת רפואה שלימה.

בשבוע הבא כשנפגשו שוב האב ובנו עם רבינו, שאל רבינו את הבן "אם אבא מסר לך את איחוליי?".

הוסיף וסיפר אותו יהודי: כאשר הגיע בני לגיל מצוות, נכנסנו אל רבינו לברכה. רבינו הושיבו ובנעימות ואריכות הסביר לו בר מצוה מהו, ואז נתן לו ספרו "מנחת יהודה" בתוספת הקדשה אישית.

כדי שישאל מתוך ישוב הדעת גמור ...
באחד מימי הקיץ הלוהטים הגיע תלמיד חכם צעיר להתייעץ עם רבינו. מיד שנכנס והחל לומר שברצונו להתייעץ בענין מסויים, פנה איליו רבינו והציע לו שויריד את הכובע והחליפה כדי שלא יהיה לו חם מדי, הלה נבוך, כי אין זה ממדת דרך ארץ לנהוג כך, אמנם רבינו לא הניח לו ואמר לו הרי ברצונך להיוועץ יחדיו בענין מסויים וכדאי יותר שישאל מתוך ישוב הדעת גמור, ללא כל סימני סבל או הסחת הדעת כתוצאה מהשרב הכבד.

שלא לגרום לנהג רגשות אשמה
היה זה ביום בו הנהג שהסיע את רבינו דרך קבע לישיבה, נאנס ואיחר לבוא. רבינו שסבר שככל הנראה לא יגיע הנהג, פנה יצא מביתו והחל ללכת ברגל. כאשר יצא רבינו מן השביל שבחצירו

נפש גחלים תלהט

ניצוצות ממשנת הגאון הצדיק ר' ישראל אליהו וינטרויב זצוק"ל

גלין 68 חיי שרה תשע"ו

העלון יוצא ללא מטרת רווח וניתנת
רשות לצלמו למטרת זכויהם בלבד.
לתרומות ותנצחות, חספת מעים, חצרות וחצרות
יש לפנות בטלפון: 0527-69-79-44
או בדוא"ל shneiderav1@gmail.com

דבר המערכת

ב' המאמרים שהובאו השבוע דורשים מתינות והתבוננות ולא נקיים בקריאה חפזה. העמל כדאי שכן יסודות רבים במשנת רבינו ז"ל נכרים כאן [אפשר לשלוח מייל לקבלת תוספת הבהרה בל"נ].

רבינו ז"ל התפרסם בציבור בעיקר במאמרי ההשקפה הבהירים שלו אך זאת למודעי שבחירות מאמריו נבעה מנטייתו משטחיות המבט וחדירתו לעומק הסוגיות ומשם שאב מימיו המתוקים. בהעמקה זו עסק בכל הסוגיות כדי להגיע לשורשן. ומרגליה בפומיה שרדיות המחשבה היא בעוכרי דורנו וגורמת לרעות רבות ובעיקר לנהירה אחר רוחות הרחוב. על כן ראה במעלה ראשונה להעמיד בני תורה אשר מבטם מעמיק בכל דבר ולא רק בסוגיות הגפ"ת אלא בכל רובדי החיים. בהיות שיתכן שיהיו קוראים שיתקשו במאמרים אלו [על אף המאמץ לקרבם לציבור], על כן הוקדמו דברים אלו.

בנוגע למאמרי שבת קודש. עיקר הכניסה לתוך עולמה של שבת קודש הוא ע"י ציורי הדעת ולכן צריך כל בן עליה לצייר לעצמו לאט לאט מה היא שבת קודש. תחילה ילמד את הדברים ואח"כ יחבר ידיעות אלו לתהלוכותיו בשבת קודש ובזה יזכה לאט לאט לחוש בטעמה של שבת קודש. אנו מביאים מאמר נוסף שנוגע במה שנתבאר במאמרים הקודמים בנוסח שונה. המשכו יובא בשבוע הבא א"ה.

הבהרה: מחמת סגנונו היחודי שאינו שווה לכל נפש דברי תורתו של רבינו זצ"ל עוברים עריכה ועיבוד לשוני כפי שנעשה בספר "נפש גחלים תלהט" על עקבתא דמשיחא שי"ל בעדודו. על כן כל שגיאה וטעות נא לתלות אך ורק בעורך. נשמח על כל הערה והארה.

המערכת

מהות מידת הדין ומידת הרחמים בדרכי

ההנהגה העליונה [בסוד ישרים ליל ש"ק וירא תשנ"ח]

[א.ה. הפרשיות העוסקות באבות הק' יתד ה' ולהבנת מהלכי שמים בהיות שהאבות היו מרכבה למידות הנהגתו ית'. על כן עוד רגע קט נעסוק במידתו של יצחק. מורגלים אנו להשתמש בלשון "מידת הדין" להגדיר בה את הנהגתו ה' כל אימת שקורות צרות וכד' אך מידה זו עמוקה הרבה יותר ממבט זה ולכן נדרש לימוד יסודי להבנת כל היקפה. חשיבות לימוד אופי מידה זו ברורה להקל ההתמודדות עמה. בהיות שהאבות הק' היו מרכבה למידותיו ית' ממילא גדרי מידה זו נתבארו בתורה בכל עניינו של יצחק אבינו שהיה מרכבה למידה זו כנודע. העיון במידה זו דרך תורה תוסיף לנו עומק בביאור המקראות.]

במהפכת סדום נכתב והוי"ה המטיר על סדום גפרית, וכו' מאת הוי"ה מן השמים. חז"ל התקשו כיצד נזכרת מידת הרחמים על הענש. וביארו שרשעים מהפכים מדה"ר למדת הדין. והנה מ"ש שצדיקים מהפכים מדת הדין לרחמים מובן, כי הם מוסיפין עוד זכויות בדין וממילא ההכרעה היא אחרת. אבל איך יתכן שעצם מהות שם הרחמים [שם הוי"ה הנזכר כאן] יתהפך לאכזר, אתמהה. ננסה להסבירו בעז"ה.

הוי"ה — הוא לבדו הוא, שלילת אפשרות המציאות

הנה על שמו הגדול, שם הוי"ה ב"ה, אמרו בפרקי דר"א רפ"ג עד שלא נברא העולם היה הוא ושמו לבד. היינו ששם הוי"ה מורה על שהוא לבדו הוא בעצם, ואפס זולתו [כפי שהיה לפני שנברא העולם]. זהו מה שאמרו (טור או"ח סימן ה') שפי' שם הוי"ה הוא "היה הוה ויהיה" – לפני, ובשעת, ואחר העולם. וכן כתיב אני הוי"ה לא שניתני, להורות שלא חל שום שינוי בגילוי זה של שם הוי"ה. אם כן ה"אין עוד מלבדו" לא השתנה מאומה גם אחר ועל אף שנברא העולם. וכמו קודם שנברא העולם כן הוא בשעת קיום העולם. נמצא שמצד מהלך זה [ד"אפס זולתו] המתבטא בשם הוי"ה ב"ה אין כלל מקום לשום מציאות שהרי הוא לבדו הוא כנ"ל הישות היחידה.

החסד לבוש לשם הוי"ה, סיבת המציאות

כדי לאפשר המצאות המציאות שהיא חוץ ממנו התגלה שמו הגדול במידת החסד וכמו שסידר דוד המלך ע"ה בויברך דוד [הנאמר בפסוקי דזמרא], לך ה' הגדולה - שהיא מידת החסד - ובה נעשה מעשה בראשית [כמבואר בברכות נ"ח]. ויש כאן תופעה נפלאה. השם משמות הקודש שמתחסס לפעולת

החסד הוא שם הוי"ה כידוע במקראות ובחז"ל. נמצא שע"י התלבשות זו של שם הוי"ה ב"ה שענינו "הוא לבדו הוא" כנ"ל במידת החסד, גם מידת החסד מקבלת אופי כזה של "הוא לבדו הוא". כיצד? מידת החסד בשרשה היא רק מצדו ית"ש ואינה תלויה כלל במילוי חסרון השני (וזה נקרא בסד"ק חסד פשוט). זהו צד אחד של מידת החסד, השפעה בלי גבול שלא קשורה כלל למילוי חסרון השני [א.ה. וממילא אינה מחייבת המצאות הזולת להיטיב לו. זכר לדבר אופן קיום מידת החסד של אברהם אבינו - עמוד החסד- שהפליג בהכנת סעודה למלאכים שאינם זקוקים כלל לאכילה ושתייה כי כך היא מידת החסד בטהרתה לתת בלי גבול, ובלי קשר לצורך השני, בטוי נוסף לכך באויר שניתן לבריאה באופן מופלא הרבה מעבר לנצרכות הנבראים - שמעתי מתלמידו המובהק של רבינו הגרש"ד פינקוס זצ"ל]. פנים נוספות יש למידת החסד, המהלך של "טבע הטוב להטיב" כמ"ש הקדמונים. וממהלך זה של "להטיב" הושרשה אפשרות של המצאות "מקבל" הטובה [כי אם אין "זולת" אין למי להיטיב] וזהו לכאורה ההיפך הגמור ממהלך "הוא לבדו הוא" כי יש בהכרח עוד מציאות להיטיב לה. [א.ה. נמצא שגוף מידת החסד חובקת בה ב' הפכים זה לפנים מזה השפעה בלי גבול ובלי צורך במקבל ומצד הרצון להיטיב מכריח המצאות הזולת].

מדה"ד למנוע נהמא דכיסופא

והנה כדי שתהיה קבלת המקבל בשלימות גמורה צריך ליתן לו תפיסה והרגשה שאוכל משלו ולא נהמא דכיסופא [א.ה. מקור בטוי זה בדברי המגיד מישרים לב"י ויסוד הדבר בירושלמי ערלה (פ"א ה"ג)]. בכדי למנוע מצב זה של נהמא דכיסופא היה צורך לגלות את מידת הדין, כי יסוד אופי מידת הדין הוא להגביל וממילא יש למדה זו כח עצירה [א.ה. דלא כמידת החסד שמשפיעה בלא גבול]. עוד נובע ממידה זו ג"כ מהלך של הסתרה. משום שכדי לאפשר למקבל "עבודה" [שבעבודה יקבל שכר] מוכרח שיחיה בתפיסה מחודשת שחי בתוך הסתרת גילוי החסד, ושרק בידו תלוי להסיר חציצה זו ולגלות מהלך ה"להטיב" שהיה בנותן. ע"י כך ניתנת לו תפיסה והרגשה שאכן על ידו נהיתה חזרת גילוי זה, ואז נהנה הוא מיגיע כפו דוקא. [א.ה. נמצא שמידת הדין מלבד מה שמגבילה את השפע גם יוצרת הסתרה למידת החסד].

כח החידוש במדה"ד דווקא

יסוד נוסף מונח במידת הדין - כח החידוש. במדת החסד אין ניכר לנו שהיא דבר חידוש, שהרי כן הוא טבע אורו ית"ש להיטיב, ואין שום חידוש בגילוי האור. אבל מדת הדין, שהיא עצירת השפע והגבלתו, בו נמצאת הרגשת החידוש, שהרי יכולתו ית' היא למעלה ומעבר לכל גבול ומידת הדין מחדשת עצירת השפע זו. ועוד, שהרי כח ההסתרה הנ"ל, במבט שטחי מיצר הבנה של ריחוק וניתוק המציאות ממקורו העליון. אמנם בהסתכלות מעמיקה יותר רואים שאדרבה "אברהם הוליד את יצחק" (היינו שיצחק הוא רק היכי תמצא אליו, להשלים מהלך החסד) כי התהוות כל ההסתרה והריחוק נובע ממידת החסד כי תכליתה באמת היא רק בכדי לבנות מדת הקבלה אצל המקבל שתהיה ההטבה אליו בשלימות במה שביגיעתו יתקן את אותה תפיסה של ריחוק ואז יקנה הטבתו בשלימות כנ"ל.

על ידי מה"ד יש מגע עם פנימיות החסד

הרבה פעמים הזכרנו מ"ש במגיד מישרים לב"י [פ' תולדות] עמ"ש ראה ראינו כי אלקים עמך, שביצחק צריך ב' ראיות, ראיה לפנים מראיה כדי להכיר אמיתתו. כי בעומק מידתו של יצחק הוא ממש המשך מידת החסד של אברהם ליצור בית קבול לקבלת חסדו ית'. וכשיש בית קיבול לחסד נהיה בזה גם כן בית קיבול לפנימיות החסד שהוא שמו הגדול ית"ש כנ"ל אות ג'. וע"ז כתיב כי שמש ומגן הוי"ה אלקים. כשם שע"י המגן יכולים להסתכל בשמש כן ע"י אלקים - מידת דין נהיה בית קיבול לאפשר מגע עם הוי"ה - חסד כמבואר.

היפוך מדה"ר למדה"ד

לאור כל זאת יובן מה שרשעים מהפכין מדה"ר למדה"ד. שכן נתבאר [אות ג'] ששורש מידת הרחמים

(מצד עצמה - היינו הוי"ה אפס זולתו) היא סיבה לאפיסת המציאות ולא להתהוותה, כי אפס זולתו וכנ"ל, ואילו המצאת המציאות סיבתה מדה"ד דווקא [שיוצרת את הבית קיבול לקבלת החסד]. אם כן, אם יושחת מהלך הבית קיבול לגמרי [ע"י ענישת רשעת בנ"א], אז לא יוכל שיתקיים "טבע הטוב להטיב", וממילא יורדת הסיבה להלביש שמו הגדול הוי"ה בלבוש של חסד ויוצאת החמה מנרתיקה ומתבהר חריפות ה"אין עוד מלבדו" ית"ש כפשוטו נגד אותה בריאה ומכלה אותה. זה נקרא שמהפכים מדה"ר למדת הדין. כי בלי הנרתיק של "טבע הטוב להטיב" א"א לבריאה לעמוד מול תופעה זו. [א.ה. נמצא שהרשעים ברשעתם מהפכים מידת הרחמים למידת הדין היינו שמבטלים הסתרת מידת להיטיב שהיא מידת הרחמים ומתגלה מידת אין עוד מלבדו שכלפי הנבראים היא שיא מידת הדין כי לא נותנת להם שום אפשרות מציאות]

והבן מה שרק אחר בשורת לידת יצחק היתה הנהגת הפכת סדום ולא לפני כן, כי הרי עומק לידת יצחק היא שאברהם הוליד את יצחק [א.ה. וכנ"ל שהדין משמש לגילוי מידת הרחמים], וכשאין חזון זה מתקיים, אז מסתלק הנרתיק להלביש ולסבול תוקף גילוי הוייתו ית"ש.

יצחק ע"ש הצחוק — כח החידוש

ונבין עוד בהמשך מכל הנ"ל, שלכן יצחק נקרא יצחק ע"ש הצחוק וכמ"ש שרה כל השומע יצחק לי, פי' שיצחק הוא זה שהביא לתוך הבריאה את מהלך החידוש וכנ"ל. כי מציאות הצחוק היא רק ע"י ראית חידוש בכלל, והתהפכות מציאות מן הקצה אל הקצה בפרט. [הגדה למעמיקים: הבן עפ"י ענין הקניגין לע"ל בין הלוייתן ושור הבר שאז יהיה זמן גילוי תקפו של הצחוק בסעודה שעתיד הקב"ה לגמול לזרעו של יצחק, כי המלחמה היותר חריפה בבריאה היא בהתנגדות המ"ד למ"ן כשנפגשים. שהם הפכים גמורים. והתאחדותם הוא החידוש היותר נפלא בעולמנו, הבן] וידועים דברי הגר"א ז"ל בליקוטיו כי האדם נבדל מבע"ח בשני דברים, שכל, ושחוק. והפירוש, כי אין לבע"ח הבחנת החידוש כלל, ובלידת יצחק הביא עמו את כח הצחוק הבא מהחידוש, כי כל מהות בריאת האדם הוא באמת רק לצורך מהלך החידוש, ולאפוקי ממהלך הטבע של עולם כמנהגו נוהג [א.ה. ומידה זו נעשתה לחלק ממהות הכלל ישראל שנבנו ע"י האבות הק']. כי הרי הורכב באדם גוף מן העפר ונשמה מהרוח אלקים חיים, וכל תפקיד ירידת הנשמה לתוך הגוף היא להפכו מבריה חומרית לבריה שמימית (וכמ"ש בעלי עבודה, כימי השמים על הארץ, לעשות מהארציות שמימיות) ודבר זה הוא כולו חידוש, והבן.

בשבוע הבא נביא המשך המאמר ובו ביאור מהות משיח בן יוסף ותפקידו במלחמת גוג ומגוג.

הדרכה לבן עליה [אגרות דעת נ"ב]

מבין סדקי דבריד ניכר שהנך מתגעגע להיות בן עליה. אנסה בס"ד להסבירך הענין. במתן תורה כשכל ישראל אמרו נעשה ונשמע וקידמו נעשה אל נשמע היה בזה תכלית הכניעה לרצונו ית"ש, והוא על דרך מה שכתב בעל בית הלוי בפ' יתרו לתרץ הקושיא דאיך נתחייבו במצות הלא כתב הר"מ דהמחייב עצמו בדבר שאינו קצוב אין חל ההתחייבות, והרי לא ידעו בשעת קבלתם כמות ההתחייבות שהרי לא הוגד אז להם. ותי' דהקנו את עצמם לעבדותו ית"ש, וממילא נתחייבו עי"ז בכל הציוויים. זהו פי' נעשה. והיות תורתנו – תוך עולם הבחירה והמעשה – הוא תורה המביאה לידי מעשה, על כן זכו כאן (בהנעשה) שכל אחד יקבל את חלקו המיוחד לו "בכל התורה כולה" ממש. זהו קנין בנפשו, אבל גילוי בפועל אצל כל אחד הוא ביגיעו בה להוציא המעייין הטמון בו לחוץ. זהו התחדשות דקבלת התורה בכל שנה ושנה, כמה יצא מחלקו שנה זו. ועפ"י התמדתו ומסירותו עד אז הוא נדון בזה. זהו מ"ש בעצרת נדונים על פירות האילן, והאדם עץ השדה כתיב, ודנין כאן על הוצאת פירות האילן הללו. הדבר המקרב לזה הוא הוצאת נקודת העבדות שבנפשו לפועל דהרי כתיב כי לי בני ישראל עבדים, עבדי הם אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים (בהר כו, נה). זהו מציאות נטוע לחלוטין בתוכינו, וצריכים רק להוציאה לפועל. ובעל נפה"ח שע"ד פ"ד הביא מדרש הזוהר דאמר מאי עול מלכות שמים, אלא כהאי תורא (שור) דיהוין עליו עול בקדמיתא בגין למיפק מיניה טבא לעלמא יעו"ש.

מובן בזה כי כדי שהשור יחרוש בתלם ישר הגם שאין בתכונתו הישרות, הוא להניח עליו עול על צוארו ואז נכנע ממילא אל רצון בעל העול. ועיין ח"י רמב"ן פ' מי שהחשיך (קנ"ג, ב) מ"ש עפ"י במלאכת חרישה עם בהמתו. וכן כאן האדם נולד פרא אדם בלי רצון של קבלת מרות, והעצה לזה הוא להכיר שהבריאה יש לה בעלים ואנו נמצאים ברשותו ותחת ידו. זהו תחילת הרסן שעתיד לרסן כוחות האדם כדי שילך בתלם ישר. ואח"כ ביגיעה ושיקוע בתורה אז בונים המשך הכרה זו, כי הרי טבע הלימוד הוא להביא לידי מעשה, וכמ"ש סופ"ק דקידושין נמנו וגמרו דגדול תלמוד שמביא לידי מעשה, וכבר דיבר בזה בספר מסילת ישרים בחלק הזהירות וקנייתו. ובכל זכיה וזכיה לרסן של עול מלכות שמים זוכה האדם לחשוק לעלות עוד ועוד. זהו המסלול של בן עליה. חזק דעתך בשאיפה לעליה

כניסה לעולמה של שבת [מתוך רזא דשבת]

אלפי שנים שכולם הם פרטים היוצאים מאלו הז' שבחים הכלליים.

והנה שלמה המלך כשדיבר על בנין שמים וארץ הוסיף ג' שבחים שלא נזכרו בדברי דוד, (משלי ג' כ') "ה' בחכמה יסד ארץ כונן שמים בתבונה בדעתו תהומות נבקעו". היה מקום לומר שג' שבחים אלו הם רק כעין "תוכנית" של בנין מע"ב ולא נצרכו לעצם ההנהגה בפועל. אך אי אפשר לומר כן שהרי בנין המשכן היה מהדו"ת של בנין שמים וארץ וכל מע"ב [באדרת אליהו פרשת תרומה מאריך בזה בפרטות, ורמזוהו ז"ל במדרשם]. והנה על בצלאל שנבחר לבנות את המשכן נאמר "ואמלא אותו... בחכמה ובתבונה ובדעת" משום דבמלאכת בנין המשכן היה צריך לשותף ג' כחות אלו משום שבנין המשכן הוא כבנין שמים וארץ כנ"ל, ולכן צריך שיהיה לבונה כל הג' תכונות הנ"ל המפורשים בבנין מעשה שמים וארץ. וזהו מה שאמרו (ברכות) יודע היה בצלאל לצרף אותיות שנבראו בהם שמים וארץ שנאמר ואמלא אותו כו' בחכמה תבונה ודעת, א"כ צריך להבין מדוע לא הזכירם דוד המלך.

"בצלמנו כדמותינו" – ב' חלקים בבנין האדם

– גוף ונשמה

ניכנס לביאור הענין. ידוע שהאדם אינו בריאה פרטית אלא כולל בקומתו את כל ברואי העולם, וכמו שכתוב נעשה אדם בצלמנו כדמותנו וכ' רש"י בצלמנו בדפוס שלנו, פי' בדפוסם של כל מעשי בראשית, וזהו ג"כ ביאור "נעשה" שכולם השתתפו בבריאתו (עיין נפה"ח ש"א סופ"ו) וזהו בנין "גופו". כדמותינו כ' רש"י להבין ולהשכיל, דלהיות "דומה" למעלה זה רק בכח השכל

טבע כל אדם שיש אצלו דברים שהם מעיקרי יסודי החיים ויש דברים שטפלים להם. המודד מהו העיקר ומהו הטפל הוא עד כמה מחשיב את הדבר וממילא מתעסק ומשקיע בזה. למשל אדם העוסק בלימוד מסכת שבת, ויגע בה להוציא דבר ברור ואמיתי עד ההלכה לדעת המעשה אשר יעשה, גם קיום המעשה מקבל אצלו יותר חשיבות ומעלה יקיימה ביתר שאת, כיון שהשקיע בזה הרבה עמל.

אין כל כך רגילות בבתי המדרשות לעסוק בחלק עבודת הלבבות והצורה הפנימית של זמני קודש ולהתלמד כיצד להכנס לזמנים אלו בדעתו, אבל כשלומד ועומד על צורתם הפנימית של מועדי ה' ממילא משתנה היחס שלו אליהם. הדברים נחוצים במיוחד לגבי שבת קודש אשר היא מעין המפכה במושבותינו כל שבוע ולא רבים נהנים ממימיה הזכים.

החיים המיוחדים בשבת קודש

ננסה להבין מה שאנו אומרים בתפלת מוסף "טועמיה חיים זכו", והרי בכל מצוה נאמר (ויקרא י"ח ה') "אשר יעשה אותם האדם וחי בהם", א"כ במה נתייחדה השבת בזה. בכל יום אנו אומרים "ויברך דוד וגו' לך ה' הגדולה והגבורה וכו'", חז"ל (ברכות נח). לימדו אותנו כיצד שבחים אלו נמנים כלל שבחיו של הקב"ה מאז בריאת העולם ועד אחרית הימים ועד בכלל, הגדולה זה מע"ב, הגבורה זה מכת בכורות וקריעת ים סוף, התפארת זה מתן תורה וכו' עד הממלכה לעתיד לבוא. עוד יש לדעת שז' שבחים אלו כוללים את כל פרטי הדברים הנעשים בכל ששת

שהיא בת העליונים, שאין זה שייך לכל ברואי מע"ב אשר הם תחת דרגתו של האדם, ובזה התייחד האדם, ואח"כ נתפרש מהו, דכתיב ויפח באפיו נשמת חיים ויהי האדם לנפש חיה, וכמ"ש הרבינו יונה בריש שע"ת דהנשמת חיים היא חכמת לב וטובת שכל.

אמרו ז"ל במדרשם "תוקפא דגופא - חולשא דנשמתא, תוקפא דנשמתא - חולשא דגופא". ובודאי אין מדובר בכח גרידא, אלא בתכונה. והיינו דהיות שהגוף הוא עפר מן האדמה, וממילא באופן טבעי הוא נמשך למקורו (כבן הנמשך לאביו ולאמו שהם מקורו), והנשמת חיים שמקורה מלמעלה נמשכת בטבעיותה לשם. נמצא שיש כאן סתירה גמורה בין הגוף לשכל, ממילא כשגוברת תכונה אחת בהכרח השניה נחלשת או מתבטלת, עד כמה שנמשך למעלה אינו נמשך למטה דשניהם יחד לא שייך כלל, כי הרי עליון ותחתון הם ב' קצוות ואין כאן דרך מיצוע, אלא או נוטה למעלה או להיפך.

אמרו רבותינו ז"ל (עוקצין פ"ג) ת"ח כל זמן שמזקינין דעתן מתישבת עליהם וזקני ע"ה דעתן מטרפת עליהם, ופי' המהר"ל דבזקנה בהכרח תאות והשתוקקות הגוף שוקטים, ואז השכל יכול להתגבר בו, לכן הת"ח שכל ימיו השתדל להגביר שכלו על גופו, כעת שנחלש הגוף וסר המתנגד לשכל, אז שכלו מופיע ביפיו, זהו תוספת הדעת שמתוסף עליהם בזקנותם, וע"ה שלא עסק בעניני השכל כל ימיו, רק במאויי הגוף, כשניטל ממנו כח הגוף מטרפת דעתו עליו. והן הן דברי חז"ל הנ"ל.

ב' תקופות בהנהגה המקבילות לגוף ונשמה

ובהיות האדם כולל כל מעשי בראשית נכללו בו כל העשרה מאמרות שנבראו בהם שמים וארץ, בנין שלם של עשר נה' שנזכרו בויברך דוד והג' שנזכרו במשל[ן]. ואמרו במדרש גדול כוחן של נביאים שמדמין צורה ליוצרה וכו' וסיימו שם מחזור שכולן ועל הכסא דמות כמראה אדם עליו מלמעלה (הובא בנפה"ח ש"ב פ"ה), כוונתם שהאדם הוא המשל היותר ברור להבין דרכיו ית'. ולכן כשם שהאדם כולל ב' חלקים - בצלמנו כדמותינו כנ"ל, שהם דפוס גופו ושכלו, כן בדרכיו ית' - שהאדם הוא משל עליהם - קיימים ב' מהלכים אלו. יש במדותיו ודרכיו ית' המקבילים לסוגית הגוף, ויש המקבילים לסוגית השכל נא.ה אכמ"ל לבאר חלוקתם בדרכי הנהגתו ית' ורק נרמז שבכתבי הרמח"ל ובפרט בדעת תבונות קראם בשם הנהגת היחוד והנהגת המשפט[ן]. וכמו שבאדם ב' מהלכים אלו אינם מתחזקים יחד דכש אחד מתגבר השני נחלש כמש"נ, כן בדרכיו ית' כשהאחד נוהג השני נטפל לו, וכשהשני מנהיג הראשון נטפל לו.

ידועים דברי הגמ' (סנהדרין צז) שיתא אלפי שנים הוי האי עלמא, ובעוה"ז האדם משועבד לצרכי הגוף, ואפילו כל יעודי הנביאים לאחרית הימים, שהם כבר סוגיא של שכר סעודת ליתן וכו' שהם כפשוטן אכילה בגוף (כמ"ש רוב ראשונים), אלא שאין כאן חשש של פן תאכל ושבעת וכו', דאין אכילה זו מושכת הגוף לעפירותו, כי הכל על טהרת הקודש,

וכעין מאמרם ז"ל חמרא וריחני פקחין, דהם מוסיפים לבנין הגוף. עד זמן שאין בו לא אכילה ולא שתיה, ובטל הגוף לגמרי, וצדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם, שהוא השכל, והחיות היא ההנאה מזיו השכינה, אשר רק הנשמה יכולה להכיל ולחיות עי"ז. והם ב' עולמות עולם המשועבד לגופניות, ועולם המופקע מכל זה שאין בו לא אכילה ולא שתיה דאינו משועבד לגופניות כלל, שהם ב' עולמות נפרדים, תוקפא דגופא ותוקפא דנשמתא.

ועתה נחזור למה שהתחלנו שלא מנה דוד המלך ע"ה בין דרכי הנהגותיו ית' את החכמה בינה ודעת שכתב שלמה המלך ע"ה במשלי. ע"פ מה שנתבאר מובן היטב דיש כאן ב' מערכות, דו' מדות שמנה דוד המלך הם דרכיו ית' בשית אלפי שנים דהוי האי עלמא שהוא עולם השייך לגופניות, והדומה לזה ב"מבשרי אחזה אלוק" הוא סוגית הגוף של האדם, ומה שאמר שלמה המלך הם ג' דרכי הנהגתו ית' הנלמדים ב"מבשרי אחזה" מסוגית השכל של האדם, ומהותם ועצמיותם אינם בהאי עלמא, רק נצטרפו כאן למלאכת מחשבת, ובטהרתם הם רק בעולם הבא דשם הוא עולם של שכליות, ושם תפתח סוגית הנהגתם את העולם.

שבת קודש - אלף השביעי - תוקפא דנשמתא

נוסיף כאן עוד נקודה, הרמב"ן בפי' ויכולו מאריך לבאר דששת ימי בראשית מקבילים לששת אלפי שנים, והשבת הוא מעין אלף השביעי, כמו שאמרו בבריתא (סוף תמיד) מזמור שיר ליום השבת ליום שכולו שבת ומנוחה לחיי עולמים, דהרי אלף שנים הוא יומו של הקב"ה כדכתיב (תהלים צ') "אלף שנים בעינך כיום אתמול כי יעבור", ובששת ימי בראשית כבר היה ה"בכח" לכל ששת אלפי שנים, וש"ק דעולמינו היא דוגמא דאלף ה' כמו שאמרו ז"ל (ברכות נ"ז:) שבת א' מששים בעוה"ב. דבאמת שבת אינו שייך לעולמינו כלל, ורק א' מס' מעוה"ב נמצא בשבת בעולמינו, והוא התוכן הממלא את השבת בעוה"ז.

וכמו שנתבאר שו' אלפי שנים הם חיים של צרכי הגוף, ואלף ה' אין בו לא אכילה ולא שתיה וכו', כן הוא השבוע שלנו, ששת ימי מלאכה הם צרכי הגוף, דמלאכה אינה נעשית במחשבה בלי בפועל, וכשבא השבת, השביתה ממלאכה היא גמר סוגית הגוף, ואז מתחיל תוקפא דנשמתא, וכדי לחיות בכזה רקע מקבל כל אחד א' מששים מזה, והוא מה שנקרא בחז"ל (ביצה ט"ז.) נשמה יתירה [ומה שאמר רש"י שם רוחב לב למנוחה ולשמחה ולהיות פתוח לרוחה ויאכל וישתה ואין נפשו קצה עליו עכ"ל זהו בפשוטו אבל בודאי שיש בזה עומק לפנינו מעומק], ומקרא מלא דיבר הכתוב (שמות ל"א) דהשבת ניתנה "לדעת כי אני ה' מקדישכם". דהקדושה היא הפרישה מעשית מלאכה (ערכין יא) והתוכן היוצא מן קדושת השבת היא לידעת' כי אני ה' מקדישכם, ובזה אי"צ מעשה ומלאכה אלא בהשביתה ממלאכה עושין קנין בהדעת. [נעדיין לא נתבאר מהו טועמיה חיים זכו ויתבאר בהמשך וסיום המאמר בשבוע הבא אי"].

פנינים

משולחן רבינו

הגאון רבי אברהם גנחובסקי זצלה"ה

- פרשת חיי שרה תשע"ז -

אברהם שלח לקדש אשה ליצחק

וַיֹּאמֶר אַחִיהָ וְאִמָּהּ תֵּשֶׁב הַנְּעָרָה אִתָּנוּ יָמִים אוֹ עֶשְׂרֹה אַחֵר תֵּלַךְ (כ"ד נ"ה)
פירש רש"י, 'ויאמר אחיה ואמה', ובתואל היכן היה, הוא היה רוצה לעכב, ובא מלאך והמיתו.

ואיתא בילקוט שמעוני (רמז ק"ט) שכיון שראו את הצמידים, נתקבצו להרוג אליעזר, וראו שהיה נוטל ב' גמלים בב' ידיו ומעבירן את הנחל, כיון שראו כן אמרו אין אנו יכולין להורגו, אלא הניחו קערה לפניו וסם המות בתוכה, ובזכות אברהם נתחלפה הקערה ואכל בתואל ממנה ומת.

[וכעין זה איתא בתרגום יהונתן בן עוזיאל (שם) דהניחו לפני אליעזר סם המות, והרגיש בו ואמר 'לא אכל עד אם דַּבְּרִיתִי דְּבָרִי. וכן איתא במדרש רבה (שם) ויישם לפניו לאכול, ששם לפניו סם המות].

וביאר המפרשים (חמדה גנוזה, הגדת מרדכי בשם ר' יוסף מסלוצק, פרדס יוסף, וכן בקדושת לוי איתא עיקר הביאור) דהנה אמרינן בהגדה של פסח, ארמי אובד אבי, וביארו, דארמי הוא בתואל, ואמרינן שהוא היה 'אובד אבי', שהרי הוא נתן הסם המות במאכלו של אליעזר, כדי להרוג את אליעזר, ורק בנס נתחלפו הקערות.

והרי איתא בגמרא נזיר (י"ב א') וגיטין (ס"ד א') דהאומר לשלוחו צא וקדש לי אשה סתם, ומת השליח בדרך, אמרינן דחזקה דהשליח עושה שליחותו, וקידש השליח אשה, אלא אגן לא ידעינן איזה אשה השליח קידשה, ואם כן המשלח אסור בכל הנשים שבעולם, שמא קידש לו אשה והן קרובותיה.

מעתה, מתבאר אמאי בתואל הארמי היה אובד אבי, וביקש לעקור את הכל, שהרי הוא רצה להרוג את אליעזר שהיה שליח לקדש את יצחק, ואז היה יצחק אסור בכל הנשים שבעולם, ולא יהא המשך לכלל ישראל.

ויש לעיין בזה, דהרי אברהם אבינו ציווהו לקחת אשה רק ממשפחתו בחרן, ואם כן לא היה חשש בשאר הנשים שבעולם שאין להם קרובות בחרן.

ועוד יש להעיר, דיצחק היה יכול לקחת אשה שבזמן שאליעזר הלך בשליחותו, לא היה לה שום קרובות. תו יש לעיין בהאי עניינא בב' קושיות, וכדלהלן.

אברהם שלח אליעזר לקדשה מדין זכין

וְלִקְחַת אִשָּׁה לְבָנִי לְיִצְחָק (כ"ד ד')

הנה איתא בקרא דאברהם אבינו שלח את אליעזר לקדש אשה ליצחק. ותיקשי הא יצחק היה המקדש, והיה כבר גדול, ואם כן היאך אברהם היה יכול לשלוח שליח קידושין בשבילו.

וביאר בפנים יפות דלא היה מדין שליחות, אלא מפאת דינא דזכין לאדם שלא לפניו, דקידושין שאברהם היה מקדש, היה זכות ליצחק, וזכין לאדם שלא בפניו.

והאי דינא דאמרינן הכא זכין, חזינן בגמרא קידושין (מ"ה ב'), דהנה איתא התם דבגוונא דהאב לקח כוס יין ונתנו לחבירו, ואמר ליה מיקדשא לי ברתיד לברי, אמרינן דחוששין להקידושין, דאע"פ דלא חציף איניש לשויי לאבוב שליח, מכל מקום דלמא ארצויה ארצי קמיה,

והיינו דניחוש שמא הבן גילה דעתו לפני אביו שחפץ הוא באשה זו, וזכות תהיה לו אם תתקדש אליו, ומאחר שהבן מחשיב קידושין

ניחא ליה. ואם כן זה לא שייך בנידון דידן דאליעזר, דהרי הא דמת השליח אינו מגלה שבשעת מעשה לא היה ניחא ליה.

ואחד מגדולי הדור שליט"א ביאר באופן אחר, דטעמא משום דלא ניחא ליה שיעשו בתוך שלו בלא ידיעתו מבלי שיוכל למחות, אף אם יתחדש החוב רק אחר כך. [וכעין זה מבואר בפירוש השני דחידושי הרי"ם הנ"ל]. ואם כן בנידון דידן צריך עיון אם יוכל למחות.

[ובחידושי הרי"ם בפירושו השני הנ"ל כתב דמשום הכי המזכה מזכה לו על תנאי שיוכל למחות, דאם לא כן הוה חוב. ויש לומר דרך שלישית, דאנן סהדי דהזוכה זוכה על תנאי שיוכל למחות, דאם לא כן הוה חוב].

נלך אחר הקרוב

הנה בפלתי (סי' ק"י סק"י) הקשה בהא דאמרינן בגמרא גיטין (ס"ד א') וזויר (י"ב א') הנ"ל, דהאומר לשלוחו צא וקדש לי אשה סתם, ומת שלוחו, ולא ידעינן איזה אשה השליח קידש, אמרינן דחזקה שליח עושה שליחותו, ואסור המשלח בכל הנשים שבעולם, שמא היא קרובה המקודשת.

ותיקשי, הרי אמרינן בגמרא בבא בתרא (כ"ג ב') דאזלינן בתר הקרוב, ויליף לה מהא דאיתא בקרא בעגלה ערופה דהעיר הקרובה אל החלל היא המביאה עגלה ערופה, דאמרינן שהרוצח לא נתרחק. ואם כן הכי נמי נימא דבאותה עיר שהשליח שוכן בה יאסרו הנשים, דהא הם קרובים לשליח יותר מנשים שבעיירות אחרות, ונימא דלא התרחק השליח רק כמה שפחות, ואם כן הנשים שבשאר העיירות יהיו מותרות.

ויש לדון ליישב בכמה דרכים:

תירוץ א' - בקבוע לא אזלינן בתר קרוב
תירץ הפלתי, דעל כרחך צריך לומר דהואיל דחדית לן רחמנא דקבוע דוחה רוב, דכל קבוע כמחצה על מחצה דמי. וכן אמרינן (גמרא בבא בתרא שם) דרוב עדיף מקרוב.

נמצא דקבוע שדוחה אפילו רוב, דוחה אף לקרוב דגרע מרוב, ואם כן מכיון דאמרינן בגמרא נזיר (שם) דאיירי הכא דהאשה הוה קבוע, אם כן לא אזלינן בתר קרובא כלל. [ונפרי מגדים (סי' ק"י בחקירה הג' בדין קבוע) מסתפק בזה. ובשערי דעת (להגאון בעל שמן רוקח סי' ק"י) ובתשובות הגר"ש איגר דלקמן, מוכיחים כהאמור מתוספות בבא בתרא כ"ג ב' ד"ה רוב].

אך בדרכי תשובה (סי' ק"י ס"ק מ"א) כתב לדינא דהעיקר כדעת הסוברים דגם בקבוע מהני קרוב. ואם כן הדרא קושיין.

תירוץ ב' - יסוד דהגר"ש איגר
הנה כתב בתשובות רבי שלמה איגר (יו"ד סי' כ"ב) דמכיון דלא פירשה תורה שניזל בתר קרובא, כמו שפירשה תורה דניזיל בתר רוב, [מקרא דאחרי רבים להטות], אלא דילפינן כן ממה שמצינו בפרשת עגלה ערופה דאזלינן בתר העיר הקרובה, אם כן אין לנו בו אלא חידושו,

ואם כן לא מצינו לדון מכח קרובא כי אם על שאלת מאין בא, כמו בחלל שמונח לפנינו, ואנו שואלין מאין בא זה עד פה, אבל על שאלה לאן הלך, כמו בנידון דידן, דהשאלה לאן הלך השליח, ונאמר דודאי הלך למקום קרוב, זה לא מצאנו. [א"ה, ועיין עוד בשערי יושר ש"ד פ"ב].

תירוץ ג' - חזקה
לכאורה יש ליישב באופן ג', דהנה אם על ידי הליכתו לעיר פלונית יטמא השליח, ודאי לא נימא דיהא המשלח מותר בקרובות נשי העיר הזאת מפאת חזקת טהרה של השליח, דהרי לא דיינינן אם השליח טמא או טהור, אלא דיינינן מי נתקדשה, ואם כן נימא דהכי נמי דין הקרוב על השליח לא יהני להכריע מי נתקדשה.

אבל באמת תירוץ זה ליתא מתרי טעמי:
חדא, דודאי הדין שאם שני אנשים שלחו שליח לקדש אשה, כגון ששליח אחד נשלח לקדשה לראובן, ושליח שני לקדשה לשמעון, והנה בא שליח אחד, ושכחו מיהו, ומספקין שליח זה מאין בא, אם הוא שליח של ראובן, או שליח של שמעון, ודאי דאמרינן דנלך אחר

הקרוב. וטעמא דמילתא דהנידון על השליח מאין בא. והכי נמי כשדיינינן לאן השליח הלך.

תו, דאף אם נימא דאין הנידון על השליח, מכל מקום הא רוב מהני אף אם אינו על הנידון עצמו,

דהנה אמרינן בגמרא יבמות (ל"ה ב') דספק בן תשע לראשון או בן שבע לאחרון, חשיב ספק. והקשה בפלתי (בקונטרס בית הספק שבסוף הספר כרתי ופליתי אות ב') אמאי הוה ספק, נוקמא לאם בחזקת ריקנית, ואם כן נתעברה רק אחר כך, וממילא הוה בן האחרון.

אלא צריך לומר דאין הנידון אימת נתעברה, אלא בן מי הוא, ואין חזקת הגוף דהאם מהני להכריע מי האב.

ונועד עיין בהגרע"א (יו"ד סי' ט"ו ד"ה נשאלתי) דכתב שאם מסתפקים אם הבהמה היא בת שמונה או לא, אי אפשר להכריע מפאת החזקת מעוברת שילדה ככל המאוחר].

ואם כן תיקשי דבגמרא יבמות (ל"ז א') מקשינן דהלך אחר רוב נשים ורוב נשים לתשעה ילדן, הרי דהרוב על האשה היה מכריע מי האב. אלא על כרחך חזינן דאזלינן בתר רוב אע"פ דאינו על הנידון עצמו.

תירוץ ד' - טענת הגר"י מהמבורג
בגליון הפליתי מובא שמתרץ הגר"י מהמבורג, דבההיא דשליח שמת ליכא למימר סברא דקרוב, דהרי דילמא לא נתרצו נשי העיר להתקדש לו, או שהשליח לא מצא שם אשה שתהיה הגונה לו, ואם כן לא קידש השליח אלא הרחוקה.

וצריך עיון, דהא מכל מקום דיינינן בגמרא להתירו מפאת דינא דכל דפריש, [אלא אמרינן דהוה קבוע משום דהדרא לניחותא], ואם כן הוא הדין נימא דמותר מפאת דינא דקרוב.

נפקותות מתירוצים הנ"ל

הנה יש לדון בכמה נפקותות, בין תירוץ הפליתי דבקבוע לא אזלינן בתר קרוב, ובין דברי הגר"ש איגר דלא אמרינן קרוב להכריע לאין הלך:

א. עמון ומואב
הנה אמרינן (ש"ע אה"ע סי' ד' סעי' י"ז) דהאידינא סנחריב בבל כל האומות, לפיכך עמוני ומואבי ואדומי שנתגירו, מותרין לבא בקהל מיד, דכל דפריש מרובא פריש, ואנו תולים שהוא מרוב אומות שהם מותרים מיד.

והנה יש לשאול הכא שאלת הפליתי, דהנמצאים סמוך לעמון ומואב נאמר שהם עמון ומואב מדין קרוב. ויהא מיושב לדעת ר' שלמה איגר, דהרי מדין קרוב לא אמרינן לאין הלכו. אך יש לדחות, דכשסנחריב בבלל האומות, העבירם מסוף העולם ועד קצהו.

ב. מקל כביסה
להאמור, כשמוצאים מקל כביסה ברחוב, ומסתפקים מאיזה בית נפל המקל, אמרינן דבא מהבית הקרוב, אבל כשחסר מקל אחד ורואים שתי מקלות, ומסתפקים איזה מהשתים הוא המקל שנפל מביתו, בזה לדעת הגר"ש איגר הקרוב לא יכריע, דהרי הכא אין הנידון מאין בא המקל, אלא לאן הלך מקל שלו, אם למקום המקל הראשון, או למקום המקל השני.

ג. כסאות
הנה עובדא הוה שאדם הזמין אנשים רבים לקידוש לביתו בשבת חנוכה לאחר התפילה, והנה המשרתת הנכרית הכינה הכל, ולקחה חנוכיה לאחר שדלקה, ולקחה הכסא שתחתיה שהיה דומה לכל הכסאות שסביב לשולחן, וצירפה גם כסא זה.

והנה הכסא שהיה מותחת החנוכיה, הוה מוקצה מחמת בסיס לדבר האסור, ואסור לטלטלו בשבת, והשתא אינו ידוע איזה כסא שהוא המוקצה, ונמצא דכל הכסאות נאסרו.

ויש לדון להתיר מפאת הא דאזלינן בתר הקרוב, ונימא דנבדוק מהכסאות שבכאן, איזה הקרוב ביותר למקום הכסא שהיתה עליו החנוכיה, ונימא דכסא זה הוא הבסיס מדינא דקרוב.

אמנם לאחר העיון אין זה נכון, דאין להתיר משום קרוב למקום הראשון, או מטעמא דהפליתי, דהוה ליה קבוע, דהרי הכסאות קבועים, והוה קבוע שאינו ניכר דהוה קבוע מדרבנן, [כמו התם בגי']. או מטעמא דהגרי"ש איגר דהנידון להיכן הולך.

וכי תימא דאיכא להתיר לטלטל כל הכסאות משום דהמוקצה בטל ברוב, אינו כן, חדא, דהוה דבר שיש לו מתיירין, ואמנם בצ"ח (ביצה ד' א', כ"ד ב', פסחים ט' ב') כתב שבדבר שאפשר לשמש גם היום וגם מחר, לא אמרינן דבר שיש לו מתיירין, ורק במידי דאכילה, אך הגרע"א (מערכה למסכת עירובין ל"ח א' ד"ה והנה היה) דייק מדברי הש"ך (סי' ק"ב סק"ח) דלא סבירא ליה הכי. תו, דהכא הכסא הוא דבר שבמנין ואינו בטל.

אלא יהא ההיתר רק ליקח הכסאות המסופקין על ידי נכרי מפאת טלטול מוקצה על ידי נכרי, או שבות דשבות במקום מצוה. ועיין בתשובות חזון נחום (ח"א סי' ל"ג).

ויברכו את רבקה

וַיִּבְרְכוּ אֶת רִבְקָה וַיֹּאמְרוּ לָהּ אַחֲתֵנוּ אֵת הַיְי לְאַלְפֵי רַבָּה וְגו' (כ"ד ס')
הנה ילפינן במסכת כלה (פ"א ה"א) מניין לברכת חתנים מן התורה, שנאמר 'ויברכו את רבקה ויאמר לה אחותינו את היי לאלפי רבבה וגו'. וכתבו התוספות בכתובות (ז' ב' ד"ה שנאמר) דאיירי בברכת אירוסין.

והנה אמרינן בשולחן ערוך (אה"ע סי' ל"ד סע' א', ורמ"א שם) כל המקדש אשה, בין על ידי עצמו בין על ידי שליח, לפני שמקדש מברך, 'אשר קדשנו במצותיו וצונו על העריות, ואסר לנו הארוסות, והתיר לנו הנשואות על ידי חופה וקידושין, ברוך אתה ה' מקדש עמו ישראל על ידי חופה וקידושין'.

והנה יש לחקור אם האי ברכה הוה ברכת המצוות או ברכת השבח. ויש לדון בזה מכמה אנפי:

א. מחלוקת רמב"ם ורא"ש

הנה מצאנו דפליגי בזה הרמב"ם והרא"ש, דהנה כתב הרמב"ם (פ"ג הל' אישות הכ"ג) דכל המקדש אשה, צריך לברך קודם הקידושין, ואחר כך מקדש, כדרך שמברכין קודם כל המצות. חזינן דהוה ברכת המצוות.

[ומה דמברך המסדר קידושין, יש לומר דמוציא את החתן, וחשיב המסדר בר חיובא, דהרי היה יכול לקדש בעצמו, ואם כן יכול להוציא, וכמו בכל ברכת המצוות].

אמנם הרא"ש בכתובות (פ"ק סי' י"ב) פליג, וכתב דברכה זו אינה ברכה לעשיית המצוה, דלא נתקנה ברכת המצוות על מצוה זו, [ועיין שם שביאר הטעם], אלא הוה ברכת השבח, לתת שבח להקב"ה אשר קדשנו במצותיו, והבדילו מן העמים, וצוונו לקדש אשה המותרת לנו, ולא אחת מן העריות. [ועיין פרי מגדים פתיחה להלכות ברכות אות ט"ו].

ב. להפסיק בין הברכה לקידושין

הנה יש לדון, דלכאורה נקטינן דאינו כברכת המצוות, דאטו אם החתן דיבר בין ברכת אירוסין לקידושין צריך לחזור ולברך.

שוב ראיתי באוצר הפוסקים (חלק י"ב דף ז' א') דהביא בשם הפרי מגדים (פתיחה להלכות ברכות אות י"ד) ועוד פוסקים, דבאמת ראוי שלא להפסיק בדיבור בין הברכה לקידושין.

ותמהו (באוצר הפוסקים שם) דאמאי הוסיפו הפוסקים (שם) דאם בדיעבד הפסיק צריך לחזור ולברך, דהניחא לרמב"ם, אבל לרא"ש דהוה ברכת הודאה בעלמא מאי איכפת לן, ואם כן אפילו אם חיישינן לשיטת הרמב"ם, מכל מקום הוה ספק ברכות להקל.

[ואולי דעת הפרי מגדים וסייעתו, דלא שייך שבח לפני הקידושין, אלא צריך שתהא הברכה סמוכה להקידושין].

ג. לברך לאחר שקידש

הנה יש לדון אם שייך לברך ברכת אירוסין לאחר שקידש. והנה לדעת הרמב"ם יש לומר דאינו יכול לברך אלא קודם הקידושין,

וכמו בכל ברכת המצוות דקיימא לן דמברך רק עובר לעשייתן. ולכאורה כן נראה, דאטו מי שקידש אשה, כגון ע"י הן הן עדי יחוד הן הן עדי ביאה, נימא ליה שיברך לאחר מכן כל ימי חייו. אמנם לדעת הרא"ש דהוה ברכת השבח, יש לדון האם יכול לברך גם לאחר הקידושין כל שנמצא באותו מעמד.

ד. פלוגת הרמב"ם והרא"ש אם יכול לברך בשעת נישואין

ובאמת חזינן דדעת הרמב"ם (שם) שמברך רק קודם הקידושין, ואם לא בירך לא יחזור ויברך, וכך פסק המחבר (אה"ע סי' ל"ד סע' ג'), ודעת הרא"ש דאפשר לברך גם בשעת הנשואין, וכך פסק הרמ"א (שם).

ואכתי לא נתבאר להרא"ש אם לאחר החופה והיחוד אכתי אפשר לברך, כל שנמצא באותו מעמד.

איברא הבית יוסף (שם) כתב דטעמא דיכול לברך עד הנשואין, היינו מכיון שלא נגמר ההיתר. וכן נראה דמתבאר מהתשב"ץ (ח"ב סי' ע"ד) [דביאר דקידושין אינו מצוה העומדת לעצמה, אלא מצד שהיא מתרת את האשה לבעלה אחר שעשה בה מעשה אחר, והוא מעשה נשואין, שאילו קידש על מנת שלא לכונס אין כאן מצוה כלל, וכיון שכן כל זמן שלא נכנסה לחופה עדיין מצוות האירוסין קיימת ומברך עליה]. ואם כן לאחר החופה, דכבר נגמר ההיתר, לכאורה אינו יכול לברך.

שוב ראיתי באוצר הפוסקים (חלק י"ב דף ט' ב') בשם שערי ברכה (ס"ב אות ח') דלאחר ברכת נשואין, אין לברך ברכת אירוסין. וכן איתא בריב"ש (סי' פ"ב).

ה. אם צריך לשמוע

הנה דעת הנודע ביהודה (תניינא אה"ע סי' א') דעיקר הברכה להוציא את החתן, ואם אין החתן שומע, אין לברך. ודן אם סגי באופן שרק הכלה שומעת.

אמנם דעת הבית שלמה (סי' פ"א) דכיון דלהרא"ש הוה ברכת השבח, אם כן מהני אף באינו שומע.

ובאמת תיקשי על הנודע ביהודה, הרי הרמ"א נוקט כדעת הרא"ש דהוה ברכת השבח, ואם כן נימא דמהני אע"פ דאינו שומע. אך יש לומר דסובר הנודע ביהודה, דאע"פ שלדעת הרא"ש הוה ברכת השבח, מכל מקום הך ברכת השבח רמיא רק על החתן.

טעה ואמר 'ואסר לנו את הנשואות'

הנה עובדא הוה בברכת אירוסין, שבמקום לומר 'והתיר לנו את הנשואות לנו על ידי חופה וקידושין', טעה ואמר 'ואסר לנו את הנשואות לנו על ידי חופה וקידושין', ועמדו על כך באמצע הסעודה.

ויש לדון מכמה אנפי האם צריך לחזור ולברך הברכת אירוסין:

א. האם יכול לברך באמצע הסעודה

הנה יש לדון אם באמצע הסעודה עדיין יכול לברך ברכת אירוסין. ולדעת הרמב"ם (שם) דהוה ברכת המצוות, ודאי דאינו יכול לברך אלא לפני הקידושין.

אלא הנידון לדעת הרא"ש דהוה ברכת השבח, האם נימא דיכול לברך גם באמצע הסעודה, דעדיין הוה במעמד הנשואין. והארכנו בזה לעיל (אות ד').

[ובאמת נתברר דבהאי עובדא החתן והכלה היו מהנוהגים כבית יוסף, והרי המחבר פוסק כהרמב"ם, ואם כן ודאי שאין לחזור ולברך לאחר שכבר קידש].

ב. האם חייב לחזור ולברך

הנה אם עמדו על כך קודם הקידושין, [והיה לאחר כדי דיבור], יצטרך לברך שנית ולתקן.

אך יש לדון דאינו חייב לחזור ולברך, דהחתימה 'מקדש עמו ישראל על ידי חופה וקידושין', כוללת גם להיתר הנשואות לנו, ואם כן שפיר דמי. אך עכ"פ נהי דחתימה איכא אבל פתיחה ליכא.

ג. ארוכה שעשאה קצרה

אלא יש לדון האם ארוכה שעשאה קצרה מהני, ואם כן יהני מפאת החתימה לבד.

ובספר פתח הדביר (סי' ר"ח) דן לענין מי שחייב לברך במעין שלוש מחמת תרי סיבות, כגון שאכל מזונות וגם שתה יין, ושכח להזכיר במעין שלש אחד מהדברים, כגון שהזכיר רק 'על הגפני' ולא 'על המחיה', ובסיום הזכיר שניהם, דיש לומר דמהני משום ארוכה שעשאה קצרה.

אך באמת התם שאני, דהתם הזכיר דבר שאכל, ואם כן יש שם ומלכות בפתיחה שחלו, משא"כ בנידון דידן, דאין כאן פתיחה דמהני.

ולפי זה באכל רק מזונות, והזכיר בתוך הברכה רק 'על הגפני', ובחתימה אמר 'על המחיה', לא יועיל מפאת ארוכה שעשאה קצרה, דלא היה פתיחה כלל, והכי נמי בנידון דידן דחסר בפתיחה.

ובספר לה' הארץ ומלואה (ט"ז - י"ט) אייתי דדן בעל הדרך אמונה באמר רק יוצר המאורות דשפיר דמי, אבל אסיק דאינו כן.

ד. מכלל לאו אתה שומע הן

עוד יש לדון דאינו חייב לחזור ולברך, דהרי קודם קאמר 'ואסר לנו את הארוסות', ומשמע מזה שהתיר הנשואות. וכמדומה שזה דבר רחוק, שהברכה תחול מכח 'מכלל לאו אתה שומע הן'.

ה. ההמשך רק אתקיל מלוליה

תו, דאף אם נימא דבהשמיט לגמרי 'את הנשואות' נימא דחל מכח 'מכלל לאו', מכל מקום הכא הרי תוך כדי דיבור קאמר 'ואסר לנו את הנשואות', ואם כן הא קאמר בהדיא דלא כהמשמעות דמכלל לאו.

אלא נימא דאם איתקל מלוליה לא חשיב חזרה, וחשיב כלא אמר כלל. **אלא יש לדון בהאי סברא דאתקיל מלוליה בכמה אנפי:**

א - אתקיל מלוליה מגרע

הנה זו שאלה כללית, האם אתקיל מלוליה הוה כמאן דליתיה,

וכעין זה יש לדון בספירת העומר, כגון בגוונא דהיה צריך לומר שלשה ימים בעומר, [ויצא אף אם לא אמר בעומר], והנה במקום לומר שלשה ימים בעומר, אתקיל מלוליה ואמר שלשה ימים בזומר, והנה זו משמעות אחרת, כי בזומר עניינו קיץ. [דכך תרגומו באדיש].

ובפשוטו אע"פ דאתקיל מלוליה, לא עלתה לו הספירה. ואם כן הכי נמי בנידון דידן לא עלתה לו הברכה.

וכן נראה בפשוטו, דהרי אע"פ דאתקיל, מכל מקום כמו דחזינן דכשבעינן דיבור, הוה שפיר דיבור, אם כן הכי נמי הוה מקלקל. וצריך תלמוד.

ב. עובדא באיתקיל מלוליה במעשה הקידושין

שמעתי עובדא שאדם אמר הרי את מקודשת לי בטבעת זו כדת משה וישראל **על ידי חופה וקידושין**, והצריכוהו לחזור, והתם נמי הא דסיים הוה אתקיל מלוליה.

אך יש לומר דהתם גרע, דהוה אמירת קנין מן הקונה למקנה, וכל שגרע אמירתו אין כוונת מקנה. אך אם הא דאתקיל מלוליה לא

חשיבא סוף דיבורו, מאי איכא למימר.

ג. לחלק בין אתקיל מלוליה, לבין מכוון לענין אחר

הנה אם בשבעה ימים לעומר, אמר 'היום שבע ימים ושלשה', והתכוון באמירת שלשה, שיביאו לו שלשה תפוחי עץ, יש לומר דיועיל, ואם כן באתקיל מלוליה, הא לא הוה לשם ספירה, ומאי שנא מתפוחי עץ.

אך יש לחלק, דשאני בין מכוין לדבר מסויים, ובין אתקיל דאין כל כוונה, ואם כן באתקיל מצטרף לספירה, והנה המה דברים מחודשים, אך כמדומה שיותר נוטה כן.

והנה יש לראות סברא זו, דהנה אם סיים בשמונה עשרה חתימה של ברכה אחרת, חוזר לראש הברכה, ובטעה בג' ראשונות, חוזר לראש, ולכן אם במקום הקל הקדוש טעה ואמר חונן הדעת חוזר לראש, ומשמע אף באתקיל מלוליה,

אך אם כשהיה צריך לומר הקל הקדוש ראה בנו עושה שטות, וזוף בו חונן הדעת, לשם נזיפה, בפשוטו לא יחזור, הנה מתבאר החילוק.

בירכו רק כשנתקיים התנאי

וְיִשְׁלַחוּ אֶת רִבְקָה וגו' וְיִבְרְכוּ אֶת רִבְקָה וגו' (כ"ד נ"ט – ס')

הנה במקנה (קונטרס אחרון סי' ל"ד סע' א') דן האם מברך בקידושין על תנאי. וכתב דיש לומר דאין לברך בשעת קידושין דחיישינן שמא לא יתקיים התנאי, אלא מברך בשעת קיום התנאי.

וכתב דכן משמע בפרשתינו, דהרי כתיב 'ויברכו את רבקה', וילפינן מיניה ברכת אירוסין, ומשמעות הכתובים משמע שכבר היה קדושין מאתמול,

ועל כרחך צריך לומר דהיה קדושין על תנאי שתלך עמו, כמשמעות הכתובים, על כן לא היו מברכין ברכת אירוסין עד לאחר שנתקיים התנאי, וכמו דכתיב וישלחו את רבקה וגו' והדר כתיב ויברכו את רבקה וגו'.

ותיקשי, דהרי כשנתקיים התנאי חלו הקידושין למפרע, ונמצא דכבר עשה הקידושין מקודם, והיאך מברך בשעת קיום התנאי.

ואף אם חל רק לאחר זמן, הא חזינן דפסק בתרומת הדשן (סי' רס"ט) בפדיון הבן לאחר ל', דאין מברכין בכלות ה' יום, דבאותה שעה לאו מידי קעביד, דממילא הבן פדוי כל כמה דלא נתאכלו המעות. וצריך עיון. [נעניין בתשובות הגרע"א (כו"ח תניינא עמוד ק"ה) דמשמע מדבריו דמברכין בקידושין על תנאי, וצריך עיון].

והנה כתב בתשובות 'האלף לך שלמה' (אה"ע סי' ק"ט) דבמקדש לאחר ל', יכול לברך ברכת אירוסין בכלות ה' יום. וגם על דבריו תיקשי מפיסקא דתרומת הדשן וכהנ"ל.

ולפי זה יש לדון באופן שזרק סכין בכוונת שחיטה, ולא בירך, דאינו יכול לברך בשעה שנשחט. [נעניין בבר אלמגוים השלמות עמוד תשנ"ה].

דחוי לענין מצות קידוש

דיהא פסול בחול המועד, דהרי בהביאו לביתו באמצע יום טוב נעשה טבל, ואם כן הוה נראה ונדחה וחזר ונראה. ולא הוה בידו דאסור לעשר ביום טוב.

ומעתה תיקשי, בכל יין שעבר עליו שבת לאחר שקצרוהו, והובא לבית לאחר השבת, נימא דיהא דחוי לקידוש.

ד. אינו חפצא של מצוה

אמנם נראה דלא אשכחן דחוי אלא בדם של כסוי הדם ובהדס, אבל האי יין לא חשיבא חפץ של מצוה.

אע"פ שבקידש על יין שהיה סתם יינם, נפסל משום מצוה הבאה בעבירה, כדן בתשובות מחזה אברהם (להגאון מבראדי, ח"א סי' מ"ט). [א"י, אע"פ דמבואר בירושלמי בשבת (פרק האורג ה"ג) דאין פסול דמצוה הבאה בעבירה אלא בחפצא של עבירה].

ובאמת בתשובות כוכב מיעקב כתב דמהאי טעמא גם מצוה הבאה בעבירה לא יהא בכוס של סתם יינם].

הנה שמעתי דנים ביין שנקפא ושוב נמס, דיהא פסול לקידוש מפאת דיחוי, דהרי בנראה ונדחה וחזר ונראה, הוה דחוי אף שבידו.

א. בידו

יש לדון דחשיב דחוי רק היכא דאסירא לתקנו, כגון בליקט ענבים מהדס, דאסור ללקט ביום טוב, [ואם כן בחול המועד יהא כשר]. משא"כ בנידון דידן דבידו להפשירו בכל שעה.

אך הרי בדחיה בידים, כתבו תוספות בסוכה (ל"ג א' ד"ה נקטם) דבהפריש קרבן והמיר דתו, הוה דחוי, אע"פ שבידו לחזור בו. אבל התם הטעם מפאת שאינו רוצה לחזור.

ב. דחוי לשאר כוסות של ברכה

אלא נימא דלא היה דחוי ביום השבת. אך איכא שאר כוסות של ברכה, ואם כן יש לדון דהוה חדא מצוה, ואם כן הוה נראה ונדחה.

ג. יין שהובא לבית לאחר השבת

הנה שמעתי לדון באתרוג שנתלש, ובאמצע היום טוב הובא לבית,

"שלמים מציון"

דברי תורה בפרשת השבוע בהלכה ובאגדה מתורתו של מורנו ורבנו
הגאון הגדול רבי שלום בן ציון פלמן זצוק"ל

פרשת חיי שרה

"בת עשרים כבת שבע"

"ויהיו חיי שרה מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים שני חיי שרה". (פרק כ"ג פסוק א').

התנשאה והתגאתה בזה כלל וכלל.

מובא על החזון איש, שמעולם לא הביט במראה, ולא הכיר בצורת פניו. פעם אחת הזדמן לו להיות בברלין, והיה שם מראה גדולה על כל הקיר. החזון"א הלך לכיוון הקיר - המראה, ולפתע הוא רואה אדם שהולך כנגדו (שזה היה דמותו בעצמו, שהשתקפה לה מהמראה). החזון"א פנה לצד, כדי לפנות את המקום לאותו אדם שבא כנגדו שיוכל לעבור. וכאשר פונה לצד הוא מבחין שגם אותו אדם פונה לצד וממשיך לבוא כנגדו, וככל שהחזון"א הולך יותר לצד, גם אותו אדם פונה ועומד ממש ממולו. עד שבסוף נפגש ונתקל באותו אדם. ורק אז הבין שזו דמותו שלו בעצמו, שהשתקפה לה בקיר שממול שהיה מכוסה כולו במראה.

פעם הראו לחזון"א תמונה מהחתונה של הגאון רבי שלמה ברמן זצ"ל, ובתמונה ההיא ראו גם את החזון"א בעצמו. כשהביט בה וראה את דמותו, שאל מיהו האדם הזה שנראה בתמונה, שהוא מאוד דומה לאחיו הגאון רבי מאיר קרליץ...

ופרש"י, לכך נכתב שנה בכל כלל וכלל, לומר לך שכל אחד נדרש לעצמו, בת מאה כבת עשרים לחטא, מה בת עשרים לא חטאה שהרי אינה בת עונשין, אף בת מאה בלא חטא, ובת עשרים כבת שבע ליופי.

הקשו על רש"י איזה שבח יש בענין הזה ששרה היתה "בת עשרים כבת שבע ליופי", וכי יופי חיצוני הוא שבח שראוי לשבח בו את האדם, הלא מקרא מפורש הוא (משלי פרק ל"א) "שקר החן והבל היופי אשה יראת ה' היא תהלל", שכל ענין היופי הוא שקר והבל, ואיך כאן הפסוק משבח את שרה בדבר היופי.

ונראה לומר שכוונת הפסוק היא לשבח את הענווה של שרה, דהנה ילדה קטנה כבת שבע, אפילו אם תהא הכי יפה בעולם הרי לא יהיה לה מזה שום גאווה והתנשאות, אלא היא תתנהג בתמימות ובפשטות, ואינה מחשיבה את מראה לדבר שיש בו מה להתגאות. ובזה בא הפסוק לומר, שכאשר שרה היתה בת עשרים, אפילו שהיה בה היופי הכי גדול שבעולם, מ"מ ההנהגה שלה היתה בתמימות ובפשטות כמו בת ז', ולא

"גר ותושב אנכי עמכם - קנין אברהם אבינו בארץ ישראל"

"גר ותושב אנכי עמכם תנו לי אחוזת קבר עמכם ואקברה מתי מלפני". (פרק כ"ג פסוק ד').

הוא נחשב לבעלים על הארץ. ולכן רועי אברהם רבו עם רועי לוט וטענו שזה שהם מרעים את בהמתם בשדות אחרים נחשב לגזל. ומעתה קשה איך כאן אברהם אבינו אומר לבני חת, שאם אינם רוצים למכור לו את השדה לאחוזת קבר, הרי הוא לוקח את השדה בתור תושב, שהקב"ה כבר נתן לו את הארץ בזה שאמר לזרעך אתן את הארץ הזאת, וכל הארץ שלו ובבעלותו, ובזכותו ליטול מהם את השדה הזו. הרי עדיין הכנעני והפרזי יושב בארץ, ואברהם עוד לא זכה בארץ, ואין לו זכות ליטול מהם את השדה.

קום התהלך בארץ - הליכתו של אברהם בארץ היא מעשה קנין

ונראה ליישב דהנה הקב"ה הבטיח לאברהם אבינו כמה פעמים שיתן לזרעו את הארץ, בתחילת פרשת לך לך (פרק י"ב פסוק ז') כתוב בפעם הראשונה את ההבטחה הזו, ונאמר בפסוק "לזרעך אתן את הארץ הזאת". ואח"כ בפרשת לך לך מובא המעשה עם רועי אברהם ורועי לוט, שרועי אברהם הוכיחו אותם על הגזל, ומחמת המעשה הזה נפרדו דרכיהם של אברהם ולוט. ומיד לאחר שלוש נפרד מאברהם כתוב בפסוק (פרק י"ג פסוק י"ד-י"ז) "וה' אמר אל אברהם אחרי הפרד לוט מעמו שא נא עיניך וראה וגו'. כי את כל הארץ אשר אתה רואה לך אתננה ולזרעך עד עולם וגו'. קום התהלך בארץ לארכה ולרחבה כי לך אתננה".

והנה בהבטחה הזו מלבד עצם ההבטחה שהקב"ה חזר ואמר שיתן לו ולזרעו את הארץ, כתוב עוד שהקב"ה אמר לאברהם "קום התהלך בארץ

ופרש"י, גר ותושב אנכי עמכם, גר מארץ אחרת ונתישבתי עמכם. ומדרש אגדה אם תרצו הריני גר, ואם לאו אהיה תושב ואטלנה מן הדין שאמר לי הקב"ה לזרעך אתן את הארץ הזאת.

הנה לדברי מדרש האגדה כשאמר אברהם אבינו לבני חת "גר ותושב אנכי עמכם" הוא התכוון לומר בזה שאם אתם מחשיבים אותי כגר, ונותנים לי השדה לאחוזת קבר בתור גר שאינו תושב המקום, שצריך לשלם כסף בעד הקבר, מוטב. כלומר שאשלם בעד השדה.

אבל אם אתם לא תרצו לתת לי את השדה, אפילו בתשלום מלא כגר, הרי אני תושב שהקב"ה אמר לי לזרעך אתן את הארץ הזו, וממילא הכל שייך לי, ויש לי זכות לקחת את השדה הזו בחינם.

והכנעני והפרזי יושב בארץ

ולכאורה צ"ע דהנה לעיל בפרשת לך לך (פרק י"ג פסוק ז') כתוב בפסוק, "ויהי ריב בין רועי מקנה אברם ובין רועי מקנה לוט, והכנעני והפרזי אז יושב בארץ". ופרש"י, ויהי ריב, לפי שהיו רועים של לוט רשעים ומרעים בהמתם בשדות אחרים ורועי אברם מוכיחים אותם על הגזל, והם אומרים נתנה הארץ לאברם ולו אין יורש, ולוט יורשו ואין זה גזל, והכתוב אומר והכנעני והפרזי אז יושב בארץ ולא זכה בה אברם עדיין. ומבואר שכל זמן שהכנעני והפרזי עדיין יושב בארץ, הרי אברהם אבינו עדיין לא זכה בארץ. ואע"פ שהקב"ה הבטיח את הארץ לאברהם, מ"מ בפועל עוד לא זכה בזה, והכנעני והפרזי שיושב בארץ

לארכה ולרחבה", שאברהם אבינו נצטווה לעשות מעשה בעלות בארץ, ע"ז שילך בארץ לארכה ולרחבה.

וי"ל דמעתה לאחר שאברהם אבינו התהלך בארץ, המעשה הזה פעל שהבטחה של הקב"ה שיתן לו את הארץ היא לא רק בגדר הבטחה בלבד, אלא מיד עכשיו קיבל כבר בעלות בארץ. והמעשה הזה של התהלך בארץ מוגדר כמעשה חזקה או כיבוש בארץ מצד אברהם אבינו, ומעתה הוא הבעלים בארץ ולא הכנעני והפרזי. ואע"פ שעדיין הכנעני והפרזי יושב בארץ, נחשב הדבר שהם יושבים בארץ לא להם, והבעלים האמיתי הוא רק אברהם אבינו.

ולפי זה מובן מאוד, שהמעשה עם רועי אברהם ורועי לוט, היה לפני המעשה הזה שאמר לו הקב"ה קום התהלך בארץ, ואז היתה רק ההבטחה לזרעך אתן את הארץ הזאת. ובאותה שעה באמת לא היתה לאברהם בעלות בארץ, אלא הכנעני והפרזי אז בארץ ולא זכה בה אברהם עדיין. ולכן רועי אברהם טענו לרועי לוט בצדק, שבוזה שהם מרעים את בהמתם בשדות אחרים הרי זה גזל.

אבל עתה במעשה של בני חת מדובר לאחר הציווי שנצטווה אברהם "קום התהלך בארץ", ואז כבר זכה אברהם בארץ, והוא הבעלים, ולא הכנעני והפרזי. ולכן עתה אברהם יכול לומר לבני חת גר ותושב אנכי עמכם, שאם לא תתנו לי את השדה בתור גר, יש לי זכות ליטלה בעל כרחכם בתור תושב, כיון שכל הארץ שייכת לי בהבטחה שאמר הקב"ה לזרעך אתן את הארץ הזו, וכבר זכיתי בארץ ע"י המעשה של קום התהלך בארץ.

אם הליכה היא מעשה חזקה - מחלוקת רבי אליעזר וחכמים

אמנם באמת מצינו בגמ' מחלוקת תנאים, בגדר הליכתו של אברהם אבינו בארץ, שהלך על פי ציווי ה' שאמר לו "קום התהלך בארץ", האם ההליכה הזו היתה בגדר קנין חזקה לקנות את הארץ ולקבל בעלות בארץ. או שזה היה הליכה בעלמא לראות את הארץ שהקב"ה הבטיח לו, אבל אין בזה שום קנין ובעלות בארץ.

דאיתא בגמ' בבבא בתרא (דף ק' א') מחלוקת תנאים בין רבי אליעזר לחכמים, אם ההולך בשדה ולא עשה בה מעשה חזקה של נעל גדר ופרץ, אלא רק הליכה בלבד, אם זה מוגדר כמעשה חזקה וקנה את השדה, או שהליכה לבדה אינה מוגדרת כחזקה.

ואיתא בגמ', "דתניא, הלך בה לארכה ולרחבה קנה מקום הילוכו דברי רבי אליעזר, וחכמים אומרים אין הילוך מועיל כלום עד שיחזיק. אמר ר' אלעזר מאי טעמא דר' אליעזר, דכתיב קום התהלך בארץ לארכה ולרחבה כי לך אתננה. ורבנן, התם משום חביבותא דאברהם הוא דקאמר

*

זכה אברהם אבינו בארץ

ליה הכי, כדי שיהא נוח לכבוש לפני בניו". מבואר בגמ' דיסוד הפלוגתא אם אפשר לקנות קרקע בהילוך הוא בדברי הפסוק שנאמר באברהם אבינו "קום התהלך בארץ", דרבי אליעזר סובר שההליכה הזו היתה בגדר חזקה בשדה, שאברהם קיבל בזה קנין ובעלות בשדה. ואילו חכמים חולקים שזה לא היה בגדר קנין ובעלות, אלא רק כדי שיהא נוח לכבוש לפני בניו, ופירש הרשב"ם, כדי שיהא נוח כו', דהוה להו כיוורשין ולא כגזלנין, ולא יהיה רשות לשטן לקטרג, ולא פתחון פה לבעל מדת הדין.

ומעתה לדברי רבי אליעזר שההליכה של אברהם אבינו מוגדרת כמעשה בעלות וקנין בארץ, מובן מאוד דברי רש"י שכאשר רבו רועי לוט עם רועי אברהם עדיין לא הלך אברהם בארץ, ולכן המעשה של רועי לוט שהרעו את בהמתם בשדות אחרים מוגדר כגזל. אבל כאשר בא אברהם לבקש את השדה לאחוזת קבר מאת בני חת, זה כבר היה לאחר שהוא הלך בארץ, ועתה הוא כבר הבעלים על הארץ, וממילא בזכותו להוציא את השדה מיד בני חת מדין תושב שכל הארץ שלו היא.

רש"י והמדרש בשיטת רבי אליעזר

אמנם לחכמים שההליכה הזו אינה מוגדרת כמעשה בעלות וחזקה, עדיין קשה מאוד איך אברהם אבינו טוען לבני חת "גר ותושב אנכי עמכם", והארץ שלי היא, הרי עדיין לא זכה בארץ.

ולכאורה אפשר לומר שרש"י והמדרש שפירשו את דברי אברהם שאמר לבני חת שיש לו זכות לקחת את השדה מדין תושב כיון שכל הארץ שלו, הם סוברים כשיטת רבי אליעזר, ולדבריו באמת עתה לאחר שאברהם הלך בארץ הוא זכה בארץ, והרי היא כבר שלו, וא"כ מובן מאוד שאמר להם שכל הארץ שלי היא.

אולם באמת מלבד עצם הדבר שהוא דוחק שרש"י בחר לפרש כדעת רבי אליעזר ודלא כהלכה, יש עוד קושי בעצם הביאור הזה בדברי רש"י, דהנה רש"י כותב שאברהם אמר לבני חת "אהיה תושב ואטלנה מן הדין שאמר לי הקב"ה לזרעך אתן את הארץ הזאת".

רש"י מצטט את הפסוק "לזרעך אתן את הארץ הזאת", ולכאורה אם כל הענין הזה שהתחדש לאברהם אבינו בעלות בשדה היה רק בפסוק "קום התהלך בארץ", א"כ רש"י היה צריך להביא את הפסוק או הפסוקים שנאמרו באותה פרשה, ולא את הפסוק שנאמר בפרשה קודמת אשר בפסוק הזה נאמר לאברהם רק הבטחה שיקבל את הארץ ועדיין לא קיבל בעלות בארץ.

שהקב"ה אמר לו כך, כבר זכה בארץ והיא שלו ובעלותו, עד כדי כך שמעתה הגויים שנמצאים בארץ ועובדים ומשתחוים לאילנות אינם יכולים לאוסרם, שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו.

ובוודאי שדוחק לומר שסתמא דגמ' היא רק לשיטת רבי אליעזר, ובאמת לחכמים לא קשה את הקושיא הזו. ואם הארץ כבר שייכת מיד לאברהם, קשה למה במעשה של ריב רועי אברהם עם רועי לוט, כתוב שהם הוכיחו אותם על הגזל, הרי אם הארץ שייכת כבר לאברהם אבינו מיד, שוב אין בזה גזל.

קנין הגוף וקנין פירות

ונראה לומר דהנה איתא בגמ' בראש השנה (דף י"ג א'), "דבעו מיניה חברייא מרב כהנא, עומר שהקריבו ישראל בכניסתן לארץ מהיכן הקריבוהו, אם תאמר דעיל ביד נכרי (אם לקחו מהתבואה שגדלה אצל הנכרים כאשר הארץ היתה ברשותם ובעלותם), קצירכם אמר רחמנא ולא קציר נכרי". מבואר בגמ' שאי אפשר להביא עומר מהתבואה של הנכרים שגידלו בארץ, כאשר הארץ היתה בבעלותם, משום שכתוב בפסוק קצירכם ולא קציר נכרי. רואים מזה שבזמן שהגויים היו בארץ, היתה להם בעלות בארץ, ולכן הקציר של הארץ נחשב קציר עכו"ם. ולא

לאברהם, מ"מ עתה כל זמן שהאמורי בארץ, הקנין של אברהם הוא רק קנין הגוף, ואילו הקנין פירות שיך עדיין לאמורי. וממילא זו גזילה להרעות את הבהמות בשדות אחרים.

אבל בפרשת חיי שרה כשאברהם אבינו רצה לקחת מאת בני חת אחוזת קבר, בשביל קבורת שרה, בזה הוא רצה להשתמש בזכות קנין הגוף שיש לו בשדה, שהשדה הזו קנויה לו בקנין הגוף וממילא הוא יכול ליטלה מהם. ולגבי קנין הגוף, ודאי שיש לאברהם אבינו קנין בארץ, ומותר לו לקחת מהם את השדה לצורך זה, ואין בזה איסור גזל. ולכן הוא טען להם, שאם אינם מוכרים לו את הקרקע, הרי יש לו זכות ליטול מהם את השדה מדין תושב, שהקב"ה כבר נתן לו אותה בהבטחה שהבטיח לו לזרעך אתן את הארץ.

אמנם עדיין יש לדון בזה, הרי קנין הפירות שיך לאמורי, וא"כ בני חת שיושבים באותה שעה בשדה הזו, יש להם בזה קנין פירות. א"כ יש לעיין אם מה שאברהם אבינו קובר שם את שרה, נחשב הדבר ששולל מהם את קנין הפירות שיש להם בקרקע, או לא. שאם ע"י הקבורה נשלל מהם זכות שימוש לפירותיה, א"כ שוב קשה איך יש לאברהם אבינו זכות ליטול מהם את השדה כאשר ע"י זה הוא שולל מהם את הזכות לפירות שיש להם בשדה, וצ"ע.

[א"ה, ולפי היסוד הזה צריך לומר שמה שחכמים סוברים בבבא בתרא שהמעשה של "קום התהלך בארץ" לא היה בגדר מעשה חזקה וקנין בעלות, אין כוונתם לומר שבאמת אברהם אבינו עדיין לא קיבל שום בעלות בארץ. אלא באמת מיד כשהקב"ה הבטיח לאברהם אבינו את הארץ, כבר קיבל בעלות לקנין הגוף, וכוונתם לומר שהמעשה של קום התהלך בארץ לא היה בתור קנין חזקה, כי גם לפני כן וגם לולי זה כבר הארץ קנויה לו. ועוד שמעשה ההליכה אינו מוגדר כקנין חזקה לשיטתם. אלא זה היה רק כדי שיהא נוח לכבוש לפני בניו, שלא יהיו כגזלנים אלא כיוורשים, שהרי גם אביהם כבר הלך בארץ. וזה יוריד את קטרוגי השטן ובעלי הדינים שמקטרגים על ישראל שהארץ הזו אינה שלהם].

גמלים של אברהם אבינו זמזמים היו - בהמתן של צדיקים אין הקב"ה מביא תקלה על ידם

"ויקח העבד עשרה גמלים מגמלי אדוניו וילך וכל טוב אדוניו בידו". (פרק כ"ד פסוק י').

לזמזם ולסתום את פיהם של הגמלים כדי שלא ירעו בשדות אחרים. הרי אם על חמורו של רפכ"י הקב"ה שמר שלא יכשל באיסור, על אחת כמה וכמה שעל בהמותיו של אברהם אבינו הקב"ה היה שומרם מאיסור, ובוודאי שלא היו אוכלים דבר איסור, ולא היו אוכלים משדות אחרים. וא"כ לשם מה הוצרך אברהם להוסיף ולסתום את פיהם של הגמלים, הרי גם בלא זה הם לא היו אוכלים ממאכל שאינו שלהם. ובישוב הקושיא נאמרו במפרשים הרבה תירוצים.

דווקא בדבר שהוא איסור אכילה

ונראה ליישב עוד, דהנה עיקר הכלל הזה שאין הקב"ה מביא תקלה לצדיקים, נאמר על הצדיק בעצמו, שהקב"ה שומרו מתקלה ודבר איסור. אלא שהגמ' לומדת את זה מק"ו מחמורו של רפכ"י, שאם בבהמתן של צדיקים אין הקב"ה מביא תקלה על ידן, כל שכן שצדיקים עצמם זוכים, שהקב"ה לא יביא תקלה על ידם.

והנה התוס' בגיטין (דף ז' א', ד"ה השתא בהמתן) מקשה מכמה מקומות שרואים שהיו צדיקים שכן נכשלו ובאה תקלה על ידם. ולכן התוס' כותב כמה כללים, מתי זוכים הצדיקים לשמירה שאין הקב"ה מביא תקלה על ידם. וכתב, "אמר ר"ת דלא פריך אלא גבי מידי דאכילה דגנאי הוא לצדיק שאוכל דבר איסור וכו'. ורב ירמיה בר אבא דאישתלי וטעים קודם הבדלה וכו', אין דבר מגונה כל כך אכילה של היתרא בשעת האיסור". וע"ש שהביא לזה עוד הוכחות, וכתב עוד כללים בזה.

אמרין שכל הארץ שייכת לאברהם אבינו, וממילא גם הגידולים שייכים לישראל. ובתוס' (ד"ה ולא קציר נכרי), הקשה על דברי הגמ', מהגמ' בעבודה זרה שמבואר שם שכל הארץ שייכת לאברהם אבינו והגויים אינם יכולים לאסור את האשרות. וז"ל: "ולא קציר נכרי, ואף על גב דירושה היא להם מאבותיהם, כדאיתא בע"ז פרק רבי ישמעאל דאמר רחמנא ואשריהם תשרפון באש, מכדי ירושה היא להם מאבותיהם ואין אדם אוסר דבר שאינו שלו, מ"מ יש לו במה שזרע. ומ"מ דייק התם שפיר משום אשרות שמדורות הראשונים".

מבואר בדברי התוס' שבאמת כאשר אברהם אבינו קיבל את ההבטחה מהקב"ה שיקבל את הארץ, כבר באותה שעה הוא קיבל בעלות וקנין בארץ, ולכן מבואר בגמ' בע"ז שהגויים שיושבים בארץ אין להם זכות לאסור את האשרות והעצים שגדלים בארץ, משום שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו. אבל מה שהגויים זרעו בעצמם, זה שיך לגויים, וכלשון התוס' "יש לו במה שזרע", כלומר שמה שזרע בעצמו זה שיך לו.

ובביאור הדברים כתב החזון איש (שביעית, סימן כ"א סק"ה), שאברהם אבינו זכה מיד בארץ בקנין הגוף, אבל כל זמן שהגויים עדיין יושבים בארץ שלא שלם עוון האמורי, הרי קנין הפירות שיך לגויים, ולא לאברהם אבינו. ועיין בריטב"א על ההגדה של פסח, על המאמר "ואולך אותו בכל ארץ כנען", שכתב מפורש כדברים הללו.

ונראה דלפי היסוד הזה אפשר ליישב את כל הקושיות, דבאמת בשעה שהקב"ה הבטיח לאברהם אבינו את הארץ, מיד הוא זכה בה, אלא שהקנין שקיבל באותה שעה בארץ היה קנין הגוף. ואילו קנין הפירות נשאר עדיין ביד הגויים שישבו בארץ, והיו מוחזקים בארץ. ועד שיושלם עוון האמורי, הרי הארץ קנויה לגויים לקנין פירות.

ומעתה מובן הכל, שהריב בין רועי אברהם לרועי לוט, היה לגבי הפירות, שרועי לוט הרעו את בהמתם בשדות אחרים, וטענו שכיון שנתנה הארץ לאברהם אבינו ממילא מותר להם לקחת את הפירות מיד האמורי. ועל זה רועי אברהם טענו להם, "והכנעני והפריזי אז יושב בארץ" ולא זכה בה אברהם עדיין. דהיינו שאע"פ שניתנה הארץ

ופרש"י, מגמלי אדוניו, ניכרין היו משאר גמלים, שהיו יוצאין זמזמים מפני הגזל שלא ירעו בשדות אחרים.

מבואר שכאשר גמליו של אברהם אבינו היו יוצאים מחוץ לבית, היה מקפיד להוציאם זמזמים שפיהם סגור, בכדי לא ילכו וירעו בשדות אחרים ויכשל בגזל.

וכן מבואר גם בהמשך הפרשה (פרק ל"ב), שכתוב **"ויבוא האיש הביתה ויפתח הגמלים ויתן תבן ומספוא לגמלים"**. ופרש"י, ויפתח, התיר זמם שלהם שהיה סותם את פיהם, שלא ירעו בדרך בשדות אחרים.

הנה בגמ' בחולין (דף ז' א') מובא "השתא בהמתן של צדיקים אין הקב"ה מביא תקלה על ידן, צדיקים עצמן לא כל שכן". והגמ' מביאה את המעשה בחמורו של רבי פנחס בן יאיר, שהביאו לפניו שעורים לאכול, ולא אכלה. חשבו שהסיבה לכך היא כיון שהשעורים אינם נקיים וגם יש ביניהם אבנים ופסולת, ע"כ ניקו את השעורים והוציאו את הפסולת, ואעפ"כ החמור לא אכל. אמר להם רפכ"י, דלמא לא מעשרן - אולי השעורים הללו אינם מעושרים. עשרניהו ואכל - הפרישו מעשר מהשעורים ואז החמור אכל.

מכאן שהקב"ה שומר אפילו את הבהמות של הצדיקים שלא יכשלו באיסור, ולכן כל זמן שזה לא היה מעושר הקב"ה שמר שלא יאכל מזה.

וברמב"ן עה"ת (פסוק ל"ב) כתב שבמדרש הקשה, אם הקב"ה שומר את בהמתם של צדיקים שלא יכשלו באיסור, למה אברהם אבינו היה צריך

המעשרות.

והנה כאשר אדם אוכל מאכל בגזילה, בוודאי שאי אפשר להגדיר את המאכל הזה כחפצא דאיסורא. אלא המאכל מצד עצמו הוא מאכל התר שראוי לאכילה, אלא שעתה בנסיבות המקרה שהאוכל בא לידו בגזילה אסור לו באופן אישי לאכול את המאכל הזה. ומעתה לדברי התוס' דבאופן כזה שהמאכל אינו אסור מצד עצמו אין את הכלל שאין הקב"ה מביא תקלה לצדיקים, א"כ כאשר מזדמן לצדיק מאכל גזול לא תהיה לו השמירה המיוחדת הזו שלא יבוא לו תקלה מזה. ואם כך הוא בצדיק עצמו, כל שכן בבהמתן של צדיקים שלגבי גזילה לא תהא להם השמירה המיוחדת שלא תבוא תקלה על ידם. ולפי זה מובן מאוד שגם הצדיק הכי גדול בעולם, שהקב"ה שומר גם על בהמותיו מתקלה, הרי הוא חייב לדאוג ולשמור שבהמותיו לא יאכלו מאכלים בגזילה, שעל זה אין את השמירה שאין הקב"ה מביא תקלה על ידם, כיון שעצם המאכל הוא מאכל של התר. ולכן אברהם אבינו הוכרח להוציא את הגמלים לרשות הרבים זמומים, שפיהם סגור. כדי שלא יאכלו בגזול משדות אחרים, שעל זה אין לו את השמירה שהקב"ה לא יביא תקלה על ידם.

מבואר בתוס' שכל הענין הזה שהקב"ה שומר את הצדיקים מתקלה, זהו דווקא במידי דאכילה שזהו גנאי לצדיק שאוכל דבר איסור, אבל בסתם תקלות אין לצדיק את השמירה המיוחדת הזו. ותוס' מוסיף שגם באכילת איסור, השמירה הזו נאמרה דווקא במאכל שהוא אסור מצד עצמו, כמו טריפה וכדומה. אבל במאכל שמצד עצמו הוא מאכל של התר, אלא שעכשיו אסור לאוכלו מצד הזמן, שהוא יום צום, או שעדיין לא קידש או הבדיל בשבת, בזה כיון שהמאכל מצד עצמו הוא התר, הרי אין גנאי גדול לצדיק אם הוא אוכלו בזמן האיסור, ולכן לא נאמרה על זה השמירה המיוחדת שאין הקב"ה מביא תקלה על הצדיקים.

ונראה פשוט לדברי התוס' כשם שלגבי צדיקים הענין שאין הקב"ה מביא תקלה על ידם, זהו דווקא בדבר שאסור מצד עצמו, כך על אחת כמה וכמה לגבי בהמתם של צדיקים מה שאין הקב"ה מביא תקלה על ידם, זהו דווקא בדבר שמצד עצמו הוא איסור, ולא בדבר שמצד עצמו הוא התר אלא שנאסר עכשיו באכילה מצד סיבות הזמן והמקום.

ובבהמתו של רבי פנחס בן יאיר, המעשה היה שרצו לאכול טבל, שלא עישרו את התבואה, וטבל זהו דבר האסור מצד עצמו. שתבואה שלא הופרשו ממנה מעשרות, נחשבת כחפצא דאיסורא. ולכן היה לבהמה שמירה מהקב"ה, ולא אכלה את השעורים עד לאחר שהפרישו מזה את

"אשרי משכיל אל דל"

הזה, שיגדל ויצליח בתורה וביראת שמים כל ימי חייו. כשסיים, חיין אל התינוק את חיובו הנצחי שלא מש מפניו, והחזירו למיטתו. ושב לברכנו ולשמחנו לכבוד הברית. ובענוות חן נפרד מעימנו בברכה ובשלום. תפילותיו וברכותיו של הרב בלילה הזה, היו שווים לנו יותר מכל הון שבעולם. לא היינו צריכים יותר מזה, השמחה שבה לשרות בביתנו, ובאשר רב המשכנו את ההכנות לקראת הברית. מסיים האב ואומר, "עד היום הזה אנו מזכירים לבננו זה, שהיום הוא יושב ושוקד על התורה ועל העבודה באחת מהשיבות הטובות בארץ, דע לך אתה זכית לזכות שרבים וטובים לא זכו לה, בליל הברית הרב פלמן נשא אותך על ידיו והתפלל עליו, וברוך בברכות לאין ספור, תנצל את כל הכוחות שלך לעבודת ה'". כך בחכמה ובתבונה, בשקט ובצנעה, נתן לבו ועיניו לשמח משפחה בודדה בליל הברית להכניס בהם טל של חיות ושמחה.

רבנו היה מרבה להביא את המסופר בספר "תולדות אדם" – תולדות חייו של הצדיק רבי זלמן, אחיו של מאור הגולה רבי חיים מוולאזין (פרק ט"ו). שכאשר רבי זלמן היה נצרך לדבר מה לא היה מבקש שיביאו לו את הדבר הזה, אלא התחיל לחזור על מאמרי חז"ל שמדברים על הענין אותו רצה, וכך ידעו מה להביא לו. לדוגמה כאשר היה צריך לאכול, התחיל ללמוד מאמרי חז"ל שמדברים על עניני אכילה, כמו הגמרא בתענית (דף כ"ב ב') "יהי האדם לנפש חיה נשמה שנתתי בך החיה אותה", ועוד כהנה וכהנה, ועי"ז הבינו שרצונו לאכול עתה, והגישו לו את האוכל. וע"ש שמביא בענין זה עוד מעשה נפלא, בענין כיבוד אב ואם.

בשבת בבוקר לאחר הסעודה, היתה דרכו של רבנו ללכת ללמוד עם ילדיו בהיכל כולל פוניבז', עד זמן מנחה גדולה. בשבת אחת כאשר באו ללמוד, ישב בכולל אדם מבוגר לא מוכר, שמצד אחד היה נראה כגלמוד וערירי, אך מצד שני ניכר עליו שהוא איש יודע ספר שמעביר את יומו וחיו בלימוד התורה. אותו זמן ישב בקצה בית המדרש, ושנה את פרקו בקול רם.

כאשר רבנו עמד להתחיל את הלימוד עם הילדים, היה נדמה לו שהזקן חוזר שוב ושוב על אותם מילים. זה היה נראה מוזר קצת, ולכן ניסה להטות את אוזנו לשמוע מזה הלימוד שעליו הוא חוזר כל הזמן. היטה ושמע – הוא שונה מאמר חז"ל, שמדבר בעניני אכילה. כשהבין שאכן זהו המאמר ועליו הוא חוזר כל הזמן, חשב לעצמו מה זאת? למה בחר לחזור דווקא על דברי החז"ל הללו. ולפתע נזכר בהנהגתו של רבי זלמן, ואמר אולי אותו אדם אין לו מה לאכול, ואינו רוצה לבקש שיתנו לו אוכל, או שהוא בוש מלבקש, ולפיכך הוא חוזר על דברי חז"ל שמדבר בעניני אכילה בשביל שיבינו שהוא רעב ויתנו לו אוכל.

וכשחשב כך, מיד אמר לבנו, "נראה לי שהאדם הזה רעב, ולכן חוזר לעצמו על מאמרי חז"ל בעניני אכילה, ומצינו בחכמי הדורות שהיו שנהגו כך, תחזור לבית ותביא בשבילו אוכל". הילד חזר בוריות לבית, הביא דברי מאכל לגלמוד. ובאמת כפי שחשב כן היה, הזקן שמח מאוד ואכל את הכל לשובע נפשו. כך נמשך הדבר כמה שבתות עד ששוב לא הופיע הזקן הגלמוד. כך השכיל אל הדל, הבין את רחשי לבו, והחיה את נפשו.

"אשרי משכיל אל דל, ביום רעה ימלטוהו ה'". (תהילים פרק מ"א). המשכיל אל דל עושה חסד עם הדלים בהשכלה בחכמה ובתבונה ועי"ז זוכה לשמירה עליונה. ואפילו בעת בוא היום הגדול והנורא שהמקרא קורא "יום רעה", זוכה המשכיל שהוא שהקב"ה מאיר לו, ממלטו ומצילו מתוך הרעה. והפסוק ממשיך לפרט בארוכה את כל הטובות להם זוכה אותו משכיל אל דל, בעולם הזה ובבא. הנה ידועים דברי רבותינו בעלי המוסר, שאמרו שבכדי לזכות לתואר הנכסף הזה "משכיל אל דל", לא צריך לנסוע למרחקים ולעשות מעשים גדולים וכבירים. אלא במעשים קטנים ופשוטים, בכמה מילים מעורדות ומחזקות, אדם יכול להציל חייהם של נפשות רבות. כל אחד באשר הוא שם, במעט עצה ותבונה, כשהוא נותן את עיניו ולבו להתבונן בסביבתו, להיות מיצר ודואג להם, יראה שבפעולות קטנות, בידו להאיר אור גדול.

רבנו בחכמתו ובתבונתו השכיל להחיות ולשמח כל דל ונדכה, הרגיש בצרתם ובמחסורם, בכל עת ובכל שעה.

מעשה נפלא סיפר בעל המעשה, ככולל "תפארת משה" שברחוב הרב קאליש בבני ברק, אשר רבנו עמד בראשו ולימד שם תורה ודעת במשך עשרות שנים, הצטרף בראשית שנת תשנ"ד אברך חדש – עולה חדש מארגנטינה.

האברך שזכה להקים בארגנטינה בית נאמן בישראל, ראה שהמקום שם אינו מתאים לחינוך בניו על אדני התורה, עמד וגלה ממקומו, מארצו וממשפחתו למקום תורה בארץ ישראל. בארץ לא היו לו קרובי משפחה וידידים, ולא שום מכר או גואל. מובן מאליו שבכזה מצב כל הענינים התנהלו בקושי ובדוחק, במלא מובן המילה. רבנו בחכמתו הבין מיד את מצבו ומעמדו בציבור ובחברה, ובכל הזדמנות היה משוחח עימו, מעודדו, ומיעץ לו את אשר יעשה בכדי שיתאקלם בארץ יותר בקלות, הוא וכל משפחתו.

כארבעה חודשים לאחר בואו לארץ והתחלת לימודיו בכולל, נולד לו בן. השמחה בבית היתה גדולה מאוד, אלא ששמחתם לא היתה שלמה, כיון שאף אחד לא מכיר אותם, לא מתעניין, לא מאחל מזל טוב, מי ידע איך יראה הברית במצב כזה... ביום השביעי, יום לפני הברית הגיע האב לכולל, והזמין את האברכים לברית, וביקש מכל מי שיכול שיבוא וישתתף, בכדי שיהיה מנין בברית ובברכת המזון. הגיע ליל היום השמיני, ובבית יושבים האב והאם מתכוננים לברית. בדרך כלל בלילה כזה הם היו רגילים לחוג "ברית יצחק", עם מנין תלמידי חכמים שיעסקו בתורה ובסודותיה לזכות התינוק, אבל עתה בבדידותם מי יבוא, הלאי שבברית יהיה מנין...

ומספר האב: "לפתע אנו שומעים דפיקות בדלת, ולהפתעתנו עומד בדלת ראש הכולל, הגרב"צ פלמן. התרגשנו מאוד, והופתענו מאוד, מה זכינו לביקור הגדול הזה שהרב בעצמו יבוא לביתנו. הרב נכנס לתוך הבית אל הסלון, פניו מאירות באור יקרות, ומאחל במאור פנים ברכת "מזל טוב" בהתרגשות רבה, תוך כדי שהוא מברכנו בברכות רבות לאין ספור. ובידו אחז תיק גדול מלא בבגדי תינוק חדשים, שהביא לנו במתנה לכבוד התינוק ולכבוד הברית.

הרב מבקש לראות את התינוק, לוקח את התינוק אווזו בשתי ידיו במשך רבע שעה, וכל אותם רגעים ארוכים שפתותיו מרחשות תפילה ובקשה לה' על הילד

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב:) – שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

עולם הזה במקום העולם הבא, ואינו נחשב צדיק אלא רשע, לכן אי אפשר לדעת באמת את מצבו, כי יתכן שנגזר עליו אריכות ימים בעולם הזה במקום העולם הבא, וסופו יורש גיהנום.

חובות הלבבות

לכן צריכים חיזוק לנצל כל רגע בחיים לזכות על ידם לעולם הבא, והחיזוק הוא על ידי לימוד ספרי המוסר, והנה ההשפעה של לימוד המוסר היא ראשית במה שרואים שם הרבה דברים שאינם ידועים, מה נקרא חטא ובמה עלולים להיכשל, ושייך שיהיו גם חטאים בלב, כמו שכתב בשערי תשובה לרבינו יונה (ג, קס) שישנם אנשים "שהם עושים המצוות ונזהרים מכל עבירה במעשה ובלשון" ואף על פי כן בלב יש להם איזה מחשבה אסורה וכבר נקראים בזה שונאי השם.

וכתב שם שבעה דוגמאות בדבר: "אם נפשם רעה ובקרב לבם יקשה להם כאשר חבריהם עוסקים בתורה - וירע בעיניהם בהיות בני אדם עובדים את השם ויראים מלפניו, כאשר תאמר על האיש אשר לא יחפוץ שיכבדו בני אדם את המלך ושיעבדוהו כי הוא שונא את המלך - כל שכן אם הוציאו מחשבתם אל הפועל שהם מניאים את לב בני אדם מעסק התורה ומן המצוות כי הם שונאי השם - וכן האנשים אשר עינם צרה בכבוד תלמידי חכמים הישרים והצדיקים ושונאים עטרת תפארתם - או ירע לבבם אם עדיהם תאמה ובאה ממשלת הדור וכו' - וכל שכן אם יבקשו כבודם לכלימה או ישפילו - וכן אם יאהבון כבוד הרשעים ומשלם על עפר", כל אלו נקראים שונאי השם רח"ל.

אדם שיש בלבו קנאה וצרות עין כשהוא רואה את חברו שמצליח בתורה יותר ממנו, או שעושה מעשים טובים וחסד יותר ממנו, או שמשפיע על הציבור השפעה גדולה יותר, ומחמת זה יותר מכבדים אותו, ועיניו צרה בזה, עד שהיה רוצה יותר שלא יעשה חברו את המעשים הטובים ההם, אדם כזה נקרא שונאי השם, כי הוא שונא את מי שהשם אוהב אותו, ורוצה שלא יצליח בעבודת השם.

אלו הם עניינים התלויים בלב המבוארים בכל ספרי המוסר, וכבר סיפרתי שהגאון רבי חיים מבריסק ראה פעם את בנו הגרי"ז זצ"ל בצעירותו שלומד בספר חובות הלבבות, ואמר לו: "תלמד, תלמד, זהו שולחן ערוך של אידישקייט", החובות הלבבות אינו מידת חסידות אלא כשמו כן הוא 'חובות' הלבבות, והוא שולחן ערוך הלכה למעשה כיצד הלב צריך להיות, מהו לב כשר ומהו לב שאינו כשר.

והנה מלבד הידיעות שמקבלים על ידי לימוד המוסר, גם מקיימים בזה מצות עשה של יראת שמים, כמו שנאמר (דברים י, כ) "את השם אלוקיך תירא", על ידי שלומדים ספרי מוסר מתחילים לקבל יראת העונש ופחד מן העבירות, ובהם מקיימים מצות היראה, ועוד שהיראה מביאה לידי מעשים, ושני עניינים יש בזה, ראשית שהיראה עצמה היא מצוה, מצות עשה שבלב, וגם התוצאות שעל ידי זה היראה משפיעה עליו לעשות מעשים טובים, לדבר פחות לשון הרע, ולחשוב יותר מחשבות קדושות ופחות מחשבות אסורות.

ועוד ראוי לדעת בענין לימוד המוסר מה שכבר הזכרנו כי לימוד בכפייה אין בו שום תועלת, ולפעמים יש מי שמגיע לסדר המוסר רק מפני שמוכרח, ומתאחר לבוא לסדר המוסר עד כמה שהוא יכול, וגם כשיושב ולומד הוא לומד רק "לצאת ידי חובה" מתוך כפייה חיצונית שכן הם סדרי הישיבה, או מתוך כפייה עצמית, שכופה ומכריח את עצמו ללמוד מפני שכך החיוב, אבל אינו מתחבר לזה, וצריך לדעת כי לימוד באופן כזה אינו משפיע ואינו מביא שום תועלת.

לכן לימוד המוסר צריך להיות מתוך התעניינות, כמו בכל דברי תורה שצריך ללמוד מתוך התעניינות, ולא מתוך כפייה והרגשה שהוא חייב ומוכרח, כי הלומד בכפייה נכנס מזה למתח, וכששרוי במתח אינו יכול להתרכז ולהבין את מה שהוא לומד, ומכיר אני כאלה שלומדים מתוך כפייה ומתח ואינם יודעים כלום ממה שלמדו, רק כאשר עוסקים בזה מתוך התעניינות, אז יש השפעה ותועלת מן הלימוד.

חובת האדם בעולמו

הנה תמיד צריכים להתחזק, אין זמן שלא צריכים חיזוק, כי היצר הרע קיים כל הזמן, ואינו נח לרגע, אך בפרט בעת הזאת שיש צרות ופיגועים רח"ל, הרי שום דבר אינו במקרה, אלא הכל בהשגחה, ורואים שמידת הדין מתוחה, אפילו במקומות שחשבו שהם בטוחים, ומידת הדין דורשת חיזוק מיוחד והתעוררות לתשובה.

וממי נדרשת ההתעוררות, וכי מאלו הרחוקים שאינם יודעים מה זה תורה, הרי הם תינוקות שנשבו, ומה שייך לדרוש מהם, וכבר אמר מרן הגרי"ז זצ"ל כי עיקר התביעה בשמים היא עלינו, ציבור בני התורה, שאנחנו הרי יודעים מה חובת האדם בעולמו, לכן התביעה היותר גדולה היא עלינו - על עצמנו, להתחזק ולפשפש במעשינו.

והנה הדרך לפשפש במעשים היא על ידי ספרי מוסר, ששם מבואר מה הם החטאים המצויים, ומה חובת האדם בעולמו, ובמסילת ישרים פ"א כתב פרק שלם בביאור כלל חובת האדם בעולמו, ושמעתי מאחד שאמר כי מי שידוע בעל פה את הפרק הראשון במסילת ישרים הרי הוא בעל מדרגה גדולה מאד, שזהו ספר המוסר הטוב ביותר - לפני כל הפרטים של זהירות וזריזות - לדעת כלל חובת האדם בעולמו.

והכלל הוא כמו שכתב המסילת ישרים שם "שהאדם לא נברא אלא להתענג על השם וליהנות מזיו שכניתו שזהו התענוג האמיתי והעידון הגדול מכל העידונים שיכולים להימצא. ומקום העידון הזה באמת הוא העולם הבא, כי הוא הנברא בהכנה המצטרפת לדבר הזה. אך הדרך כדי להגיע אל מחוז חפצנו זה, הוא זה העולם".

והיינו שכל בריאת האדם היא לטובתו, שיוכל לעשות מצוות בעולם הזה ולזכות בהם להתענג על השם בעולם הבא, ומהו העולם הבא? אפילו הנביאים לא ידעו ולא השיגו מה הם תענוגי העולם הבא, שעליו נאמר "עין לא ראתה אלוקים וזולתך יעשה למחכה לו" והיינו מי שמחכה לעולם הבא, שהוא אוהב ורוצה את העולם הבא, אלא שמוכרח לחיות בעולם הזה כדי שיוכל לקיים את המצוות, וכל רגע בעולם הזה הוא זמן שאפשר לנצל אותו לקבל יותר עולם הבא.

ובאמת אדם נברא עם שנות חיים קצובות, וכל אחד יש לו את מספר השנים שנגזר עליו מתחילת בריאתו, אלא שאפשר גם להוסיף שנות חיים או להיפך ח"ו, יש זכויות המוסיפות חיים ומאריכים לאדם ימיו ושנותיו, ויש גם עבירות המקצרות לאדם מימי חייו.

ובענין זה שמעתי פעם מהגה"צ רבי אליהו לופיאן זצ"ל שאמר כי לפעמים אדם מרגיע את עצמו בימי הדין וחושב שהרי כבר עברו כמה שנים של ראש השנה ויום הכיפורים ועברתי בשלום את ימי הדין, שעדיין אני חי כרגיל, ומזה ראייה שאני צדיק ומושלם.

ברם טעות היא לחשוב כן, ואין שום ראייה מהשנים הקודמות, כי כבר יסד הראב"ד בהשגותיו על הרמב"ם (פ"ג מהלכות תשובה) שמה שאמרו חז"ל שבראש השנה רשעים נחתמים לאלתר למיתה, אין הכרח שיחתמו את דינם שימותו מיד בשנה זו, אלא יתכן שיחתמו את דינם לאלתר שימותו קודם הזמן שהיה קצוב להם לחיות.

ויכול להיות שנגזר על האדם מתחילת בריאתו שיחיה מאה ועשרים שנה, בתנאי שיתנהג כמו שצריך ויקיים תרי"ג מצוות בשלמות, אך מאחר שאינו שומר את המצוות כראוי, במשך הזמן מורידים לו מהחיים שנקצבו לו [ומי שהוא רשע גמור נותנים לו חיי העולם הזה כדי שיקבל גיהנום בעולם הבא, אבל מי שאינו רשע כל כך, אין רוצים בשמים לתת לו גיהנום, ולכן מקצרים לו מימי חייו מחמת העבירות שעשה], ויכול להיות שבכל שנה קיצרו את חייו בשנה נוספת והוא אינו יודע כלל מזה, מפני שעדיין לא הגיע למאה ועשרים.

ועוד דבר יש בזה, שהרי כתבו הראשונים בר"ה דף ט"ז (עיין תוספות ומהרש"א ובתוס' הרא"ש שם) כי יכול להיות שנגזר על האדם חיים טובים בעולם הזה ואף על פי כן נקרא שנכתב 'למיתה', שנותנים לו

ועוד תועלת יש כשלומדים מוסר מתוך התעניינות ונהנים מזה אזי המחשבה תפוסה ומרותקת לדברי המוסר, ולא רק באופן שכתב רבי ישראל סלנטר ללמוד מוסר בשפתיים דולקות ובקול עצוב - שזה בודאי משפיע יותר - אבל אפילו מחשבה בלי דיבור גם כן משפיעה, כל מחשבות קדושות מקדשות את האדם, בין מחשבות של תורה ובין מחשבות של יראה, מחשבות של מוסר הם גם כן דברי תורה, דברי אלוקים חיים, המשפיעים ומקדשים את הלומד.

דרכי זיכוי הרבים

ועתה ברצוני לדבר בענין זיכוי הרבים, דבר רגיש, שאולי אינו נוגע לציבור הנמצאים כאן, אבל יכול להיות בזה תועלת לאחרים, והוא מה שמצוי שיש לאדם משרה של זיכוי הרבים, שהוא מחנך אחרים ומשפיע עליהם בתורה ביראת שמים ובמידות טובות.

והנה זיכוי הרבים הוא דבר גדול מאד שאין לשער, וכבר הזכרנו מה שאמרו (תענית ז, א) מתלמידי יותר מכולם, ואמרנו כי הן אמנם שיש הסבר טבעי לזה, אבל עיקר הדבר הוא בהשגחה, כי אדם המשפיע על התלמידים ומזכה אותם בתורה, מגיע לו גם הוא לזכות להצלחה בתורה בסייעתא דשמיא מידה כנגד מידה, וכן בכל העניינים מי משפיע על אחרים יראת שמים זוכה ליראת שמים, ומי משפיע מידות טובות זוכה גם הוא שמידותיו הטובות ישתפרו.

עד כדי כך שסיפר לי הגאון רבי יששכר מאיר זצ"ל ראש הישיבה בנתיבות, שהיה נוסע הרבה לחוץ לארץ לאסוף כספים לטובת הישיבה, ולפעמים היה פוגש אנשים הרחוקים מיהדות שלא היו אוהבי תורה, אבל הייתה בהם אהבת חסד, וכשראו אדם חולה וחלש שטרח ובא במסירות נפש, הרימו תרומתם מתוך אהבת חסד, וסיפר רבי יששכר זצ"ל כי הסוף היה שאותם אנשים בעצמם קיבלו אהבת תורה, מפני שזיכו את הרבים בתורה על ידי ממונם, לכן קיבלו אהבת תורה מידה כנגד מידה, ואף על פי שלא הייתה כוונתם לשם תורה אלא לשם חסד, מכל מקום בזכות התורה זכו לאהבת תורה.

על כל פנים מה שנוגע למעשה, אם אדם מקבל מעמד ותפקיד של זיכוי הרבים, ויש עימו עוד אדם אחר באותו המעמד, צריך לדעת שיש בזה חשש שעלול לבוא לידי קנאה, אם יראה שהשני מצליח יותר ממנו, ועל ידי הקנאה מפסידים הכל, כי הקנאה הזאת היא קנאה האסורה,

שצרה עינו בהצלחת חברו, וזהו ההיפך מאהבת השם, שאחד עובד את המלך והשני אינו רוצה שיעבוד את העבדות הזאת.

וכבר עורר על כך מרן החפץ חיים (חובת השמירה פ"י) "צריך להיזהר מאד שלא לקבל על עצמו שום דבר שגורם הרבה התחברות וויכוחים תמידיים, כגון משרת רבנות בשותפות וכדומה, כי כמעט אי אפשר שלא יילכד בדיבורים אסורים על ידי זה, ואפילו אם יהיה עניו וסבלן ביותר. וגם שלא יילכד מקנאה, וכמאמרם בכל אדם מתקנא חוץ מבנו ותלמידו, ועל כל פנים חובת השמירה כדן בודאי לא יקיים".

ועוד בענין זיכוי הרבים יעץ מרן הגראי"ל שטינמן שליט"א שאם מבקשים מאדם בשני מקומות שישפיע עליהם זיכוי הרבים, מקום אחד הוא מקום גדול עם מאות אנשים המחכים להשפעתו, ואילו במקום השני יש רק ציבור קטן כעשרה אנשים, אבל המקום הגדול יש עליו הרבה קופצים, וגם אם הוא לא ילך יהיו אחרים שילכו לשם, ואילו במקום הקטן אם הוא לא ילך - לא יהיה להם משפיע.

ולכאורה היה עדיף יותר ללכת למקום שבו יש ציבור יותר גדול, שכן זיכוי הרבים יהיה גדול יותר, אבל האמת היא לא כך, אלא עדיף ללכת למקום הקטן שאלמלא הוא יחסר להם זיכוי הרבים, שהרי במקום הגדול בין כך יקבלו את ההשפעה שהם צריכים, ולא יחסר להם זיכוי הרבים, ומאי נפקא מינה אם תבוא להם ההשפעה ממנו או מאחרים, הרי העיקר הוא שיתרבה כבוד שמים, ועדיף שילך הוא להשפיע במקום הקטן, כדי שבשני המקומות יתרבה כבוד שמים.

ואמנם ידוע על רבים מגדולי הדורות שכיחנו בתחילה ברבנות עיר קטנה ואחר כך עברו לעיר גדולה יותר, או שעברו מיישיבה קטנה ליישיבה גדולה יותר, כגון מרן הגאון רבי יצחק אלחנן זצ"ל שכינה בתחילה בהרבה מקומות עד שנתמנה לרבנות בקובנא, וזה מפני ששם היה מי שישפיע גם בעיר הקטנה, ואף לאחר שעזבו לא נחסר מאומה מזיכוי הרבים, ונשאר הכל בשלמות לא פחות ממה שהיה עד עכשיו, לכן כבר עדיף ללכת לעיר הגדולה שבה זיכוי הרבים גדול יותר.

והנוגע למעשה לכל אחד ואחד הוא להתחזק תמיד במה שכתוב במסילת ישרים שכל רגע ורגע יהיה מנוצל לחובת האדם בעולמו, וזה יהיה זכות לכל הדור להינצל מהפיגועים בעזרת השם!

בפרשת חיי שרה למדנו מעלת אליעזר עבד אברהם, שהתורה האריכה לספר כל מה שארע עימו, כמו שהביא רש"י מדברי המדרש (בראשית רבה ס, ח) "יפה שיחתן של עבדי אבות לפני המקום יותר מתורתן של בנים שהרי פרשה של אליעזר כפולה בתורה והרבה גופי תורה לא ניתנו אלא ברמיזה", היינו שיש הרבה דינים בתורה שאינם כתובים במפורש, ואילו שיחתו של אליעזר עבד אברהם נכתבה באריכות גדולה ונכפלה שתי פעמים.

והענין בזה שיש ללמוד מהנהגתו של אליעזר במידות טובות בלא נגיעות, שהרי בתחילה חשב להשיא את בתו ליצחק כמו שהובא ברש"י על הפסוק (כד, לט) "אלי לא תלך האשה אחרי", ופירש רש"י שכתוב אלי בלא וי", מלשון אֵלִי, מפני שרצה להשיא את בתו ליצחק, אבל אברהם אמר לו "בני ברוך ואתה ארור ואין ארור מתדבק בברוך", ומיד לאחר ששמע כן מאברהם ביטל את כל נגיעותיו וטרח במסירות לחפש אשה ליצחק כרצונו של אברהם.

עד כדי כך שהתפלל (כד, יב) "הקרה נא לפני היום ועשה חסד עם אדוני אברהם", והיינו שביקש מהקב"ה שיעזרהו למצוא שידוך ליצחק, והרי תפילה שתתקבל צריכה להיות מעומק הלב, ואם רואים שנתקבלה תפילתו, בודאי שהתפלל על זה מעומק הלב, וגם אחר כך כשפגש את רבקה, נתן שבח והודאה להקב"ה, כמו שכתוב (כד, כז) "ברוך השם אלוקי אדוני אברהם אשר לא עזב חסדו ואמיתו מעם אדוני", משמע שהודה כאילו קיבל בעצמו איזה טובה, כי מתוך אהבת הבריות שלו נהנה לקיים רצונו של אברהם, עד כדי שהרגיש צורך מיוחד להודות על כך.

ויש לדייק עוד שהרי מה שנכתב בתורה אלי חסר, הוא רק בפעם השנייה כשדיבר עם לבן ובתואל, ואילו בפעם הראשונה כשדיבר עם אברהם כתוב אולי מלא בוי", וצריך ביאור שהרי מה שביקש אליעזר להשיא בתו ליצחק היה כשדיבר עם אברהם, ומדוע זה נרמז בתורה בפעם השנייה כשסיפר ללבן ולבתואל.

ונראה לבאר בזה, כי התורה באה ללמדנו בזה יופי שיחתן של עבדי אבות, שאליעזר סיפר את כל זה ללבן ובתואל, ואמר להם כי גם לו יש בת שכבר הציע אותה לאברהם, אך אברהם אמר לו בני ברוך ואתה ארור כו', וסיפר להם זאת להודיעם חשיבותו של יצחק, שאפילו בתו של אליעזר שהיה גדול בתורה וביראה אינה מספקת לו, וצריך עוד יותר מזה, ועל ידי שיראו כמה מחשיב אברהם את משפחתו, יושפעו בזה להסכים לשידוך, ולכן אף שמתוך דבריו יוצא שהוא הארור, בכל זאת סיפר להם הכל ולא בוש, והכל כדי להוציא את השידוך לפועל.

לעילוי נשמת

ר' **יהודה שנפלד** ז"ל

ב"ר **משה שמואל** ז"ל

נלב"ע כ"ב חשון תשע"ג - תנצב"ה

לעילוי נשמת

רבי **חיים ב"ר יוסף זביב** ז"ל

נלב"ע כ"ח חשון תשס"ט

תנצב"ה

לעילוי נשמת הגאון

רבי **יצחק ב"ר חיים ברנשטיין** זצ"ל

ראש ישיבה בישיבת "כנסת חזקיהו" - כפר חסידים

נלב"ע כ"ט חשון תשע"ה - תנצב"ה